

Life events en mobiliteitskeuzes

Migratie van de Randstad naar Noord-Nederland

Universiteit Utrecht

Faculteit Geowetenschappen

Sociale Geografie en Planologie

Masterthesis Stadsgeografie/Urban Geography

R.A.Hanenburg

Augustus 2011

Life events en mobiliteitskeuzes

Migratie van de Randstad naar Noord-Nederland

Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen
Sociale Geografie en Planologie
Masterthesis Stadsgeografie/Urban Geography

R.A. Hanenburg
0428930
hanenburg@hanenburg.eu

Augustus 2011

Begeleider: dr. D.F. Ettema

Voorwoord

Geografie (of aardrijkskunde) heeft mij altijd zeer geboeid. Als jongetje keek ik tijdens het logeren in het mooie landelijke en bosrijke Ermelo onafgebroken naar de verlichte wereldbol van mijn opa en oma. Wanneer later de schoolboeken werden afgehaald bladerde ik tijdens het kaften van de boeken altijd de aardrijkskunde boekjes even door op zoek naar leuke kaartjes met gegevens over bevolking, religie, industrie, politiek, enzovoorts. Na mijn middelbare school periode heb ik dan ook gekozen voor aardrijkskunde voor volwassenen. Ik ben dan ook blij dat ik uiteindelijk met deze thesis een studie in de geografie af mag ronden.

Voor u ligt mijn masterthesis ‘life events en mobiliteitskeuzes’. Het schrijven van deze thesis, het afnemen en verwerken van de interviews en het verkennend statistisch onderzoek heeft mij de afgelopen zeven maanden bezig gehouden. Uiteindelijk ben ik trots het aan u te mogen presenteren.

Het onderwerp ‘life events en mobiliteitskeuzes’ was aanvankelijk gebaseerd op een database betreffende migraties in Zwitserland. Na een kort vooronderzoek heb ik het onderwerp aangepast van de Zwitserse case naar een Nederlandse case. Vervolgens is het onderzoek toegespitst op binnenlandse migraties naar Noord-Nederland. Dat heeft geresulteerd in een onderzoek naar verhuisbewegingen tussen de Randstad en de Noord-Nederlandse provincies. Hoewel er geen volksstammen migreren richting Noord-Nederland is het landsdeel met name vanwege de rust en ruimte voor bepaalde huishoudensgroepen een aantrekkelijke woonbestemming. Maar het noorden is veelzijdig heeft meer te bieden. Slogans als “Drenthe doet wat met je” en “Er gaat niet boven Groningen” zijn ondertussen algemeen bekend dankzij actieve promoties in de media.

Graag wil ik via deze weg de mensen bedanken die mij geholpen hebben bij het schrijven van deze masterthesis. Allereerst wil ik mijn begeleider Dick Ettema bedanken voor zijn adviezen over dit onderwerp en de sturende feedback die hij mij de gehele periode onafgebroken heeft gegeven. Hij heeft mij op alle mogelijke momenten geholpen deze studiefase af te ronden.

Daarnaast wil ik de werknemers van Marketing Drenthe bedanken voor hun hulp met het zoeken naar respondenten voor de interviews. Ook wil ik alle respondenten bedanken voor hun medewerking en gastvrijheid.

Natuurlijk zal ik mijn vriendin niet vergeten te bedanken voor alle tot in de puntjes bereide maaltijden en het begrip voor de eentonige weekenden en alle gemiste vakanties in 2011. Ook mijn ouders en zusjes wil ik ontzettend bedanken voor de steun op afstand tijdens mijn studie aan de Universiteit Utrecht.

Renze Hanenburg

Utrecht, augustus 2011

Samenvatting

Tijdens een verkennend onderzoek naar verhuisbewegingen binnen Nederland zijn in literatuur en beleidsteksten betreffende ruimtelijk beleid trends gesignaleerd. De trends betreffen een toenemen de interesse in landelijk wonen in combinatie met migraties vanuit de Randstad naar het meer landelijke Noord-Nederland. Deze trends waren aanleiding voor een onderzoek naar verhuisbewegingen vanuit de Randstad naar Noord-Nederland. De onderzoeksvraag en deelvragen van dit onderzoek luiden:

Hoe en in welke mate verhuizen huishoudens van de Randstad naar Noord-Nederland?

- Welke typen huishoudensgroepen betreft het?
- Wat zijn de motivaties van deze huishoudens om te migreren?
- Wat zijn de behoeften en verwachtingen van deze huishoudens?
- Wat ondervinden deze huishoudens voor belemmeringen om te migreren?
- Hoe zijn de verhoudingen wat betreft het aantal migranten per leeftijdscategorie?
- Wat zijn de ervaringen van de huishoudens wat betreft de nieuwe woonsituatie?

Op basis van literatuur is vervolgens een breder beeld geschetst van deze trends. Het betreft vaak jonge gezinnen en jonge senioren die naar het landelijk gebied verhuizen, met name voor de rust en de ruimtelijke kwaliteiten en het ontvluchten van het stedelijke gebied. Daarnaast bleek dat verhuizingen van personen/huishoudens in het algemeen altijd een aanleiding hebben. Deze aanleidingen hebben in de meeste gevallen kortweg te maken met een verandering van de leefomgeving zoals de achteruitgang van een buurt of woning of een verandering binnen het huishouden zoals gezinsuitbreiding of het veranderen van baan.

Vervolgens is er een kwantitatieve verkennende dataverzameling uitgevoerd om een beeld te krijgen van de omvang van de migraties door de jaren heen. De omvang van deze migraties is redelijk constant. De leegloop uit Noord-Nederland richting de Randstad is erg afgenomen tussen 1999 en 2009. In Drenthe is zelfs sprake van een groei ten opzichte van de Randstad.

Het kwalitatief onderzoek is uitgevoerd in de vorm van semi-gestructureerde interviews aangevuld met verhalen van gezinnen over hun motivaties voor Drenthe en de ervaringen met de nieuwe woonomgeving. Hieruit blijkt dat de huishoudens erg tevreden zijn met de nieuwe woonsituatie. De rust en ruimte worden erg op prijs gesteld. Sommige huishoudens zijn minder tevreden met het aanbod van cultuur en voorzieningen als (basis)scholen. Niet elke regio in Noord-Nederland wordt geschikt bevonden om te wonen. Zo worden de dorpen op het veen als gesloten en beperkt beschouwd en de dorpen op de Hondsrug als gemoedelijk en zelfs Bourgondisch.

Verder onderzoek naar de mogelijkheden van landelijk wonen en de motivaties van gezinnen zou gericht kunnen worden op een bredere groep potentiële migranten. Noord-Nederland lijkt mede dankzij de lage woningprijzen niet alleen geschikt voor Randstedelingen die iets groener en vrijer willen wonen maar ook voor Nederlanders uit de andere landsdelen met dezelfde interesses.

Inleiding

Achtergrond

Dit is in eerste plaats een onderzoek naar de achtergronden van de verhuisbewegingen van Randstedelingen naar Noord-Nederland. Naast deze migraties zijn ook de verhuisbewegingen vanuit heel Nederland naar Noord-Nederland en de verhuizingen tussen de Noord-Nederlandse provincies onderzocht.

Dit onderzoek bestaat onder andere uit een literatuurstudie naar binnenlandse migraties. Deze literatuurstudie zal worden aangevuld met een kwantitatieve dataverzameling over binnenlandse migraties aan de hand van migratiegegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Deze kwantitatieve data zullen inzicht geven in het aantal verhuizingen en de eigenschappen van met name de verhuisde personen en/of huishoudens tussen de Randstad en Noord-Nederland. Vervolgens zal een kwalitatieve dataverzameling aan de hand van interviews met respondenten die verhuisd zijn van de Randstad naar Noord-Nederland duidelijkheid geven in de verhuismotieven van deze respondenten en hoe zij de nieuwe woonomgeving ervaren.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 zal worden ingegaan op de theoretische achtergronden rondom woonvoorkeuren, verhuisbewegingen en woningaanbod en hoe deze van invloed kunnen zijn op de rurale migratie. Hoofdstuk 2 zal ingaan op diverse relocatie theorieën. In hoofdstuk 3 zal de onderzoeksopzet worden beschreven. In hoofdstuk 4 zullen de kwantitatieve migratiecijfers worden gepresenteerd. In hoofdstuk 5 zullen de interviews worden besproken.

Inhoudsopgave

VOORWOORD	3
SAMENVATTING	4
INLEIDING	5
ACHTERGROND	5
LEESWIJZER	5
INHOUDSOPGAVE	6
1 RURALE MIGRATIE	9
1.1 INLEIDING	9
1.1.1 AANLEIDING	9
1.1.2 RELEVANTIE	10
1.2 TRENDS IN WOONVOORKEUREN	10
1.2.1 WOONVOORKEUREN	11
1.2.2 RECENTE WOONVOORKEUREN EN KRIMP	12
1.3 TRENDS IN VERHUISBEWEGINGEN	13
1.3.1 TRENDS	13
1.3.2 VERHUISBEWEGINGEN	13
1.3.3 ONTWIKKELINGEN LIFE EVENTS EN MOBILITEITSKEUZES	14
1.4 TRENDS IN WONINGAANBOD	14
1.4.1 WONINGAANBOD OP HET PLATTELAND	14
1.4.2 TRENDS	16
1.5 BELEID	16
1.5.1 RIJKSBELEID	16
1.5.2 PROVINCIAAL BELEID	17
1.5.3 GEMEENTELIJK BELEID	18
1.6 CONCLUSIE	18
2 RELOCATIE THEORIE	20
2.1 INLEIDING	20
2.2 VERHUISREDENEN	20
2.2.1 VERKLARINGEN VOOR VERHUISGEDRAG	20
2.2.2 VERKLARINGEN VOOR VERANDERINGEN VERHUISGEDRAG	21
2.2.3 VRAGEN MIGRATIEONDERZOEK	21
2.3 VERHUISBEWEGINGEN EN MIGRATIE	21
2.3.1 PUSH- EN PULL-FACTOREN VAN LANDELIJK WONEN	22

2.3.2	GERELATEERDE MIGRATIE / LANGE AFSTAND	23
2.4	CONCLUSIE	24
3	<u>ONDERZOEKSOPZET</u>	25
3.1	KWANTITATIEF ONDERZOEK	25
3.2	KWALITATIEF ONDERZOEK	26
3.1.1	RESPONDENTEN	26
3.1.2	TOPICLIST	27
3.1.3	MARKETING DRENTHE	28
3.1.4	ANALYSE	28
4	<u>MIGRATIE KWANTITATIEF</u>	30
4.1	MIGRATIE NEDERLAND - NOORD-NEDERLAND	30
4.1.1	NETTO BALANSEN TUSSEN NOORD-NEDERLAND EN OOST-, WEST-, EN ZUID-NEDERLAND	31
4.1.2	NETTO BALANSEN TUSSEN DE LANDSDELEN EN DE NOORDELIJKE PROVINCIES IN 2009	31
4.1.3	CONCLUSIE MIGRATIE NEDERLAND – NOORD-NEDERLAND	33
4.2	MIGRATIE RANDSTAD - NOORD-NEDERLAND	34
4.2.1	MIGRATIE RANDSTAD – NOORD-NEDERLAND 2009	34
4.2.2	MIGRATIE RANDSTAD – NOORD-NEDERLAND 1999	36
4.2.3	CONCLUSIE VERSCHILLEN MIGRATIECIJFERS 1999-2009	38
4.3	BINNENLANDSE MIGRATIE PER GEMEENTE EN LEEFTIJDGROEP	39
4.4	CONCLUSIE	41
5	<u>LIFE EVENTS EN MIGRATIE KWALITATIEF</u>	42
5.1	SAMENVATTING INTERVIEWS EN PROMOTIETEKSTEN	42
5.1.1	SAMENVATTINGEN INTERVIEWS	42
5.1.2	SAMENVATTINGEN PROMOTIETEKSTEN	44
5.2	ANALYSE	45
5.2.1	LIFE EVENTS	45
5.2.2	PUSHFACTOREN RANDSTAD – PULLFACTOREN NOORD-NEDERLAND	46
5.2.3	PUSHFACTOREN NOORD-NEDERLAND – PULLFACTOREN RANDSTAD	48
5.2.4	PUSH- EN PULLFACTOREN ALGEMEEN	51
5.3	CONCLUSIE	54
	<u>CONCLUSIES</u>	56
	<u>LITERATUUR</u>	59
	<u>BIJLAGEN</u>	62

1 Rurale Migratie

1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van verschillende trends met betrekking tot de Nederlandse rurale migratie en het ruimtelijke beleid dat daarop van toepassing is. Dit beeld zal worden geschetst met een uiteindelijke focus gericht op migratie van de Randstad naar Noord-Nederland.

1.1.1 Aanleiding

In Nederland ligt het accent van verstedelijking voornamelijk op de Randstad. De Randstad is al decennia het centrum van Nederland wat betreft grootschalige, door het Rijk gecoördineerde en aangestuurde projectmatige nieuwbouw van onder andere woningen. Dit heeft volgens Dammers et al. twee redenen: de vraag naar woningen is door de bevolkingsgroei sterk toegenomen waardoor steeds vaker projectmatig gebouwd werd. Daarnaast voert de overheid al jaren een ruimtelijk beleid dat gericht is op het bouwen van compacte kernen en daarnaast vrij restrictief is (Dammers et al., 2007). Ruimtelijk beleid als de Nota Ruimte uit 2006 heeft de sturing over de ruimtelijke ontwikkeling steeds meer verplaatst van het Rijk naar de lagere overheden. Dit wordt onder andere duidelijk gemaakt door het motto 'Decentraal waar het kan, centraal waar het moet' (Nota Ruimte, 2006). Als gevolg krijgen provincies en gemeenten meer kans om hun bestaande lokale kwaliteiten te combineren met ontwikkelingen als woningbouw. Restrictief overheidsbeleid maakt langzaam plaats voor een meer creatief en op lokale ontwikkelingen gericht beleid.

De drie noordelijke provincies stimuleren via marketingbureaus als Marketing Drenthe & Marketing Fan Fryslân en Marketing Groningen bedrijven, ondernemers en huishoudens om zich te vestigen (of te blijven) in de betreffende provincie als woon-/werk-/recreatie-gebied. De marketingbureaus promoten de vele uiteenlopende mogelijkheden die de provincies te bieden hebben in combinatie met kwaliteiten als rust en ruimte die er in vergelijking met bijvoorbeeld de Randstad volop te vinden zijn. Ook gemeenten maken gebruik van het minder restrictieve ruimtelijk beleid. De methoden die gebruikt worden bestaan onder andere uit het aantrekken van huishoudens door middel van een divers aanbod van ruime woningen in een groene omgeving (Stuctuurvisie Borger-Odoorn, 2010).

Het vasthouden van huishoudens en het aantrekken van nieuwe huishoudens is van belang voor de leefbaarheid van in het bijzonder de rurale gebieden in Noord-Nederland. Een aantal regio's binnen de drie noordelijke provincies vertonen tekenen van krimp (Krimp en ruimte, 2006). De bevolkingskrimp zal moeten worden tegengegaan om negatieve effecten op bijvoorbeeld het voorzieningenniveau in rurale gebieden te beperken (Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe, 2007).

Uit persoonlijke interesse en werkgerelateerde motieven is de behoefte ontstaan de migratie van huishoudens vanuit de Randstad naar Noord-Nederland te onderzoeken. Dit onderzoek zal zich richten op de omvang van deze huishoudensmigratie en op de vraag of deze huishoudens zijn onder te verdelen in bepaalde groepen. Het doel van het onderzoek is om de omvang van verhuisbewegingen van de Randstad naar de provincies Drenthe, Friesland en Groningen in kaart brengen. Verder zal worden onderzocht wat de redenen zijn dat personen/huishoudens vanuit andere delen van Nederland met een focus op de Randstad, richting de noordelijke provincies verhuizen. Redenen als meer rust en ruimte in vergelijking met de Randstad lijken bijvoorbeeld een

belangrijke rol te spelen. Daarnaast is het de bedoeling om een beeld te verkrijgen van de samenstelling van de huishoudens en de omvang van deze migratie richting Noord-Nederland. Verder zal worden onderzocht of het gekozen leefmilieu uiteindelijk voldoet aan de verwachtingen.

De redenen waarom mensen verhuizen zijn uiteenlopend. Voorbeelden zijn de achteruitgang van een woning, een buurt of wijk waardoor mensen ontevreden worden over hun woon- en leefsituatie. Vaak hebben de verhuisredenen verband met zogenaamde 'life events'. Life events zijn gebeurtenissen in het leven zoals het krijgen van kinderen, het veranderen van baan of het behalen van een diploma of een rijbewijs. Life events creëren mogelijkheden of leggen beperkingen op voor een persoon en/of huishouden. In het onderzoek zal worden onderzocht in hoeverre deze life events en mobiliteitskeuzen van toepassing zijn op beslissingen van personen/huishoudens om vanuit de Randstad te verhuizen naar Noord-Nederland en om in Noord-Nederland te blijven wonen.

Er zijn een aantal praktische en technische ontwikkelingen die het verhuizen naar het noorden mogelijk vergemakkelijken zoals de snelle ontwikkeling van het internet en daarmee samenhangend de mogelijkheden tot telewerken/thuiswerken en de verbetering van de (auto) mobiliteit in (Noord-)Nederland door de continue opwaardering van het wegennet. Zoals eerder opgemerkt hebben beslissingen betreffende verhuizen naar Noord-Nederland te maken met bepaalde 'life events' die huishoudens ondergaan. Om te wonen op locaties in of tegen het buitengebied in Noord-Nederland lijkt bijvoorbeeld het bezitten van een rijbewijs in combinatie met een auto een belangrijk vereiste.

1.1.2 Relevantie

De relevantie van dit migratiebeeld lijkt misschien niet groot. Het aantal huishoudens dat deze stap zet lijkt zelfs klein. Het betreft geen onderwerp dat regelmatig in de actualiteit is. Misschien betreft het zelfs een niche-markt. Toch kent het onderwerp een geschiedenis en een toekomst. In Noord-Nederland zijn genoeg (grootschalige) ontwikkelingen die in combinatie met bestaande kwaliteiten mogelijkheden creëren voor bepaalde huishoudensgroepen afkomstig uit de Randstad en die deze aan kunnen trekken. Voorbeelden van projecten die een aantrekkende werking kunnen hebben zijn de havens in het noorden van de provincie Groningen, de opkomende energiemarkt in Noord-Nederland, Regio Groningen-Assen en de uiteenlopende landelijke kwaliteiten gecombineerd met kleinschalige projecten en initiatieven in de drie provincies. De migratie van huishoudens naar Noord-Nederland kan gevolgen hebben voor regio's die te maken hebben met krimp. Kleine kernen die kampen met een afname van het aantal huishoudens en als gevolg van deze afname een te lage dekkingsgraad dreigen te krijgen voor bepaalde voorzieningen kunnen profiteren van nieuwe huishoudens.

1.2 Trends in woonvoorkeuren

Verschillende huishoudens hebben verschillende woonvoorkeuren. Bij iedere huishoudensgroep zoals senioren of jonge gezinnen, horen andere voorkeuren. De samenstelling van de Nederlandse bevolking verandert en daarmee de huishoudensgroepen. Een toename van de eenpersoonshuishoudens en de vergrijzing zijn hiervan de grootste oorzaak. Het aantal huishoudens zal tot 2030 toenemen. Deze groei wordt voornamelijk veroorzaakt door de toename van het aantal eenpersoonshuishoudens wat voor de helft het resultaat is van de toenemende vergrijzing (Krimp en ruimte, 2006). Hierdoor zullen in de toekomst naar verwachting andere soorten woningen nodig zijn dan voor de huidige Nederlandse bevolking het geval is. Een deel van deze woningen zal volgens het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) te vinden zijn op het platteland (SCP, 2006). Recent onderzoek

toont aan dat Nederlanders vrij positief denken over het platteland. Verwest et al.(2009) stellen op basis van gegevens van het SCP dat vier op de vijf Nederlanders positief denkt over het Nederlandse platteland. De plattelanders zijn over het algemeen positiever dan de stedelingen. Het rurale gebied wordt gezien als een zeer fijne leefomgeving dankzij de vele algemene landelijke omgevingseigenschappen. Het is dan ook niet opmerkelijk dat landelijk wonen de voorkeur heeft van ongeveer twee miljoen Nederlanders. Van de tien plattelandsbewoners zijn er negen tevreden over de woonsituatie. Het betreft dan voornamelijk senioren en bewoners buiten de kernen van het landelijk gebied. Deze redenen zorgen voor een lagere verhuisgeneigdheid van de plattelandsbewoners. De verhuisgeneigdheid van stadsbewoners voor het landelijk gebied bedraagt ongeveer drie op de tien stadsbewoners (Verwest et al., 2009). Uit deze cijfers kan worden opgemaakt dat ruraal Nederland waaronder Noord-Nederland, dat voor een belangrijk deel uit platteland bestaat en daarnaast mogelijkheden biedt voor landelijk wonen, waarschijnlijk goed aan deze vraag naar bepaalde woonvoorkeuren kan voldoen.

1.2.1 Woonvoorkeuren

De door het SCP aangetoonde interesse naar landelijke en dorpse woonmilieus kent een geschiedenis. Onderzoek van Floor et al. uit 1996 onder respondenten woonachtig in groeikernen in de Randstad toonde destijds aan dat het zoeken naar nieuwe woonlocaties buiten de Randstad niet nodig zou zijn aangezien er onder de ondervraagden weinig vraag naar was. De ondervraagden die geïnteresseerd waren in woonlocaties buiten de Randstad dachten hoofdzakelijk aan verhuizen naar de provincies Gelderland en Noord-Brabant. Hierbij werd vaak opgemerkt dat mocht de respondent willen verhuizen naar deze provincies, deze wel gepaard zou moeten gaan met een verandering van de werkgelegenheid naar deze provincies (Floor et al., 1996). Hieruit kan worden opgemaakt dat respondenten het idee om te verhuizen naar een provincie buiten de Randstad niet direct als negatief beoordeelden, een aantal reageerden positief op een eventuele mogelijkheid om naar Gelderland of Noord-Brabant kunnen verhuizen, er was simpelweg niet genoeg werk om deze stap te maken (Floor et al., 1996). Hieruit kan worden opgemaakt dat door gebrek aan werk in regio's buiten de Randstad een bepaald aantal personen/huishoudens in de Randstad blijft wonen. Deze personen willen graag dicht bij hun werk wonen om lange reistijden te vermijden (Floor et al.,1996). Floor et al. sluiten af met de stelling dat wanneer de werkgelegenheid op locaties buiten de Randstad zal groeien, deze groei in combinatie met een aanbod van duurdere woningen een goede kans zou hebben dat een groot aantal huishoudens ervoor zullen kiezen buiten de Randstad te gaan wonen (Floor et al.,1996). Het is opmerkelijk dat Floor et al. in 1996 al concludeerden dat de migratie vanuit de Randstad naar de zogenoemde periferie (waaronder Gelderland, Noord-Brabant) of zelfs verder, waarschijnlijk zou toenemen naarmate de werkgelegenheid in deze gebieden toe zou nemen in combinatie met een toename van het aanbod van woningen in de duurdere prijsklassen. Aanvullende redenen zouden kunnen zijn; de door de respondenten gewaardeerde omgeving van deze provincies en de aanwezigheid van sociale contacten.

Buckers heeft in 1999 onderzoek gedaan naar de effecten van het ontwikkelen van woningen in het landelijk gebied. Buckers stelt in haar onderzoek dat veel huishoudens een landelijk gelegen koopwoning met een tuin als droombeeld hebben (Buckers, 1999). Volgens Buckers valt het aantal migranten naar het platteland in 1999 mee. Als belangrijkste reden wordt gegeven de beperkte handelingsruimte wanneer gezocht wordt naar een landelijk gelegen woning (Buckers, 1999). De beperkte handelingsruimte duidt op het aanbod van woningen op het platteland.

Voorgaande onderzoeken zijn uit 1996 en 1999. Recenter onderzoek van Heins uit 2004 wijst echter uit dat ruraal wonen ook in zogenaamd “pseudo-platteland” kan plaatsvinden. Met het ‘pseudo-platteland’ bedoeld Heins de landelijke of dorpse woonmilieus in of aan de rand van steden (Heins, 2002). Volgens Heins kiezen van de personen die overwegen te verhuizen naar een rurale omgeving, de meesten voor het pseudo-platteland in plaats van het ware platteland. In het pseudo-platteland zien zij volgens Heins een aantrekkelijk alternatief of zelfs een ideaal. Volgens Heins betekent de vraag naar rurale woningbouw niet direct dat dit voor iedereen een mogelijkheid is. De woningvoorraad in rurale woonomgevingen is zeer beperkt en voldoet niet aan de vraag naar ruraal wonen (Heins, 2004). Volgens Heins proberen ontwikkelaars in te spelen op de vraag naar ruraal wonen maar worden ze beperkt door het (in 2004) vigerende ruimtelijk beleid. De Nota Ruimte is overigens in 2004 gepresenteerd en was begin 2006 van kracht. Heins doelt op het destijds vigerende provinciaal beleid dat was gebaseerd op de Vijfde Nota op de Ruimtelijke Ordening waar een duidelijke scheiding tussen stad en platteland werd nagestreefd waardoor bouwen in ruraal gebied nagenoeg niet mogelijk was. Heins stelt dat er veel vraag is naar landelijk wonen en dan met name wonen in dorpen nagestreefd wordt maar dat het ruimtelijke beleid te restrictief is (Heins, 2004). Heins stelt voor om bijvoorbeeld in de stadsranden te bouwen of in de groeikernen om zo het landelijk gebied te ontzien van bebouwing (Heins, 2004). Het ruimtelijk beleid, de overigens nooit vastgestelde ‘Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening’ kende destijds ‘rode contouren’. Door het opnemen van zogenoemde ‘rode contouren’ grofweg getrokken rondom kernen was het destijds vaak wel mogelijk om aan de randen van de steden of in de groeikernen te bouwen.

Interessante ondervindingen zijn ook in 2005 opgemerkt en beschreven door Van Ham die onderzoek heeft gedaan naar werkgerelateerde verhuizingen. Van Ham stelt dat Randstedelingen minder snel verhuizen voor een baan dan niet-Randstedelingen. In de Randstad is de verhuiscapaciteit het laagst in de groeikernen omdat deze tussen de steden in liggen en er hierdoor veel banen binnen bereik zijn. Eerder onderzoek suggereert volgens Van Ham dat mensen die ten opzicht van werkgelegenheid op strategische locaties wonen minder snel geneigd zijn te verhuizen voor een betere baan (Van Ham, 2005). Het is mogelijk dat mensen woonachtig op een strategisch gelegen locatie buiten de Randstad, ook een lage verhuiscapaciteit hebben doordat er over het algemeen redelijk eenvoudig en verhoudingsgewijs snel gereisd kan worden in deze meer rurale gebieden. Dit is een relevant onderdeel om te onderzoeken in het kwalitatieve onderzoeksdeel.

Wat betreft de verhuiscapaciteit van stedelingen en plattelandsbewoners: Van Dam et al. (2005) stellen dat stedelingen minder tevreden over hun woonomgeving zijn dan plattelandsbewoners. Hierdoor zullen stedelingen sneller beslissen om te verhuizen. Stedelingen zijn vaak op zoek naar een rustigere en veiligere leefomgeving in de natuur. Daarnaast waarderen stedelingen de omgangsvormen van de plattelanders zeer (Van Dam et al., 2005).

Uit deze paragraaf blijkt dat wonen in het landelijk gebied over het algemeen als prettig wordt ervaren, voornamelijk door de bewoners zelf en daarnaast is er ook een bepaalde groep stedelingen die zich aangetrokken voelt tot wonen in landelijk gebied.

1.2.2 Recente woonvoorkeuren en krimp

In de voorgaande paragrafen werden enkele woonwensen beschreven in de periode 1996-2006. Vrij recent is een nieuw verschijnsel van invloed op de woningmarkt. Krimp zal naar verwachting van invloed zijn op de trends in woonvoorkeuren. Verwest et al. (2009) stellen in hun onderzoek naar regionale

krimp en woningbouw het volgende; Door krimp krijgen krimpregio's te maken met een veranderende en meer ontspannen woningmarkt. Het aanbod wordt groter dan de vraag. Hierdoor kunnen kopers door een overschot aan woningen gemakkelijker hun woonwensen realiseren voor een over het algemeen lagere prijs. De woningzoekers zullen voornamelijk profiteren van deze situatie (Verwest et al., 2009). Verwest lijkt er op te wijzen dat krimpregio's hun woningvoorraad nog beter aan zullen moeten aanpassen aan de vraag van woningzoekenden om zo krimp tegen te kunnen gaan. Te denken valt dan aan het bouwen van woningen op het platteland of het pseudo-platteland want daar is genoeg vraag naar. Blijie et al. (2009) hebben onderzoek gedaan naar de vraag naar woningen in verschillende gebieden door verschillende huishoudens woonachtig in zowel de stad als het platteland. Het onderzoek van Blijie et al. wijst uit dat de helft van de huishoudens geïnteresseerd zijn in een landelijke woning buiten de drukte van de stad (Blijie et al., 2009). Het onderzoek toont aan dat er onder bepaalde huishoudensgroepen een bepaalde mate vraag is naar wonen op het platteland en het pseudo-platteland. Vooral gezinnen met kinderen hebben interesse voor landelijk wonen. Wanneer regio's een beperkt aanbod kennen van landelijk gelegen woningen wordt een woning gelegen aan de rand van een stad of kern als goed alternatief gezien (Blijie et al., 2009).

1.3 Trends in verhuisbewegingen

Volgens Koolen (2007) verhuist per jaar ongeveer 10% van de Nederlandse huishoudens. Het betreft hoofdzakelijk binnenlandse verhuizingen en voornamelijk verhuizingen binnen dezelfde regio en gemeente. Twee derde van de verhuizingen betreft verhuizingen binnen dezelfde gemeente (Feijten en Visser, 2005). Over het algemeen verhuizen starters van platteland naar stad en doorstromers, onder wie ook jonge senioren, van de stad naar het platteland (SCP, 2006).

1.3.1 Trends

Zoals op veel markten doen zich ook op de woningmarkt trends voor. Van Dam et al. stellen dat een grotere algemene interesse en vraag naar landelijk wonen die gezien kunnen worden als trends, voortkomen uit ontwikkelingen waardoor mensen zich vrijer en sneller kunnen bewegen in de bestaande ruimte (Van Dam et al., 2003). Deze trends zijn belangrijk voor het onderzoek aangezien flexibiliteit in tijd en ruimte vanwege de afstand en reistijd een belangrijke invloed kunnen hebben op migratie vanuit de Randstad naar Noord-Nederland.

1.3.2 Verhuisbewegingen

Wat betreft het aantal verhuisbewegingen tussen 1995 en 2006 stelt het SCP dat er al jaren een kleine groep mensen van de stad naar het platteland verhuist. Sinds 1995 zijn er geen veranderingen in de grootte van deze groep. Daarop kan worden gebaseerd dat de populariteit van landelijk wonen onder stedelingen niet is toegenomen (SCP, 2006). Het rurale wonen heeft nog niet geresulteerd in grote verhuisstromen. Dit zou volgens Karsten te maken kunnen hebben met een algemeen gebrek aan aanbod van geschikte woningen op het platteland (Karsten et al., 2006). Volgens Van Dam et al. die zich baseren op cijfers van het WBO uit 2002, bedraagt het percentage van de verhuisgeneigde huishoudens die geïnteresseerd zijn in 'weinig stedelijk wonen' of 'niet-stedelijk wonen' 23%. Vooral gezinnen met kinderen en tweepersoonshuishoudens zijn geïnteresseerd in deze vormen van wonen (Van Dam et al., 2003). Verder is het mogelijk dat de reisafstand of het veranderen van leefomgeving een belangrijke invloed kunnen hebben op beslissingen om niet naar het platteland te verhuizen.

1.3.3 Ontwikkelingen life events en mobiliteitskeuzes

Life events en mobiliteitskeuzes bepalen in belangrijke mate de verhuiscapaciteit van huishoudens. Zoals eerder gemeld stellen Van Dam et al. dat mensen zich dankzij ontwikkelingen vrijer en sneller kunnen bewegen in de bestaande ruimte waardoor de flexibiliteit van deze mensen is toegenomen (Van Dam et al., 2003). Van Dam et al. noemen bepaalde veranderingen die hier invloed op hebben zoals een toename van de welvaart en de ontwikkeling van het autogebruik. Dit zijn belangrijke factoren. Deze factoren zijn van invloed op het verbreden van de woningmarkt voor vele personen en huishoudens waardoor de vraag naar bijvoorbeeld landelijk wonen meer in beeld is gekomen. De vergrijzing wordt genoemd als een belangrijke factor waardoor de vraag naar diverse vormen van landelijk wonen nog meer zal gaan toenemen. Doordat afstanden steeds minder invloed hebben op de keuze van de woning door huishoudens, zal de druk op de landelijke woningmarkt toenemen, zowel nabij de stedelijke centra als landelijke gebieden met veel woonkwaliteiten. Van Dam et al. verwachten de grootste druk in de gebieden die zowel nabij stedelijke centra liggen en daarnaast ook veel woonkwaliteiten bezitten (Van Dam et al., 2003). Van Dam et al. stellen ten slotte: *“Ontwikkelingen op het gebied van de automobilititeit verruimen de individuele verplaatsingsmogelijkheden, waardoor een groter deel van de latente vraag naar landelijk wonen manifest kan worden. In samenhang met deze mobiliteitsontwikkelingen zullen ook ict ontwikkelingen, die telethuiswerken mogelijk maken, hieraan verder bijdragen. De flexibiliteit in tijd en ruimte van individuen en huishoudens neemt door deze ontwikkelingen toe”* (Van Dam, 2003).

Het is de vraag in hoeverre deze stelling berust op een bepaald wensdenken over landelijk wonen en telewerken, doelend op hoeveel er daadwerkelijk gebruik van wordt gemaakt. Recent onderzoek (Ettema, 2010) wijst bijvoorbeeld uit dat de effecten van telewerken op verhuisbewegingen en woonvoorkeuren minimaal zijn. Waarschijnlijk is het zo dat de diverse ontwikkelingen als automobilititeit en verplaatsingsvrijheid bijdragen aan de motivaties van bepaalde huishoudensgroepen om te verhuizen naar landelijk gebied. Dit zal worden onderzocht in dit onderzoek.

1.4 Trends in woningaanbod

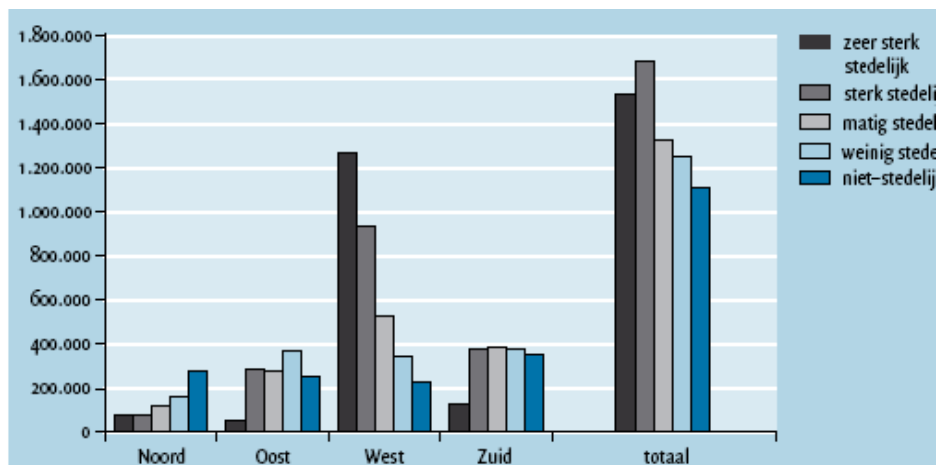
Verschillende regio's zorgen voor een verschillend woningaanbod. Het is algemeen bekend dat stedelijke gebieden over het algemeen meer gestapelde woningen in een drukke leefomgeving aanbieden en dat rurale gebieden doorgaans veel vrijstaande woningen in een ruime en groene leefomgeving aanbieden.

1.4.1 Woningaanbod op het platteland

In 2006 heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau een rapport gepresenteerd waarin wordt gesteld dat volgens cijfers van diverse woningbehoefteonderzoeken de verstedelijking in Oost-Nederland en Zuid-Nederland sinds 1994 het meest is toegenomen (SCP, 2006). Het Westen van Nederland is, met 3,6 miljoen woningen het meest verstedelijkt (SCP, 2006). Volgens het woningbehoefteonderzoek uit 2002 lag het zwaartepunt van de Nederlandse woningvoorraad in het westen met 3,3 miljoen woningen op een totaal van 6,9 miljoen in geheel Nederland. Andere delen van Nederland, voornamelijk het noorden, zijn minder stedelijk (SCP, 2006). Noord-Nederland telt diverse steden maar deze steden kennen geen groeikernen in de mate waarin bijvoorbeeld de steden in de Randstad deze wel kennen. Er kan dus gesteld worden dat het Noorden buiten de steden om voornamelijk bestaat uit kleine kernen in een ruraal gebied.

Voor het platteland gelden vanzelfsprekend andere doelen met betrekking tot woningbouwopgaven dan voor verstedelijkt gebied. Volgens het SCP komt de laatste jaren vaker de vraag naar voren 'voor welke groepen op het platteland woningen beschikbaar moeten zijn'. Door een toename van (auto)mobiliteit, welvaart en zogenaamde footloose bedrijvigheid (minder gebonden aan klassieke vestigingsplaatsen nabij station, haven, grondstoffen etc., zoals bijvoorbeeld ict) verandert het platteland voor een steeds groter en diverser wordende groep mensen langzaam in een mooie en rustige woon en werk omgeving (SCP, 2006). Al in 2000 werd een veranderende vraag naar woonmilieus op het platteland gerapporteerd in de nota 'Mensen Wensen Wonen' van het toenmalige Ministerie van Vrom. Het SCP (2006) stelt over de vraag naar landelijke woonmilieus dat het landelijk gebied in en nabij de Randstad te maken heeft met een hogere vraag naar landelijke woningen wat resulteert in meer spanningen op de Randstedelijke landelijke woningmarkt. De landelijke gebieden die niet in de directe invloedssfeer van de Randstad liggen, profiteren ook dankzij een hogere druk op de landelijke woningmarkt. De druk zorgt voor een mindere mate van krimp en de nadelige effecten die krimp heeft op het voorzieningenniveau (SCP, 2006). Het SCP geeft aan dat een toename van landelijk wonen positieve effecten kan hebben op krimpregio's. In Noord-Nederland zijn ook een aantal krimp regio's te vinden. Krimp biedt ook kansen. In heel ruraal Nederland doet zich een trend voor wat betreft het ombouwen van boerderijen. In rurale gebieden worden oude boerderijen bijvoorbeeld omgebouwd tot luxe en ruime woningen die gelokaliseerd zijn in een rustige en open omgeving. Er zijn in Nederland nog circa 140.000 boerderijen, waarvan ruim 50.000 behalve als woning ook als boerderij in gebruik (SCP, 2006). Noord-Nederland kan deze trend goed toepassen om zo krimp te verminderen. In Drenthe komen bijvoorbeeld steeds meer (jonge)senioren wonen, men noemt dit 'Drenthenieren' (Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe, 2007). Drentheneurs, zoals zij worden aangeduid, lijken goed te passen in bijvoorbeeld een omgebouwde boerderij. Recent ruimtelijk beleid zoals de 'Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe' beschrijft de ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie met betrekking tot het aantrekken van hoofdzakelijk Randstedelingen: *"Lokale besturen spelen hier op in door het aanbod van landelijk wonen te verruimen. Aan de rand van de stad verschijnen grote nieuwbouwwijken. Ook rondom kleinere kernen wordt een dergelijk woonmilieu meer en meer aangeboden. Daarnaast worden veel oude, typisch Drentse boerderijen omgebouwd tot woonboerderijen"* (Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe, 2007). De relatief goedkope grond en woningen zijn aantrekkelijk voor Randstedelingen en ook veel senioren zijn geïnteresseerd in de (woon)kwaliteiten die Drenthe te bieden heeft en komen 'Drenthenieren' (Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe, 2007). Ruraal wonen is tegenwoordig niet alleen meer voor agrariërs maar ook voor huishoudens die in het algemeen weinig met deze omgeving te maken hebben, maar op zoek zijn naar rust en ruimte.

Figuur 1 Woningvoorraad naar stedelijkheid

Bron: Woning Behoefte Onderzoek, Ministerie van Vrom 2002

Het SCP constateerde in 2006 een aantal feiten betreffende het Nederlandse woningaanbod. Het blijkt dat grote woningen op het platteland veel vaker voorkomen zowel in verhouding met andere gebieden als qua aantal. De koopwoningen in de landelijke gebieden zijn veel duurder dan de stedelijke woningen. Per regio zijn grote verschillen. Onder andere de grotere koopwoningen die te vinden zijn in het landelijk gebied van Noord-Nederland zijn vrij goed betaalbaar. Onder de geïnteresseerden voor met name de woningen in kleine kernen zijn veel stedelingen. De stedelingen hebben meer te besteden dan de landelijke starters (SCP, 2006).

Het woningaanbod in Noord-Nederland bestaat uit meer rurale woningen die over het algemeen ook goedkoper zijn dan de gemiddelde rurale Nederlandse woning. Belangstellenden voor deze woningen moeten deels gezocht worden in stedelijke regio's.

1.4.2 Trends

Het SCP verwacht dat met de toekomstige vergrijping van de jonge senioren woonachtig op het platteland, de behoeften naar geschikte eengezinswoningen in ruraal gebied voor deze doelgroep zal toenemen (SCP, 2006). Een toekomstige trend in het ruraal wonen voor ouderen is mogelijk dankzij de eenvoudige aanpak van ouderen aan te passen woningvoorraad in het landelijke gebied.

Uit diverse beleidsstukken blijkt verder dat een belangrijk aantal lagere overheden in Noord-Nederland zich richt op een aanpassing van de woningvoorraad om zo jonge gezinnen aan te trekken en krimp tegen te gaan. Deze beleidsvormen zullen in de volgende paragraaf worden besproken.

1.5 Beleid

Om het Nederlandse woningaanbod zoveel mogelijk aan te laten sluiten op de vraag en tevens verhuwbewegingen te sturen wordt er op verschillende niveaus beleid gemaakt. Bijvoorbeeld op Rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau, maar ook op (stads)regionaal niveau. Het beleid creëert mogelijkheden en legt beperkingen op. Aangezien het aanbod van woningen en de vraag naar woningen continu veranderen is het noodzakelijk om beleid te ontwikkelen dat toeziet op de woonwensen van Nederlanders.

1.5.1 Rijksbeleid

Het Rijksbeleid ten opzichte van het ontwikkelen van woonruimte in het buitengebied is de afgelopen jaren veranderd. Verschillende ruimtelijke beleidsdocumenten en visies zijn geschreven.

Verder is er veel geschreven over het wonen in rurale gebieden. Onder andere het SCP-rapport 'Landelijk wonen' door Van Dam et al. Van Dam et al. stelden in 2003 dat er meer mogelijkheden geboden zouden moeten worden ten opzichte van landelijk wonen en dat zou moeten worden begonnen met een aanpassing van het destijds vigerende restrictieve ruimtelijke beleid voor het landelijk gebied (Van Dam et al., 2003). Van Dam et al. pleiten duidelijk voor een minder restrictief beleid qua ontwikkelingen in rurale gebieden en geeft een aantal redenen en voorwaarden voor het toestaan van landelijk wonen onder bepaalde voorwaarden. De redenen en voorwaarden voor het toestaan van landelijk wonen worden uitvoerig beschreven. Kortweg is de boodschap: Het restrictieve beleid op het platteland moet op een meer selectieve manier van kracht blijven voor landschappen en natuurgebieden met unieke of waardevolle eigenschappen, die niet voor het gehele buitengebied gelden. En niet standaard voor het gehele buitengebied. Het landschap en daarmee de landelijke woningbouw moet zich kunnen blijven ontwikkelen op een geleidelijke en in het landschap passende manier. Daarbij zal niet alleen aandacht moeten worden besteed aan de landelijke woningbouw, maar ook aan de woningbouw op het pseudo-platteland rondom de kernen. Volgens Van Dam et al. Is de vraag naar landelijk wonen in het pseudo-platteland groter dan de vraag naar wonen op het platteland zelf (Van Dam et al., 2003). Deze manier van denken vormt deels de basis van het ruimtelijk beleid dat later is opgenomen in de Nota Ruimte.

In 2006 is de Nota Ruimte verschenen. Deze nota heeft het motto 'decentraal waar het kan, centraal waar het moet' waarmee gemeenten en provincies meer zeggenschap hebben in de door hen te beheren gebieden. Hiermee zijn de lagere overheden minder afhankelijk geworden van het Rijk en kunnen zij meer hun eigen koers varen en zo problemen als bijvoorbeeld krimp bestrijden (Nota Ruimte, 2006).

De Nota Ruimte zal naar verwachting in 2011 worden vervangen door de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Deze structuurvisie en daarmee het toekomstige ruimtelijke beleid zal de nadruk meer leggen op infrastructuur en ruimte. Een bondige introductietekst op de website van de Rijksoverheid onder Ruimte en mobiliteit geeft de volgende samenvatting van het toekomstige beleid: *"Om ruimte te creëren voor economische groei, investeert het kabinet in wegen, spoor en water. Mensen zijn dan minder reistijd kwijt en goederen zijn sneller op hun bestemming. Ook de belangrijkste economische regio's moeten goed bereikbaar zijn. In het nieuwe ruimtelijke beleid is verder aandacht voor een gezonde leefomgeving. Provincies en gemeenten krijgen meer taken en verantwoordelijkheden"* (Ruimte en mobiliteit, 2011).

1.5.2 Provinciaal beleid

Diverse provincies hebben te maken met een krimp van de bevolkingsaantallen. Deze krimp wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het wegtrekken van jongeren naar stedelijke gebieden, terwijl deze bevolkingsgroep in de toekomst juist voor groei kan zorgen door het krijgen van kinderen. Elke provincie gaat anders met het fenomeen 'krimp' om.

Stipo Consult beschrijft dat de provincies Limburg en Zeeland inzetten op het aantrekken van ouderen en/of jonge senioren om zo de bevolkingskrimp in bepaalde regio's binnen deze provincies te verminderen (Stipo Consult, 2004).

Ook de noordelijke provincies Drenthe, Friesland en Groningen zoeken op basis van beleid actief naar nieuwe bewoners. De Provincie Drenthe presenteerde zoals eerder genoemd bijvoorbeeld in 2007 het visiedocument 'Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe'. Dit document gaat in op de

ontwikkelingen van zowel de Drentse steden als de dorpen en het rurale gebied. Het visiedocument wijkt in bepaalde opzichten af van het vigerend provinciaal beleid. Provinciaal beleid is vaak nog gebaseerd op de voorloper van de Nota Ruimte: de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening, waarin strikte scheidingen tussen bebouwd gebied en landelijk gebied waren opgenomen. Dat is opmerkelijk aangezien deze Vijfde Nota nooit is vastgesteld. Het vigerende provinciale beleid is vaak vooruitlopend op deze vaststelling ontwikkeld en vervolgens vastgesteld.

De Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe wijkt af van dit provinciale beleid en merkt op dat het provinciale beleid in principe geen ruimte geeft aan stedelijke groei in het landelijk gebied. Ondanks dit restrictieve provinciale beleid vinden er stedelijke uitbreidingen plaats. Daarnaast is de vraag naar landelijk wonen toegenomen en komen er meer huishoudens uit de Randstad in Drenthe wonen (Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe, 2007). Ondanks het restrictieve ruimtelijke provinciale beleid wordt toch ruimte gegeven voor ontwikkelingen. De minder restrictieve Nota Ruimte wordt gezien als nieuw uitgangspunt. Lagere overheden bieden bijvoorbeeld makkelijker de mogelijkheid voor landelijk wonen. Rondom steden en dorpen wordt gebouwd. Op het platteland veranderen agrarische boerderijen in woonboerderijen (Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe, 2007). De Provincie Drenthe heeft ingezet op het ontwikkelen van ruime woningen in het bestaande landschap. Dit heeft in bepaalde mate geresulteerd in het aantrekken van (kapitaalkrachtige) Randstedelingen die op die manier de leefbaarheid in dorpen en steden kunnen vergroten en krimp beperken (Visie op de stedelijke ontwikkeling van Drenthe, 2007).

Marketing Drenthe, het mede door de Provincie opgerichte marketingbureau heeft het doel het verbeteren van het imago van Drenthe op het gebied van toerisme, wonen en werken, om op deze manier een bijdrage te leveren aan de economische ontwikkeling binnen deze sectoren promoot met teksten als: *“Dromen van een boerderijtje, geen eindeloze files, de hectiek van de grote stad en het alsmaar onder grote druk moeten presteren zijn verleden tijd. In Drenthe denken Randstedelingen een ander, minder gestrest leven te kunnen leiden. Het afgelopen weekeinde kwamen ze proefleven”* (Marketing Drenthe, 2011). Het proefleven bestaat uit een weekendverblijf in een Drents hotel onder de marktprijs met een aanvullend programma om Drenthe te leren kennen. Met deze campagne speelt Marketing Drenthe in op de toekomstige vergrijzing. Het aantrekken van jonge gezinnen betekent op den duur het behouden van de voorzieningen in de kernen.

1.5.3 Gemeentelijk Beleid

Gemeenten in Noord-Nederland stimuleren de komst van nieuwkomers, en dan het liefst de kapitaalkrachtigen. Er wordt voornamelijk ingezet op jonge gezinnen en jonge ouderen. De methoden die worden gebruikt worden, bestaan kortweg uit een breed aanbod van grote woningen in een groene omgeving. Het bouwen van passende woningen voor diverse huishoudens als jonge gezinnen en jonge senioren, wordt door diverse Noord-Nederlandse gemeenten gestimuleerd om zo de aantrekkingskracht op deze huishoudens vergroten. De Drentse gemeente Borger-Odoorn is één van deze gemeenten. Het doel is kapitaalkrachtigen aan te trekken en zo dorpen weer een financiële injectie te geven. Dit is nodig om het voorzieningen-niveau op stand te houden. Het motto is; *“Niet meer maar beter; kwaliteit in plaats van kwantiteit”* (Structuurvisie Borger-Odoorn, 2010).

1.6 Conclusie

In de eerdere paragrafen zijn een aantal trends en ontwikkelingen beschreven. Deze trends en ontwikkelingen hebben onder andere betrekking op woningaanbod, woningvoorkeuren en de

migratie van huishoudens in Nederland en dan voornamelijk de migratie naar rurale gebieden. Het volgende hoofdstuk zal verder ingaan op deze rurale migratie.

Wat betreft het woningaanbod en de woningvoorkeuren kan worden geconcludeerd dat er trends zijn gesignaleerd. De belangrijkste trend voor dit onderzoek is dat er belangstelling is voor ruraal wonen vanwege kwaliteiten zoals rust en ruimte. Een groot deel van dit rurale woningaanbod is te vinden in het rurale Noord-Nederland. Meer vrijheden in het nationale ruimtelijke beleid die onder andere zijn verwoord in de Nota Ruimte, geven lagere overheden meer mogelijkheden dan voorheen. Lagere overheden in Noord-Nederland moedigen migratie van in het bijzonder huishoudens uit de Randstad naar de noordelijke provincies aan. Ruimtelijke kwaliteiten in combinatie met nieuwe mogelijkheden op het gebied van wonen resulteren in rurale migratie naar Noord-Nederland.

Deze trends en ontwikkelingen wekken vragen op betreffende de eigenschappen van de migratieprocessen tussen de Randstad en Noord-Nederland. Er bestaat wel een algemeen beeld wat betreft de migraties, maar de motivaties van de huishoudens en de precieze omvang van deze migraties zijn nog niet bekend. Op basis van het algemene beeld rond deze migraties zijn de onderzoeksvraag en de deelvragen gebaseerd. De onderzoeksvraag en deelvragen luiden;

Hoe en in welke mate verhuizen huishoudens van de Randstad naar Noord-Nederland?

- Welke typen huishoudensgroepen betreft het?
- Wat zijn de motivaties van deze huishoudens om te migreren?
- Wat zijn de behoeften en verwachtingen van deze huishoudens?
- Wat ondervinden deze huishoudens voor belemmeringen om te migreren?
- Hoe zijn de verhoudingen wat betreft het aantal migranten per leeftijdscategorie?
- Wat zijn de ervaringen van de huishoudens wat betreft de nieuw woonsituatie?

2 Relocatie Theorie

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk dient als kader om de verhuizingsstroom vanuit de Randstad naar Noord-Nederland te onderzoeken. In dit hoofdstuk zal worden beschreven hoe en in welke mate de 'life cycle', waaronder 'life events' en andere factoren van invloed zijn op beslissingen van personen/huishoudens om te verhuizen.

2.2 Verhuisredenen

De redenen waarom mensen verhuizen hangen vaak samen met zogenaamde 'life events' zoals het krijgen van kinderen, het veranderen van baan, het behalen van diploma's of een rijbewijs. Life events kunnen mogelijkheden creëren maar kunnen ook beperkingen opleggen. Alle life events samen vormen samen met andere factoren een 'Life Cycle'. De Life Cycle zal in de volgende paragraaf worden toegelicht. Bouwmeester stelt: *"Dat mensen niet zomaar verhuizen wordt al lang onderkend. Al in 1885 lanceerde Ravenstein zijn 'Laws of migration', die betrekking hadden op de relatie tussen mobiliteit, afstand en omvang van de vertrek- en aankomstnederzetting. Dit werk vormde het begin van een intensieve bestudering van verhuisbewegingen"* (Bouwmeester, 2004). Een klassieke definitie van verhuizen (mobiliteit) is volgens Bouwmeester afkomstig van Rossi en dateert uit 1955: *"The process by which families adjust their housing to the housing needs that are generated by shifts in the family composition that accompany life cycle changes"* (Rossi, 1955). Het onderzoek door Rossi naar verhuisredenen door aanpassing van de woningbehoeften vormt volgens Clark en Onaka altijd de basis voor onderzoekers die hetzelfde onderwerp behandelen (Bouwmeester, 2004). Clark en Onaka hebben veel onderzoek gedaan naar verhuisredenen. Hierom zal ook dit hoofdstuk voor een belangrijk deel worden gebaseerd op een onderzoek van Clark en Onaka.

2.2.1 Verklaringen voor verhuisgedrag

Clark en Onaka hebben onderzoek gedaan naar de invloed van de 'life cycle' en woonvoorkeuren op verhuisgedrag. Life cycle wordt beïnvloed door zogenaamde effecten van veranderingen 'changes' in de life cycle en door zogenaamde fasen 'stages' van de life cycle (Clark & Onaka, 1983).

Clark & Onaka onderscheiden drie hoofdstromingen van verhuisbewegingen; Ten eerste verhuisbewegingen die voortkomen uit ontevredenheid over de woonsituatie door kwaliteitsveranderingen van de woning, woonomgeving en toegankelijkheid naar bekenden, werk en voorzieningen (*adjustment moves*). Ten tweede verhuisbewegingen die voortkomen uit veranderingen in de zogenaamde 'life cycle' zoals het krijgen van kinderen, veranderen van baan of met pensioen gaan (*induced moves*). Ten derde gedwongen verhuisbewegingen die voortkomen uit het verliezen van de woning door uitzetting of ontruiming of door gedwongen verhuizing wegens gezondheidsproblemen (*forced moves*) (Clark en Onaka, 1983).

Clark en Onaka onderscheiden een aantal life cycle groups en hun meest belangrijke redenen tot relocatie. Ten eerste starters. Starters verhuizen hoofdzakelijk om aanpassingen in eigendomsredenen, woonkosten en huishoudensamenstelling (samenwonen/trouwen of kinderen). Ten tweede jonge gezinnen, dit zijn gezinnen met jonge kinderen, maximaal tieners. Voor jonge gezinnen zijn onder andere aanpassingen in eigendom van de woning, de grootte van de woning, en de huisvestingskwaliteit van het grootste belang. Ten derde oude gezinnen met kinderen. Voor deze groep zijn locatie met betrekking tot toegankelijkheid naar vrienden en werk en de kwaliteit van de

woonomgeving erg belangrijk (Clark en Onaka, 1983). Ten vierde de ouderen. Voor deze groep geven Litwak en Longino (1987) een uitgebreide beschrijving. De onderzoekers onderscheiden maar liefst drie soorten verhuizingen voor ouderen. Het gaat bij deze groep om ‘amenity migration’ (verhuizingen naar een prettiger woonlocatie, veelal pensioenmigratie), ‘kinship migration’ (verhuizingen in de richting van familie) en ‘assistance migration’ (migratie naar verzorgingsinstellingen) (Litwak en Longino, 1987). Aanpassingen in het type woning wordt algemeen gezien als de belangrijkste verklaring voor alle groepen gevolgd door veranderingen in de life cycle en de woonomgeving. Veranderingen in de life cycle in het bijzonder lijken meer van belang voor de starters en de ouderen (Clark en Onaka, 1983).

Life events kunnen gezien worden als ‘induced moves’ en zijn dus in belangrijke mate van invloed op het maken van verhuisplannen en het daadwerkelijke verhuisgedrag van personen/huishoudens.

2.2.2 Verklaringen voor veranderingen verhuisgedrag

Onderzoek van De Groot et al. uit 2010 toont aan dat de invloed van diverse life events op verhuisgedrag ook onderling kan samenhangen omdat de life events invloed op elkaar kunnen hebben. De Groot et al. hebben onderzoek gedaan naar de doorslaggevende invloed van life events op het maken van verhuisplannen en het daadwerkelijk verhuizen. De Groot et al. stellen dat life events als het aannemen van een baan, of het verliezen van een baan en het krijgen van kinderen huishoudens min of meer dwingen te overwegen om te verhuizen terwijl deze huishoudens in eerste instantie geen reden(en) tot verhuizen hadden. Ook hebben deze life events extra invloed op verhuisbeslissingen van huishoudens die al overwogen om te verhuizen om andere redenen nog voordat de eerder genoemde life events hier invloed op hadden. Aan de andere kant vermindert het verliezen van een baan de verhuisgeneigdheid van huishoudens weer (Groot, de, et al., 2010). Life events kunnen beslissingen om te verhuizen stimuleren en tegenwerken. Het is niet zo dat een bepaalde life event altijd hetzelfde effect heeft op de verhuisgeneigdheid. Daarnaast hebben life events onderling invloed op elkaar. Zo stelt Bouwmeester bijvoorbeeld dat een beslissing als het beginnen aan kinderen voor een belangrijk deel afhangt van het hebben van een goede baan en zo kan het hebben van een verhouding of een gezin weer uitwerking hebben op beslissingen die worden gemaakt ten opzichte van de carrière en lange afstandsmigraties (Bouwmeester, 2004).

2.2.3 Vragen migratieonderzoek

Volgens Clark en Onaka verhuizen veel huishoudens om problemen op te lossen. Volgens hen zou de vraag; ‘Waarom bent u verhuisd?’ heringedeeld moeten worden in een nieuwe serie vragen die de precieze redenen van de verhuizing zullen verklaren. Zoals; *“Waarom was u precies ontevreden over uw vorige woning/woonomgeving/woonlocatie. Waarover was u precies ontevreden? Hoe lang bent u ontevreden geweest? Hoe lang heeft u gezocht naar een andere woning? Wat waren uw beperkingen?”* (Clark & Onaka, 1983). Deze serie vragen lijkt goed toepasbaar bij het kwalitatieve onderdeel van dit onderzoek naar de redenen van verhuisbewegingen.

2.3 Verhuisbewegingen en migratie

In voorgaande paragrafen is beschreven om welke redenen personen/huishoudens verhuizen. De komende paragrafen geven meer inzicht in de redenen waarom personen/huishoudens kiezen voor een verhuizing naar een meer landelijk gebied.

2.3.1 Push- en Pull-factoren van landelijk wonen

Onderzoek van Buckers uit 1999 gaat in op het onderwerp 'landelijk wonen'. Buckers refereert onder andere aan Floor et al. betreffende verhuismotieven *“die ten grondslag liggen aan een verhuizing”* (Buckers, 1999). De verhuisbewegingen worden volgens Buckers onderverdeeld in drie categorieën. Ten eerste; De verhuizingen ter verbetering van de woonsituatie, dus om woonredenen. Het betreft dan relatief korte afstandsmigratie (Buckers, 1999). Ten tweede; De verhuizingen ten behoeve van een nieuwe werklocatie of studielocatie in bijvoorbeeld de Randstad (Floor et al., 1996). Ten slotte de verhuizingen door persoonlijke motieven/veranderingen waardoor er huishoudensveranderingen optreden als samenwonen of de wens dichterbij bekenden te wonen. De verhuisredenen die worden genoemd door Buckers zijn nagenoeg gelijk aan de algemene verhuisredenen die genoemd worden door Clark en Onaka.

Volgens Buckers is de belangrijkste reden om te verhuizen naar landelijk gebied het hebben van een aan het gebied gerelateerde baan of opleiding en daarnaast woonredenen die betrekking hebben op de kwaliteiten van de omgeving en de woning zelf (Buckers, 1999). Volgens Buckers verhuizen bepaalde groepen huishoudens van de stad naar het landelijk gebied omdat zij weg willen uit de door deze groepen minder gewaardeerde stad of omdat zij het zeer waarderen in het landelijk gebied te leven.

Buckers refereert aan een onderzoek van de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek (NRLO) en geeft een aantal pull-factoren voor landelijk wonen; *“meer privacy en persoonlijke ruimte; meer natuur en meer ruimte om het huis; meer mogelijkheden om ruimte-eisende activiteiten te ondernemen (bijvoorbeeld dieren houden); aantrekkelijkheid om kinderen groot te brengen; hoop op economische voordelen (lage aankooprijds en mogelijke waardeinstijging); meer aanbod van eengezinskoopwoningen dan op de stedelijke woningmarkt”* (NLRO, 1993). De pushfactoren genoemd door Buckers zijn: *“congestie; luchtverontreiniging; onrust van het stedelijk leven; criminaliteit/onveiligheid; grootschaligheid”* (Buckers, 1999). De meeste factoren bevestigen een vrij algemeen beeld over de stad en het platteland. De factor betreffende het aanbod van woningen op het platteland en de mogelijke prijsstijging van die woningen is het meest opmerkelijk en lijkt een belangrijke reden voor huishoudens om voor het platteland te kiezen. Hier zal met name in het kwalitatieve onderdeel van dit onderzoek aandacht aan worden besteed.

Buckers refereert aan Klundert en Veeneklaas (1995) betreffende nieuwe bewoners voor landelijke gebieden. Klundert en Veeneklaas hebben onderzoek gedaan naar mogelijkheden met betrekking tot nieuwe functies voor landelijke gebieden in Europa. Dit onderzoek is uit 1995 dus de invloeden van de hedendaagse meer geavanceerde informatiemaatschappij zijn hier waarschijnlijk niet volledig in meegenomen. Desondanks zien Klundert en Veeneklaas mogelijkheden. Ten eerste voor forensen die worden omschreven als mensen die rust en ruimte zoeken en in principe dagelijks naar hun werk kunnen reizen, een klein deel van deze groep zal anno 2011 als (potentieel) telewerker kunnen worden aangemerkt. Ten tweede zien zij kansen voor vrije vestigers, gepensioneerden en seizoensbewoners die worden omschreven als mensen die qua werkgelegenheid niet of in mindere mate gebonden zijn aan een bepaalde regio. Verder zullen voor een klein deel van deze groep de ontwikkelingen op het gebied van internetmogelijkheden anno 2011 meewegen in de beslissing om te kiezen voor landelijk gebied als vestigingsplaats.

Buckers gaat verder in op geïnteresseerde huishoudensgroepen en refereert aan een onderzoek uit 1996 van Hooimeijer en Nijstad. Hooimeijer en Nijstad onderscheiden twee groepen die geïnteresseerd zijn in landelijk wonen. Ten eerste jonge gezinnen zoekend naar rust en ruimte. Ten tweede senioren die geen werkgerelateerde verbondenheid meer hebben met een bepaalde plaats en ontevreden zijn over de gebruikelijke stedelijke problemen (Hooimeijer en Nijstad, 1996). Hooimeijer en Nijstad noemen de term 'roltrapregio'. Dit houdt in dat jongeren vanuit het platteland wegtrekken naar de stad op zoek naar werk of een opleiding. Vervolgens gaan deze jongeren werken, carrière maken en uiteindelijk is de kans groot dat zij zich gaan settelen. Daarmee neemt de kans toe dat deze huishoudens de stadse 'roltrapregio' weer verlaten en bijvoorbeeld terugkeren naar het platteland. Met betrekking tot de roltrapregio stelt Buckers; Dat de migratie van platteland naar de stad voor een groot deel uit jongeren moet bestaan aangezien mensen in deze fase meestal gaan studeren in een stad of op zoek zijn naar een baan. Andersom verhuizen er juist veel gezinnen en senioren naar het platteland. Het inkomen van deze groepen is vaak hoger wat betekent dat de kans om een passende woning te vinden in het landelijk gebied groot is in verhouding met lage inkomensgroepen. Op het platteland zijn veelal eengezinskoopwoningen aanwezig die niet door alle huishoudens betaald kunnen worden (Buckers, 1999). Hieruit kan worden opgemaakt dat de 'rurale droom' voornamelijk is weggelegd voor de hogere inkomensgroepen.

Ten slotte geeft Buckers vijf ontwikkelingen die de vraag naar landelijk wonen mogelijk kunnen vergroten; *“een verder afnemende binding van de woonbevolking aan de lokale bestaansbronnen, een groeiend belang van de kwaliteit van de woonomgeving en demografische, economische en culturele ontwikkelingen”* (Buckers, 1999). Technologische ontwikkelingen en de vergrijzing worden als redenen gegeven waarom mensen steeds minder gebonden zullen zijn aan hun werkplek. Dit lijkt vooral betrekking te hebben op forensen die meer gebruik kunnen gaan maken van telewerken en op ouderen. Dorpen gelegen in aantrekkelijke landschappen zullen steeds meer huishoudens gaan aantrekken. Buckers stelt tot slot dat deze ontwikkelingen pas levensvatbaar kunnen zijn wanneer er minder restrictief ruimtelijk beleid zal worden vastgesteld. Het aanbod van betaalbare woningen in het landelijke gebied hangt sterk af van dit beleid. Om landelijk wonen mogelijk te maken zal de overheid een faciliterende rol moeten gaan spelen betreffende nieuw te bouwen woningen en het aantrekken van nieuwe bewoners in het landelijk gebied (Buckers, 1999). Migratie naar het landelijk gebied wordt als een mooie ontwikkeling gezien die een kans moet krijgen van de Nederlandse overheid.

2.3.2 Gerelateerde migratie / lange afstand

Migratie van de Randstad naar Noord-Nederland, of het nu naar landelijk of stedelijk gebied is, betreft migratie over een voor Nederlandse begrippen lange afstand. Feijten en Visser stellen dat verhuizen over een grote afstand voornamelijk voorkomt bij studenten vanwege een studie in een bepaalde stad en bij (hoger opgeleide) werknemers die een baan aannemen op een locatie waarbij forensen in principe geen optie is (Feijten en Visser, 2005). Schutjens, Van Kempen en Wiendels stellen in hun onderzoek uit 1998 naar werkgerelateerde lange afstandsmigratie dat voornamelijk mensen in de leeftijdscategorie 25-44 jaar geneigd zijn te verhuizen over een grote afstand, dit betreft zelfs ruim driekwart van het totaal aantal lange afstandsmigranten. Van de lange afstandsmigranten heeft 64% een HBO- of WO-opleiding tegenover 33% van de kortereafstandsverhuizers (Feijten en Visser, 1995).

2.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is een beeld geschetst van de verhuisredenen en (landelijke) verhuisbewegingen. De algemene redenen om te verhuizen hangen vaak samen met veranderingen en fasen van de 'life cycle' van een persoon of huishouden (Clarck en Onaka, 1983). Life events, een belangrijk onderdeel van de life cycle, kunnen een positieve en negatieve uitwerking hebben op de verhuisgeneigdheid. Life events hebben onderling ook invloed op elkaar en daarmee op de uiteindelijk beslissingen betreffende het verhuisgedrag (De Groot et al., 2010).

De verhuisbewegingen van verschillende huishoudensgroepen zijn gebaseerd op verschillende verhuisredenen. Wat betreft de rurale migratie; Jonge huishoudens kiezen er vaker voor om te verhuizen naar de stad. Wanneer zij eenmaal carrière hebben gemaakt en een gezin starten zijn velen weer geneigd terug te verhuizen naar het landelijk gebied (Buckers, 1999). Voor de lange afstandsmigratie in het algemeen geldt dat deze voornamelijk bestaat uit studenten (richting stad) en hoger opgeleide huishoudens waaronder hoofdzakelijk jonge gezinnen (richting stad en landelijk gebied) (Feijten en Visser, 2005).

Rurale migratie vanuit de Randstad naar Noord-Nederland betreft voor een aanzienlijk deel jonge huishoudens die (terug)verhuizen naar landelijk gebied. In de volgende hoofdstukken zal worden onderzocht hoeveel personen/huishoudens het betreft en wat hun motivaties zijn.

Het beeld dat opkomt, is dat het voornamelijk specifieke groepen huishoudens betreft die de stap naar Noord-Nederland zetten en dat deze groepen voornamelijk op zoek zijn naar meer rust en ruimte voor het gezin of een ontspannen oude dag.

3 Onderzoeksopzet

Om de onderzoeksvraag en deelvragen te beantwoorden, zijn zoals eerder beschreven, op twee manieren gegevens verzameld en onderzocht. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe het kwantitatieve en het kwalitatieve deel van het onderzoek zijn opgezet.

Dit onderzoek is gebaseerd op een literatuurstudie, een kwantitatief onderzoek aan de hand van gegevens van het CBS en een kwalitatieve dataverzameling aan de hand van semigestructureerde interviews met respondenten die verhuisd zijn vanuit de Randstad naar Noord-Nederland en met respondenten die op het punt staan om te verhuizen vanuit de Randstad naar Noord-Nederland.

Het doel van het onderzoek is het via kwantitatief onderzoek in kaart brengen van de omvang van verhuisbewegingen van de Randstad naar Noord-Nederland en via kwalitatief onderzoek uiteenzetten welke huishoudens deze stap zetten en wat hun motivaties zijn. De verschillende stromingen zullen in kaart worden gebracht aan de hand van statistische gegevens betreffende verhuisbewegingen. Naar de motivaties en redenen van de betreffende huishoudens zal een verkennend onderzoek gedaan worden. Er is namelijk al een bepaald beeld ontstaan wat betreft wat betreft de verhuigeneigheid van de respondenten maar er zijn misschien zaken die onverwacht een belangrijke rol spelen waar nog niet aan gedacht is. Het zou goed mogelijk kunnen zijn dat er sprake is van een bepaalde nichemarkt waar een beperkt aantal partijen en huishoudens aan deelneemt. Verder zullen eventuele aan het licht komende trends betreffende deze verhuisbewegingen in kaart worden gebracht.

3.1 Kwantitatief onderzoek

Het kwantitatieve onderzoek bestaat primair uit het in kaart brengen van de omvang van verhuisbewegingen van de Randstad naar Noord-Nederland en omgekeerd op basis van gegevens van het CBS met behulp van het online dataprogramma Statline.

Het doel van het kwantitatieve onderzoeksdeel is te onderzoeken hoeveel personen/huishoudens er zijn verhuisd in de jaren 1999 & 2009 om zo te kunnen achterhalen of er verschillen zijn ontstaan in de omvang van de migratiestromen om uiteindelijk aan te kunnen tonen of er bijvoorbeeld sprake is van een verandering van het migratiepatroon van de Randstad naar de provincies Drenthe, Friesland, Groningen of geheel Noord-Nederland. Om meer inzicht te geven in de demografische eigenschappen van de migranten zal het gemiddelde aantal vestigers en vertrekkers per 1000 inwoners op basis van leeftijdsgroep per Noord-Nederlandse provincie en gemeente worden onderzocht voor de jaren 2005 tot 2009. Hiermee zal worden bekeken of er sprake is van een bepaalde stroom migranten zoals jonge gezinnen of (jonge) senioren. Aan de hand van deze methode zullen de volgende deelvragen worden beantwoord;

- Welke typen huishoudensgroepen betreft het?
- Hoe groot is het aantal migranten per leeftijdscategorie?

In Statline is het mogelijk gegevens te onderzoeken bijvoorbeeld per landsdeel, provincie, gemeente en COROP-gebied. COROP-gebieden zijn regionale gebieden in Nederland samengesteld uit gemeenten die deel uitmaken van een bepaalde regio binnen een provincie en bepaalde overeenkomsten hebben. Een COROP-gebied bestaat in principe uit een stad met daar omheen liggende gemeenten die op verschillende manieren met elkaar verbonden zijn. De Randstad wordt gedefinieerd als een samenbundeling van dertien COROP regio's in West-Nederland omdat

bijvoorbeeld de Kop van Noord-Holland niet onder de Randstad valt maar wel bij Noord-Holland hoort. Het onderzoeken van alle Randstad gemeenten zal een onoverzichtelijk beeld geven. Hierom is er gekozen voor de dertien COROP-gebieden. Deze gebieden zullen verder worden toegelicht in het hoofdstuk 'Kwantitatief onderzoek'.

3.2 Kwalitatief onderzoek

Het kwalitatieve onderdeel van het onderzoek richt zich op respondenten die de Randstad hebben verlaten om zich te vestigen in de provincies Drenthe, Friesland en Groningen. Dit kwalitatief onderzoeksdeel is specifiek gericht op jonge gezinnen en jonge senioren. Met een aantal respondenten zijn semigestructureerde interviews gehouden in de vorm van persoonlijke gesprekken. Kortweg is het de bedoeling de volgende deelvragen te beantwoorden;

- Wat zijn de motivaties van deze huishoudens om te migreren?
- Wat zijn de behoeften en verwachtingen van deze huishoudens?
- Wat ondervinden deze huishoudens voor belemmeringen om te migreren?
- Wat zijn de ervaringen van de huishoudens wat betreft de nieuwe woonsituatie?

Het uiteindelijke doel is dat deze interviews inzicht zullen geven in het type migranten dat de stap naar Noord-Nederland daadwerkelijk heeft gezet of op korte termijn gaat zetten, hun motivaties en de achtergronden van deze huishoudens.

3.1.1 Respondenten

De respondenten voor de interviews zijn gezocht aan de hand van contacten via de bureaus Marketing Drenthe, Marketing Fan Fryslân en Marketing Groningen. Hier moet dus worden opgepast voor een zogenaamde 'bias' van de respondentengroep; het betreft hier marketingbureaus en de respondenten zijn dus veelal zeer positief over de Provincie Drenthe, hierdoor kan een bepaalde afwijking in het migratiebeeld ontstaan. Daarom is bijvoorbeeld ook gezocht naar respondenten via de persoonlijke kennissenkring. Daarnaast is het mogelijk respondenten te zoeken via 'sociale media' als Twitter en Facebook. Met behulp van deze methode is het mogelijk te zoeken op kernwoorden die gebruikt worden in sociale media programma's. Kernwoorden waar naar gezocht is zijn bijvoorbeeld; 'verhuisd', 'Drenthe', 'migreren' en 'landelijk wonen'. Op deze manier is een klein aantal contacten gelegd. Helaas was niemand uiteindelijk in de gelegenheid een interview te geven.

Het bureau Marketing Drenthe heeft contacten met diverse huishoudens, onder andere met jonge gezinnen en jonge ouderen die met een bepaald doel zijn gemigreerd naar Drenthe. Over het algemeen betreft dit doel een rustiger leven leiden dan in bijvoorbeeld de Randstad (Marketing Drenthe, 2010). De contacten bleken niet in de gelegenheid om in de vakantie-periode waarin dit onderzoek plaatsvond deel te nemen aan een interview. Slechts één van de contacten is geïnterviewd. De bureaus Marketing Fryslân en Marketing Groningen hebben niet of nauwelijks contact met soortgelijke huishoudens. Hierdoor is het moeilijker om in deze provincies geschikte respondenten te vinden. Voor deze provincies zijn daarom andere methodes gebruikt zoals het zoeken via sociale media en de persoonlijke kennissenkring.

De keuze van geschikte respondenten bleek lastiger te worden naarmate er uiteindelijk minder respondenten in de gelegenheid bleken te zijn om mee te werken aan het onderzoek. Een bepaalde diversiteit binnen de relatief kleine groep op het gebied van onder andere woonlocatie, woonsituatie en leeftijd bleek lastig te realiseren. Uiteindelijk is er toch een representatieve 'mix' van tien

respondenten samengesteld. Daarvan zijn zes respondenten gevonden via de persoonlijke kennissenkring. De meeste respondenten zijn recent naar Noord-Nederland verhuisd. Eén respondenten huishouden verhuisde twee decennia geleden als 'jong gezin' naar Noord-Nederland. Vier huishoudens behoren tot de respondentengroep 'jonge gezinnen' of hebben hier duidelijke affecties mee en drie huishoudens behoren tot de respondentengroep 'jonge senioren'. Deze respondentengroep is aangevuld met drie promotieteksten van de website van Marketing Drenthe en één respondent via de contacten van Marketing Drenthe. Het betreft drie teksten van jonge gezinnen die zijn verhuisd vanuit de Randstad naar Drenthe. De teksten gaan hoofdzakelijk in op de pushfactoren van de Randstad en de pullfactoren van Drenthe. Hierdoor kan uiteindelijk te positief beeld ontstaan van Drenthe. Om evenwicht te bieden is in de interviews gelet op voldoende vragen betreffende de ervaringen met de woonomgeving en de eventuele nadelen van de woonomgeving.

De respondenten bestaan hoofdzakelijk uit WO geschoolde mensen wat van invloed zou kunnen zijn op het onderzoek. Hoger opgeleiden hebben over het algemeen misschien andere mogelijkheden en kansen qua werk en woningkeuze waardoor de motivaties om te verhuizen af kunnen wijken van die van lager opgeleiden. Hoewel een breder opgeleide groep is benaderd heeft slechts één middelbaar opgeleide respondent meegewerkt aan een interview. Hier moet dus rekening mee worden gehouden bij de uiteindelijke representativiteit van het onderzoek.

3.1.2 Topiclist

De semigestructureerde interviews zijn gebaseerd op een topiclist. De topiclist is voornamelijk gericht op het achterhalen van de motivaties en push- & pull-factoren om te migreren van de Randstad naar Noord-Nederland en de achtergronden van die motivaties. Omdat motivaties en achtergronden verschillen per huishouden zijn er een aantal open vragen beantwoord. De topiclist is gebaseerd op eerder genoemd onderzoek van Clark en Onaka. Volgens Clark en Onaka verhuizen veel huishoudens om problemen op te lossen. Volgens hen zou de vraag; 'Waarom bent u verhuisd?' heringedeeld moeten worden in een nieuwe serie vragen die de precieze redenen van de verhuizing zullen verklaren. Zoals: Waarom was u precies ontevreden over uw vorige woning/woonomgeving/woonlocatie. Waarover was u precies ontevreden? Hoe lang bent u ontevreden geweest? Hoe lang heeft u gezocht naar een andere woning? Wat waren uw beperkingen? (Clark & Onaka, 1983). Deze vragen zijn toegepast bij dit kwalitatieve onderzoek naar verhuismobelingen. De topiclist bestaat uit vragen over de aanleiding van het vertrek uit de Randstad;

Waar en hoe woonde u in de Randstad? Waarom bent u verhuisd? Wat waren de push factoren? Was er sprake van bepaalde life events? Waarom ziet u het als een (on)gedwongen verhuizing? Waarom was u precies ontevreden over uw vorige woning/woonomgeving/woonlocatie? Hoe lang bent u ontevreden geweest? Wat maakte het (eventueel) lastig om te verhuizen? Wat had u tegen kunnen houden?

Vragen betreffende de uiteindelijke keuze voor een specifieke locatie in Noord-Nederland;

Waarom precies deze locatie? Hoe lang heeft u gezocht naar een andere woning? Hoe is uw woning hier in ... ten opzichte van uw woning in de Randstad? Welke veranderingen in werksituatie hebben zich voorgedaan rondom de verhuizing? Kunt u vertellen wat er veranderd is in uw manier van leven na uw verhuizing?

Vragen betreffende een oordeel over deze locatie en omgeving;

Voldoet de nieuwe locatie aan de verwachtingen? Welke zaken mist u op deze locatie/Noord-Nederland ten opzichte van de Randstad? Wat zijn de belangrijkste plus en min punten van het wonen in NN? Waarover bent u precies tevreden/ontevreden?

Vragen betreffende impact op de wijze van vervoer;

Wat is er veranderd aan de wijze waarop u de auto en het openbaar vervoer bent gaan gebruiken?

Voorafgaand aan de interviews heeft per respondent een kort gesprek plaatsgevonden om vast te kunnen stellen of deze voldeed aan de eisen om mee te kunnen werken aan dit onderzoek, zoals verhuisd zijn (of op het punt staan dit te doen) naar Noord-Nederland en voldoen aan de juiste leeftijdscategorie. De respondenten hadden hierbij geen moeite met het beantwoorden van de verkennende vragen en waren in staat zich erg goed uit drukken, wat waarschijnlijk verband houdt met het feit dat dit een 'normale' respondentengroep betreft in combinatie met een 'normaal/neutraal' onderzoeksonderwerp (geen onderzoek naar drugsverslaving of een ander gevoelig onderwerp) en het grootste deel hoger geschoold is. Om deze redenen is besloten de topiclist vooraf voor te leggen aan de respondenten zodat deze zich even konden inlezen en zich het doel van het interview eigen konden maken. Dit heeft geresulteerd in zeven goed verlopen semi-gestructureerde interviews.

3.1.3 Marketing Drenthe

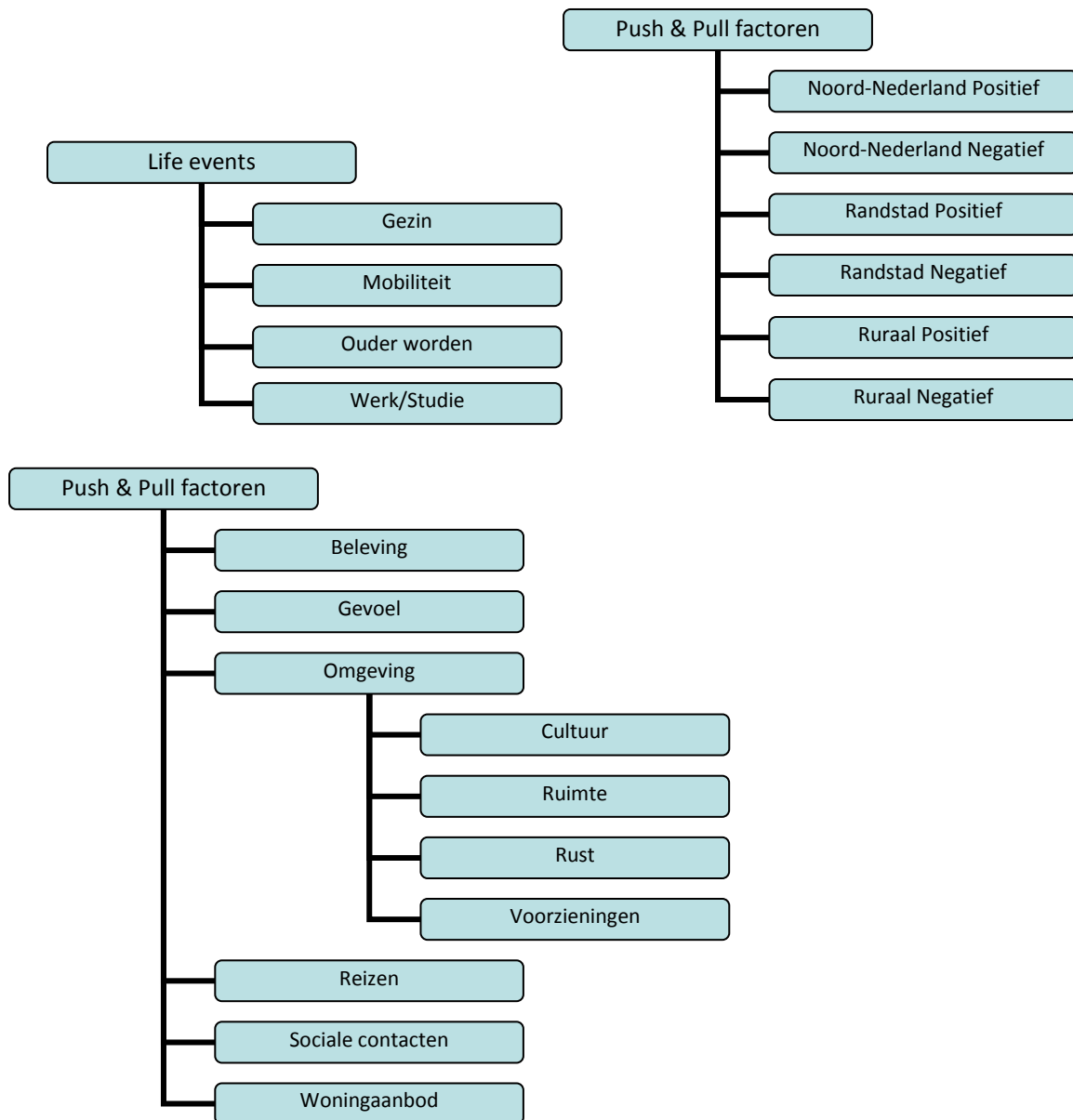
Om een breder beeld te krijgen van voornamelijk de pull-factoren van Noord-Nederland zijn naast de interviews nog drie teksten geanalyseerd. Het gaat om drie teksten van huishoudens die verhuisd zijn van de Randstad naar de Provincie Drenthe, die ingaan op de ervaringen met hun nieuwe leefomgeving. Deze teksten zijn een stuk korter dan de geanalyseerde interviewteksten en bevatten voornamelijk informatie betreffende de pull-factoren van de Provincie Drenthe. Deze teksten zijn objectief genoeg om in dit onderzoek te worden geanalyseerd.

3.1.4 Analyse

De interviews en marketingteksten zijn deels geanalyseerd met behulp van een computerprogramma waarmee kwalitatieve data geanalyseerd kan worden: NVivo. Met NVivo zijn de interviews en teksten gecodeerd. Dat houdt in dat fragmenten van de interviews en marketingteksten die over bepaalde onderwerpen gaan als bijvoorbeeld 'reizen' en 'life events' digitaal gemarkeerd kunnen worden. Vervolgens kunnen verschillende onderwerpen digitaal of met de hand aan elkaar worden gerelateerd en worden eventuele verbanden zichtbaar.

Met behulp van NVivo zijn 27 zogenoemde 'nodes' gemaakt. De 27 nodes in dit onderzoek bestaan uit 'tree-nodes' en 'free-nodes'. De 'tree-nodes' bestaan uit 3 trees: life events, lokatie oordeel en push-& pull-factoren. Aan deze drie trees zijn nodes gerelateerd die betrekking hebben op één van de trees. Het coderen is gebaseerd op basis van het onderzoek naar verhuismotieven van Clark en Onaka uit 1983 dat is besproken in het hoofdstuk over de relocatie theorieën. Zo is er een 'tree node' push-&-pull factoren die gebaseerd is op de 'adjusted moves'. Verder zijn de life events in het algemeen gebaseerd op de 'induced moves' en de life event 'ouder worden' is gebaseerd op 'forced moves'. In de uitspraken over de verschillende onderwerpen worden onderdelen gegeven. Uiteindelijk wordt per oordeel aangegeven op welke locatie van toepassing is.

Illustratie van de 'tree-nodes'

De 'free-nodes' bestaan uit vier losse nodes die wat betreft onderwerp geen directe relaties hebben met elkaar of een bepaalde tree. Wel kunnen zij aan onderwerpen in de tekst worden gerelateerd. Zo kan worden aangegeven wanneer een respondent onverschillig klinkt of wanneer er een verwachting is uitgesproken.

Illustratie van de 'free-nodes'

Al deze tree- en freenodes zijn vervolgens met de hand gerelateerd. Op deze manier zijn bepaalde verbanden en relaties naar voren gekomen tussen diverse nodes in de verschillende teksten. De relaties tussen de verschillende nodes/onderwerpen zijn in dit onderzoek met de hand gemaakt en uitgewerkt aangezien het een beperkt aantal teksten betreft. De resultaten zullen worden behandeld in het hoofdstuk over kwalitatief onderzoek.

4 Migratie Kwantitatief

In dit hoofdstuk zal de omvang van de verschillende aantallen verhuisbewegingen van de Randstad naar de Noord-Nederlandse provincies en omgekeerd in kaart worden gebracht. Dit zal gebeuren op basis van gegevens van het CBS met behulp van het programma Statline. Daarnaast zal een beeld worden geschetst van de migratie verhoudingen van Noord-Nederland ten opzichte van Oost-, Zuid- en West Nederland. Op deze manier kan worden bekeken of de migratiecijfers vanuit de Randstad naar Noord-Nederland verschillen van die van geheel Nederland naar Noord-Nederland. Er zullen onder andere cijfers uit 1999 en 2009 worden vergeleken. Voor 1999 is gekozen omdat er in de literatuurhoofdstukken veel wordt gerefereerd aan het onderzoek van Buckers uit 1999. De cijfers uit 2009 zijn het meest recent.

4.1 Migratie Nederland - Noord-Nederland

In totaal verhuisden in 2009 vanuit Oost-, Zuid- en West-Nederland 19.313 personen naar Noord-Nederland. Het aantal personen dat een tegenovergestelde verhuisbeweging maakte is 20.595 (Statline, CBS, 2010). In 2009 kende Noord-Nederland een vertrekoverschot ten opzichte van de andere landsdelen in totaal.

Tabel 1 Migratie Nederland - Noord-Nederland in 2009

Regio van vertrek	Aantal personen
Oost-Nederland	8581
West-Nederland	8939
Zuid-Nederland	1793
Totaal	19313

Bron: Statline, CBS, 2010

Tabel 2 Migratie Noord-Nederland – Nederland in 2009

Regio van vestiging	Aantal personen
Oost-Nederland	8469
West-Nederland	10207
Zuid-Nederland	1919
Totaal	20595

Bron: Statline, CBS, 2010

In totaal verhuisden in 1999 vanuit Oost-, Zuid- en West-Nederland 24.133 personen naar Noord-Nederland. Het aantal personen dat een tegenovergestelde verhuisbeweging maakte was 25.862 (Statline, CBS, 2010). In 1999 vertrokken er meer mensen dan er zich vestigden uit Noord-Nederland naar overig Nederland.

Tabel 3 Migratie Nederland - Noord-Nederland in 1999

Regio van vertrek	Aantal personen
Oost-Nederland	10124
West-Nederland	11884
Zuid-Nederland	2125
Totaal	24133

Bron: Statline, CBS, 2010

Tabel 4 Migratie Noord-Nederland - Nederland in 1999

Regio van vestiging	Aantal personen
---------------------	-----------------

Oost-Nederland	9912
West-Nederland	12878
Zuid-Nederland	3072
Totaal	25862

Bron: Statline, CBS, 2010

4.1.1 Netto balansen tussen Noord-Nederland en Oost-, West-, en Zuid-Nederland

Er zijn geen grote verschillen ten opzichte van migratie verhoudingen tussen 1999 en 2009. De relatie van Noord-Nederland met ieder afzonderlijk landsdeel is als volgt;

- Het migratiesaldo met Oost-Nederland is zowel in 1999 als 2009 licht positief. Er is dus sprake van een aantrekkende werking van Noord-Nederland op Oost-Nederland.
- Het migratiesaldo met West-Nederland is zowel in 1999 als 2009 negatief. Er is sprake van een aantrekkende werking van West-Nederland op Noord-Nederland.
- Het migratiesaldo met Zuid-Nederland is zowel in 1999 als 2009 negatief. Over het algemeen is er sprake van een vertrekoverschot vanuit Noord-Nederland naar Zuid-Nederland. Het aantal migranten blijft ver achter bij dat van Oost-, en West-Nederland maar het vertrekoverschot in 1999 is erg groot.

Tabel 5 Migratie balans Noord-Nederland 2009

	Oost-Nederland	West-Nederland	Zuid-Nederland	Totaal
Vestigers Noord-Nederland	8581	8939	1793	19313
Vertrekkers Noord-Nederland	8469	10207	1919	20595
Netto balans in personen	112	-1214	-126	-1282

Bron: Statline, CBS, 2010

Tabel 6 Migratie balans Noord-Nederland 1999

	Oost-Nederland	West-Nederland	Zuid-Nederland	Totaal
Vestigers Noord-Nederland	10124	11884	2125	24133
Vertrekkers Noord-Nederland	9912	12878	3072	25862
Netto balans in personen	212	-994	-947	-1729

Bron: Statline, CBS, 2010

Bovenstaande tabellen gaan in op de balansen gaan in op de migratiestromen van en naar Noord-Nederland ten opzichte van de drie andere landsdelen. De volgende paragraaf zal een beeld schetsen van de netto migratie balansen tussen de landsdelen en de noordelijke provincies in 2009.

4.1.2 Netto balansen tussen de landsdelen en de noordelijke provincies in 2009

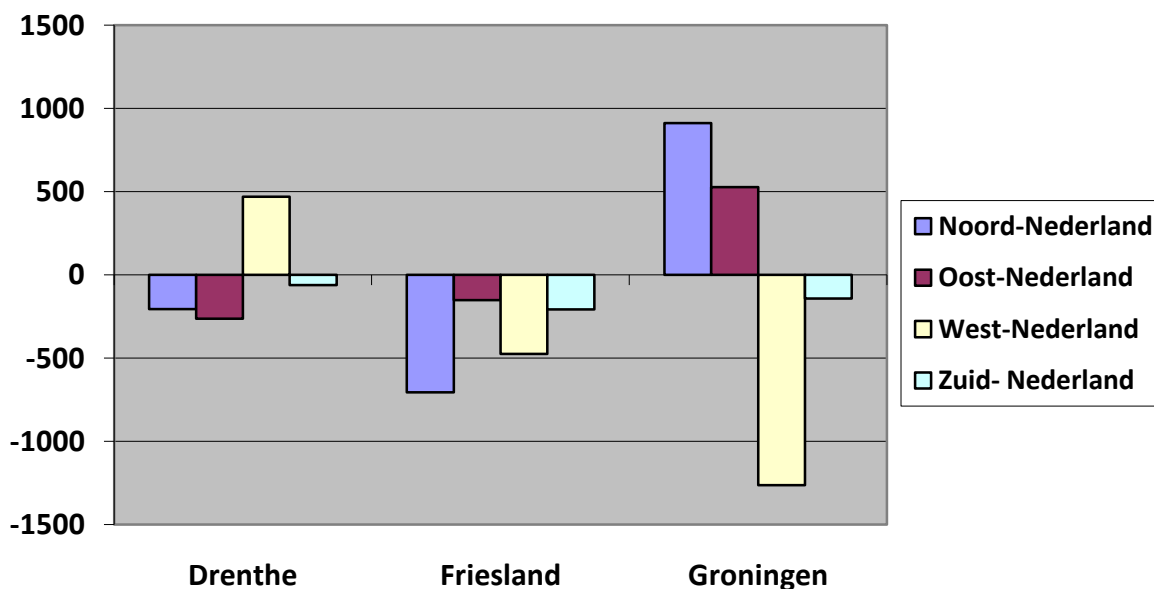
Wanneer wordt gekeken naar de netto balansen tussen de landsdelen en de noordelijke provincies in 2009 wordt duidelijk dat de netto migratiecijfers van de Provincie Drenthe negatief (-206 inwoners) zijn in verhouding met Noord-Nederland. Er zijn dus 206 mensen meer uit Drenthe naar overig Noord-Nederland verhuisd dan dat er uit overig Noord-Nederland naar Drenthe zijn verhuisd. Dit zou verklaard kunnen worden door bijvoorbeeld de aantrekkingskracht van Groningen als studentenstad waardoor veel jongeren verhuizen vanuit de Provincies Drenthe & Friesland naar de Provincie Groningen. De Provincie Drenthe trekt vooral migranten uit West-Nederland aan.

Tabel 7 Netto migratie balans Noordelijke Provincies – Landsdelen Nederland in 2009

	Noord-Nederland	Oost-Nederland	West-Nederland	Zuid-Nederland	Balans
Provincie Drenthe	-206	-264	470	-61	-61
Provincie Friesland	-705	-152	-474	-207	-1538
Provincie Groningen	911	528	-1264	-142	33

Bron: Statline, CBS, 2010

Figuur 2 Netto migratie balans Noordelijke Provincies – Landsdelen Nederland in 2009

Bron: Statline, CBS, 2010

De Provincie Groningen trekt hoofdzakelijk migranten uit Noord-, en Oost-Nederland aan en verliest veel migranten aan de Randstad. De populaire studentenstad Groningen kan met haar aantrekkingskracht op studenten zorgen voor een afwijking van de provinciale gemiddelden. Gemeente Groningen telde in 2009 bijvoorbeeld in totaal 12845 vestigers waarvan 4258 in de leeftijdsgroep 15-20 jaar en 4349 in de leeftijdsgroep 20-25 jaar (CBS, 2010). Dus maar liefst 67% van de vestigers valt binnen de 'studentencategorie' en zou dus student kunnen zijn. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de stedelijke netto balans van 2009 ten opzichte van de vier landsdelen.

Tabel 8 Netto migratie balans gemeente Groningen – Nederland in 2009

	Noord-Nederland	Oost-Nederland	West-Nederland	Zuid-Nederland
Vertrek Gem. Groningen	-6077	-2036	-2928	-375
Vestiging Gem. Groningen	7996	2626	1805	418
Netto balans in personen	1919	590	-1123	43

Bron: Statline, CBS, 2010

Uit bovenstaande tabel is op te maken dat de gemeente Groningen een hoog vestigingsoverschot heeft ten opzichte van Noord-Nederland. Daarentegen raakt de gemeente Groningen net als de Provincie Groningen veel mensen kwijt aan West-Nederland. Deze groep bestaat waarschijnlijk deels uit mensen die een baan zoeken in West-Nederland. De cijfers van de netto balans zijn vrij groot en

gaan grofweg gelijk op met de netto balans van de Provincie Groningen. Hierom kunnen we stellen dat de gemeente Groningen zorgt voor een afwijking op de Groningse provinciale migratiecijfers.

Er zijn geen grote verschillen qua migratie verhoudingen tussen 1999 en 2009. Over het algemeen is er sprake van een vertrekoverschot vanuit Noord-Nederland naar Zuid-Nederland. Verder is er sprake van een gemiddeld vertrekoverschot vanuit Noord-Nederland naar Zuid-Nederland. Ook uit de totale migratiecijfers blijkt dat Noord-Nederland te maken heeft met een negatief migratiesaldo ten opzichte van overig Nederland. Alleen de Provincie Groningen kent in 2009 een positief binnenlands migratiesaldo van 0,6%.

Tabel 9 Saldo binnenlandse migratie per provincie per 1000 inwoners

Provincie Groningen	1999	-0,4
	2009	0,6
Provincie Friesland	1999	-2,3
	2009	-2,4
Provincie Drenthe	1999	-0,2
	2009	-0,1

Bron: Statline, CBS, 2010

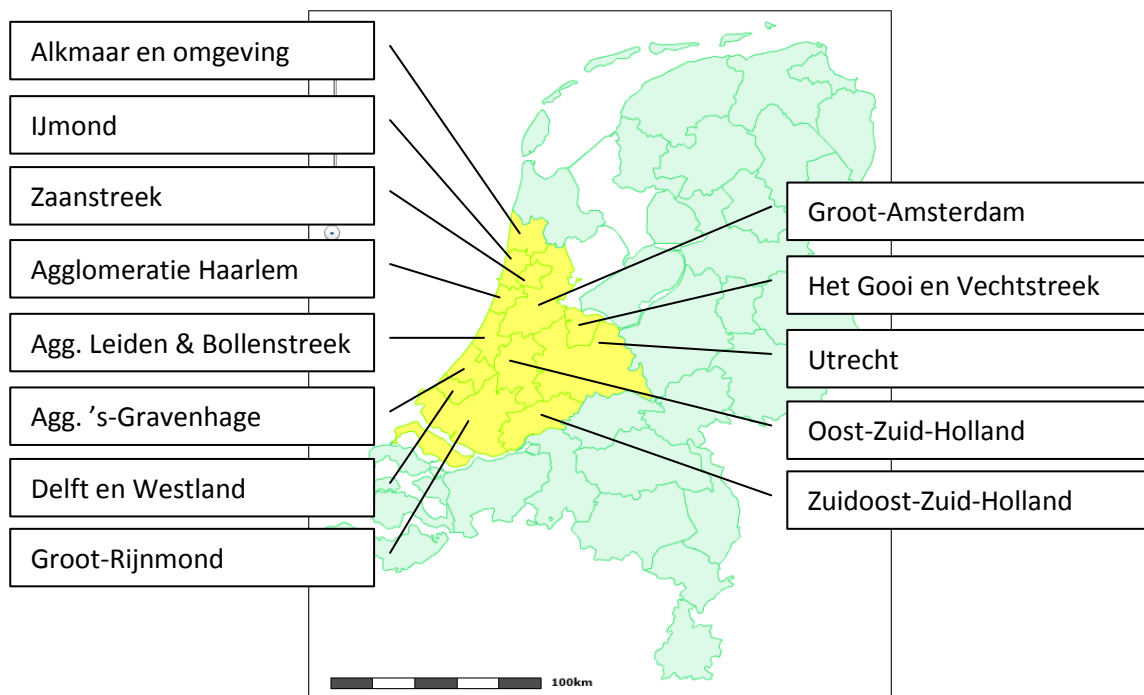
4.1.3 Conclusie Migratie Nederland – Noord-Nederland

Wat betreft de netto migratie balansen van de Noordelijke Provincies ten opzichte van de vier Nederlandse landsdelen kan het volgende worden geconcludeerd: de Provincie Drenthe is de enige Provincie met een migratieoverschot uit West-Nederland maar verliest weer bewoners aan Noord- en Oost-Nederland. Provincie Groningen trekt veel Noord- en Oost-Nederlanders aan maar verliest aanzienlijk veel inwoners aan West-Nederland. Friesland heeft met betrekking tot elk landsdeel een negatieve migratie balans. Met name de Provincie Drenthe kent dus een positief migratiesaldo ten opzichte van West-Nederland. Omdat dit onderzoek zich hoofdzakelijk richt op verhuisbewegingen tussen de Randstad en Noord-Nederland zullen deze migratieaantallen in de volgende paragraaf worden onderzocht, met een uiteindelijke focus op de Provincie Drenthe.

4.2 Migratie Randstad - Noord-Nederland

In geografische en planologische literatuur- en beleidsteksten worden voor het 'westen van Nederland' of 'West-Nederland' en ook de 'Randstad' verschillende gebieden bedoeld. Dit schept verwarring. Een juiste begrenzing van de Randstad, het westen van Nederland of West-Nederland is lastig te geven. In dit onderzoek zijn gebieden ingedeeld in de zogenaamde COROP-gebieden. Bovenstaande kaart visualiseert de geselecteerde gebieden die samen in dit kwantitatieve onderdeel van het onderzoek als 'de Randstad' beschouwd zullen worden. De Kop van Noord-Holland is bijvoorbeeld weggelaten omdat dit gebied te veel verschilt van het kerngebied van de Randstad. Almere dat een sterke focus heeft op de Randstad is niet meegenomen omdat het samen met Flevoland en de Noordoost polder een COROP vormt. Het gebied dat gezien kan worden als 'de schil' om de Randstad (plaatsen als Amersfoort en Alkmaar) wordt wel meegenomen aangezien deze plaatsen vaak deel uitmaken van dezelfde COROP regio's. De provincie Utrecht is ingedeeld in één COROP en zal in het geheel worden meegenomen omdat het deels bij de Randstad hoort en deels een schil van de Randstad is. De verhuisaantallen van het eiland Goeree-Overflakkee dat wordt gerekend onder de COROP Groot-Rijnmond zijn zeer klein en kunnen daarom worden meegewogen zonder de gemiddelden te veel te beïnvloeden. Er zijn 13 COROP gebieden aangewezen die in dit onderzoek gezien worden als 'Randstad', te weten; Alkmaar en omgeving, IJmond, Zaanstreek, Groot-Amsterdam, Agglomeratie Haarlem, Het Gooi en Vechtstreek, Agg. Leiden & Bollenstreek, Utrecht, Agg. 's-Gravenhage, Oost-Zuid-Holland, Delft en Westland, Agglomeratie 's-Gravenhage, Het Gooi en Vechtstreek, Utrecht, Delft en Westland, Oost-Zuid-Holland, Zuidoost-Zuid-Holland, Groot-Rijnmond.

Kaart 1 Kaart van de 13 aangewezen COROP gebieden die worden aangemerkt 'Randstad'

4.2.1 Migratie Randstad – Noord-Nederland 2009

Onderstaande tabel geeft inzicht in het aantal van de Randstad naar Noord-Nederland verhuisde personen in 2009. De drie noordelijke provincies worden apart weergegeven, net als de dertien COROP-gebieden die samen de Randstad vormen.

Tabel 10 Migratie Randstad - Noord-Nederland 2009

	Groningen (PV)	Friesland (PV)	Drenthe (PV)	Totaal
Utrecht (CR)	763	660	556	1979
Alkmaar en omgeving (CR)	96	180	69	345
IJmond (CR)	55	89	78	222
Agglomeratie Haarlem (CR)	111	103	65	279
Zaanstreek (CR)	34	65	26	125
Groot-Amsterdam (CR)	506	573	374	1453
Het Gooi en Vechtstreek (CR)	159	135	130	424
Aggl. Leiden en Bollenstreek (CR)	139	152	105	396
Agglomeratie 's-Gravenhage (CR)	377	229	313	919
Delft en Westland (CR)	70	85	65	220
Oost-Zuid-Holland (CR)	95	80	133	308
Groot-Rijnmond (CR)	381	342	340	1063
Zuidoost-Zuid-Holland (CR)	109	106	74	289
Totaal Randstad	2895	2799	2328	8022

Bron: Statline, CBS, 2010

Onderstaande tabel geeft inzicht in het aantal van Noord-Nederland naar de Randstad verhuisde personen in 2009. De drie noordelijke provincies worden apart weergegeven, net als de dertien COROP-gebieden die samen de Randstad vormen.

Tabel 11 Migratie Noord-Nederland - Randstad 2009

	Groningen (PV)	Friesland (PV)	Drenthe (PV)	Totaal
Utrecht (CR)	928	702	479	2109
Alkmaar en omgeving (CR)	89	170	53	312
IJmond (CR)	60	84	18	162
Agglomeratie Haarlem (CR)	177	143	93	413
Zaanstreek (CR)	55	67	28	150
Groot-Amsterdam (CR)	1272	728	373	2373
Het Gooi en Vechtstreek (CR)	152	144	72	368
Aggl. Leiden en Bollenstreek (CR)	211	195	83	489
Agglomeratie 's-Gravenhage (CR)	528	359	266	1153
Delft en Westland (CR)	107	128	59	294
Oost-Zuid-Holland (CR)	79	76	69	224
Groot-Rijnmond (CR)	437	383	215	1035
Zuidoost-Zuid-Holland (CR)	116	66	76	258
Totaal Randstad	4211	3245	1884	9340

Bron: Statline, CBS, 2010

Tabel 12 Netto migratie balans tussen Randstad en Noord-Nederland 2009

	Provincie Groningen	Provincie Friesland	Provincie Drenthe	Totaal Noord-Nederland
Migranten uit Randstad	2895	2799	2328	8022
Migranten naar Randstad	4211	3245	1884	9340
Netto balans	-1316	-446	444	-1318

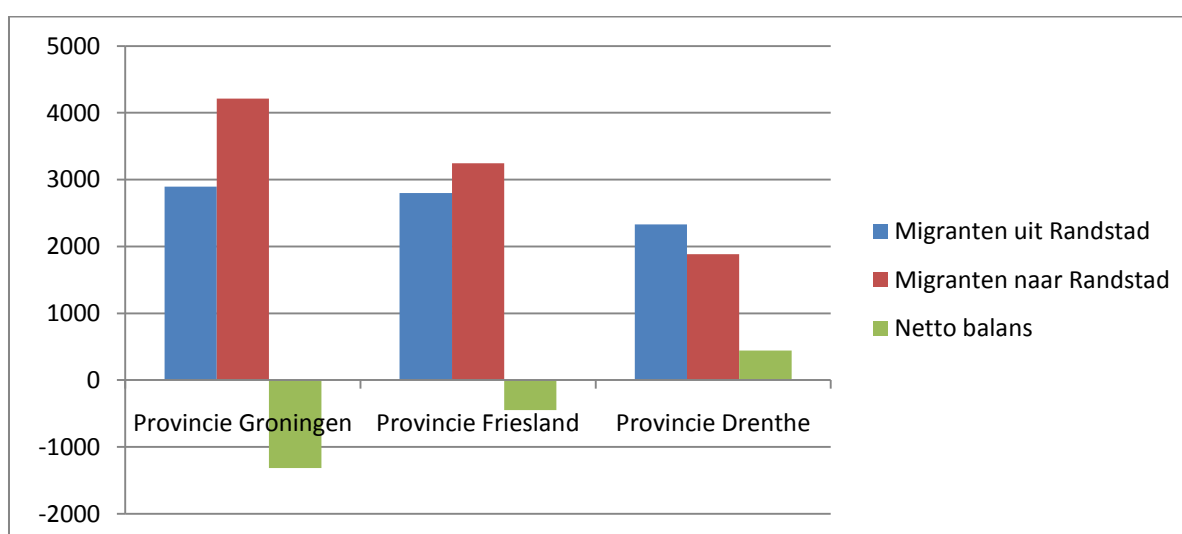
Bron: Statline, CBS, 2010

In bovenstaande tabel wordt de netto migratiebalans van 2009 tussen de Randstad en de drie Noord-Nederlandse provincies weergegeven. Noord-Nederland heeft een totale negatieve migratiebalans met de Randstad. 8022 instromers versus 9340 uitstromers maakt dat het totaal voor 2009 uitkomt op een vertrekoverschot van 1318 personen uit Noord-Nederland naar de Randstad. De 'Netto

migratie balans tussen Randstad en Noord-Nederland 2009' geeft aan dat er verschillen zijn tussen de provincies. Opmerkelijk is dat vanuit de Provincie Drenthe een relatief klein aantal mensen naar de Randstad verhuist terwijl de provincies Groningen en Friesland een groter deel van de migranten aan de Randstad verliezen. Provincie Drenthe heeft in 2009 een positief saldo qua migranten ten opzichte van de Randstad. De Provincie Groningen kent een hoog aantal migranten naar de Randstad.

In 2009 verhuisden 1657 personen van Randstad naar gemeente Groningen(CBS, 2010), een deel hiervan zal, zoals eerder benoemd, behoren tot de studenten die op kamers gaan wonen in deze studentenstad. Het aantal verhuisde personen in 2009 vanuit de gemeente Groningen naar Randstad is 1790 (CBS, 2010). De gemeente Groningen zorgt dus niet voor abnormale afwijkingen op het totale migratiesaldo van de Provincie Groningen ten opzichte van de Randstad.

Figuur 3 Netto migratie balans Randstad - Noord-Nederland 2009

Bron: Statline, CBS, 2010

Er kan worden geconcludeerd dat de balansen van de drie noordelijke provincies in 2009 ten opzichte van de Randstad vrij verschillend zijn. De Provincie Groningen heeft een vrij grote negatieve balans en de Provincie Friesland een kleine negatieve balans. De Provincie Drenthe heeft een positieve netto balans maar trekt absoluut de minste Randstedelingen aan, al is het verschil met de andere provincies klein.

4.2.2 Migratie Randstad – Noord-Nederland 1999

Onderstaande tabel geeft inzicht in het aantal verhuisde personen van de Randstad naar Noord-Nederland in 1999. De drie noordelijke provincies worden apart weergegeven, net als de dertien COROP-gebieden die samen de Randstad vormen.

Tabel 13 Migratie Randstad - Noord-Nederland 1999

	Groningen (PV)	Friesland (PV)	Drenthe (PV)	Totaal N-N
Utrecht (CR)	796	900	718	2414
Alkmaar en omgeving (CR)	121	219	88	428
IJmond (CR)	63	83	72	218
Agglomeratie Haarlem (CR)	97	146	117	360

Zaanstreek (CR)	52	88	60	200
Groot-Amsterdam (CR)	581	784	417	1782
Het Gooi en Vechtstreek (CR)	175	183	106	464
Aggl. Leiden en Bollenstreek (CR)	206	192	202	600
Agglomeratie 's-Gravenhage (CR)	428	440	401	1269
Delft en Westland (CR)	116	101	123	340
Oost-Zuid-Holland (CR)	202	225	281	708
Groot-Rijnmond (CR)	523	421	471	1415
Zuidoost-Zuid-Holland (CR)	159	172	160	491
Totaal Randstad	2390	2518	2161	7069

Bron: Statline, CBS, 2010

Onderstaande tabel geeft inzicht in het aantal verhuisde personen van Noord-Nederland naar de Randstad in 1999. De drie noordelijke provincies worden apart weergegeven, net als de dertien COROP-gebieden die samen de Randstad vormen.

Tabel 14 Migratie Noord-Nederland - Randstad 1999

	Groningen (PV)	Friesland (PV)	Drenthe (PV)	Totaal N-N
Utrecht (CR)	1182	876	624	2682
Alkmaar en omgeving (CR)	75	190	88	353
IJmond (CR)	58	85	50	193
Agglomeratie Haarlem (CR)	176	171	89	436
Zaanstreek (CR)	51	91	35	117
Groot-Amsterdam (CR)	1189	823	418	2430
Het Gooi en Vechtstreek (CR)	162	152	79	393
Aggl. Leiden en Bollenstreek (CR)	236	223	154	613
Agglomeratie 's-Gravenhage (CR)	800	500	436	1736
Delft en Westland (CR)	154	151	94	399
Oost-Zuid-Holland (CR)	170	140	117	427
Groot-Rijnmond (CR)	667	617	393	1677
Zuidoost-Zuid-Holland (CR)	137	115	113	365
Totaal Randstad	5057	4134	2690	11881

Bron: Statline, CBS, 2010

Tabel 15 Netto migratie balans tussen Randstad - Noord-Nederland 1999

	Provincie Groningen	Provincie Friesland	Provincie Drenthe	Totaal Noord-Nederland
Migranten uit Randstad	2390	2518	2161	7069
Migranten naar Randstad	5057	4134	2690	11881
Netto balans	-2667	-1616	-529	-4812

Bron: Statline, CBS, 2010

In bovenstaande tabel wordt de netto migratiebalans van 1999 tussen de Randstad en de drie Noord-Nederlandse provincies weergegeven. Noord-Nederland heeft een totale negatieve migratiebalans met de Randstad. 7069 instromers tegen 11881 uitstromers maakt dat het totaal voor 1999 uitkomt op een vertrekoverschot van 4812 personen uit Noord-Nederland richting de Randstad. De Provincie Drenthe heeft de laagste netto balans ten opzichte van de Randstad.

Figuur 4 Netto migratie balans tussen Randstad - Noord-Nederland 1999

Bron: Statline, CBS, 2010

Er kan worden geconcludeerd dat de balansen van de drie noordelijke provincies in 1999 ten opzichte van de Randstad vrij verschillend zijn. De Provincie Groningen heeft een vrij grote negatieve balans en de Provincie Friesland een middelgrote negatieve balans. De Provincie Drenthe heeft een kleine netto balans maar trekt absoluut de minste Randstedelingen aan, al is het verschil met de andere provincies zeer klein.

4.2.3 Conclusie verschillen migratiecijfers 1999-2009

Wat betreft de vertrekoverschotten van Noord-Nederland naar de Randstad kan het volgende worden geconcludeerd. Het totale vertrekoverschot van 1999 is met 4812 personen een stuk hoger dan het vertrekoverschot van 1318 personen in 2009. De Noord-Nederlandse leegloop richting de Randstad is een stuk minder geworden. De Provincie Drenthe heeft bijvoorbeeld een vertrekoverschot richting de Randstad van 529 personen in 1999 weten te veranderen in een vestigingsoverschot van 444 personen.

De migratiecijfers met betrekking tot Nederland – Noord-Nederland en dan uitgewerkt de saldo's binnenlandse migratie per provincie 1999 – 2009 wijzen uit dat de drie Noordelijke provincies redelijk stabiel zijn. Het landelijk migratiesaldo van de Provincie Groningen is gestegen van -0,4 naar 0,6. Het landelijk migratiesaldo van de Provincie Friesland is iets gedaald van -2,3 naar -2,4. Het landelijk migratiesaldo van de Provincie Drenthe is iets gestegen van -0,2 naar -0,1.

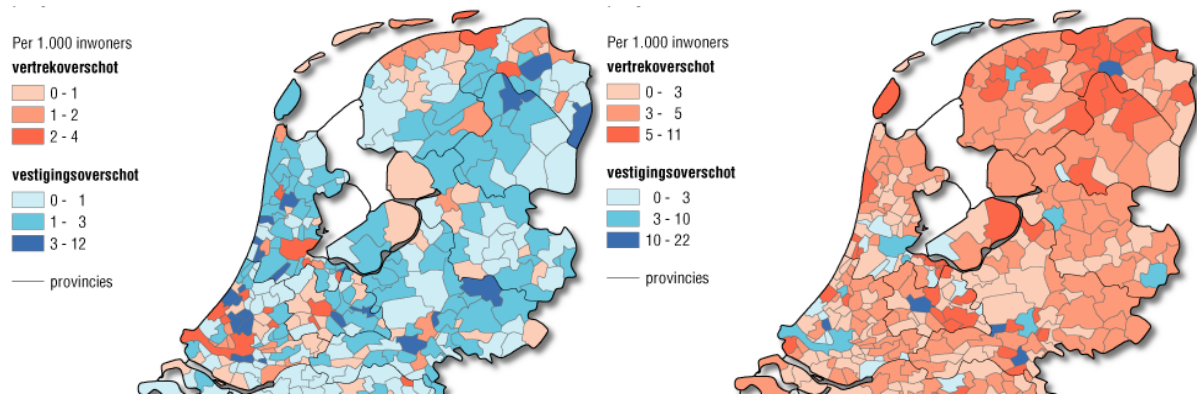
Vergelijking van deze cijfers lijkt er op te wijzen dat de migratiestromen per provincie redelijk constant zijn. Waarschijnlijk veranderen de migratiestromen met de jaren van herkomst en bestemming. Over het algemeen lijkt de Provincie Drenthe voornamelijk Randstedelingen en/of West-Nederlanders aan te trekken en zorgt de Provincie Groningen voor het aantrekken van Friezen en Drenten. De Provincie Groningen verliest tegelijkertijd veel inwoners aan de Randstad en/of West-Nederland.

4.3 Binnenlandse Migratie per gemeente en leeftijdsgroep

De Provincie Drenthe heeft met voorsprong het opvallendste promotiebeleid en lijkt hiermee de meeste bewoners aan te trekken. Onder andere met behulp van het marketingbureau 'Marketing Drenthe' wordt ingezet op een algemene promotie van de Provincie Drenthe als woon en werkgebied. Daarnaast ligt de focus op het aantrekken van jonge gezinnen en jonge ouderen.

Mede omdat de meeste respondenten die mee hebben gedaan aan het kwalitatieve onderzoeksdeel uit de Provincie Drenthe komen, wordt in het volgende kwantitatieve deel van het onderzoek de focus gelegd op deze provincie. Onderstaande kaarten geven de binnenlandse migratie-cijfers per 1000 inwoners per gemeente weer.

Figuur 5 Binnenlandse migratie 0-tot 15-jarigen '05-'09 & Binnenlandse migratie 0-tot 15-jarigen '05-'09

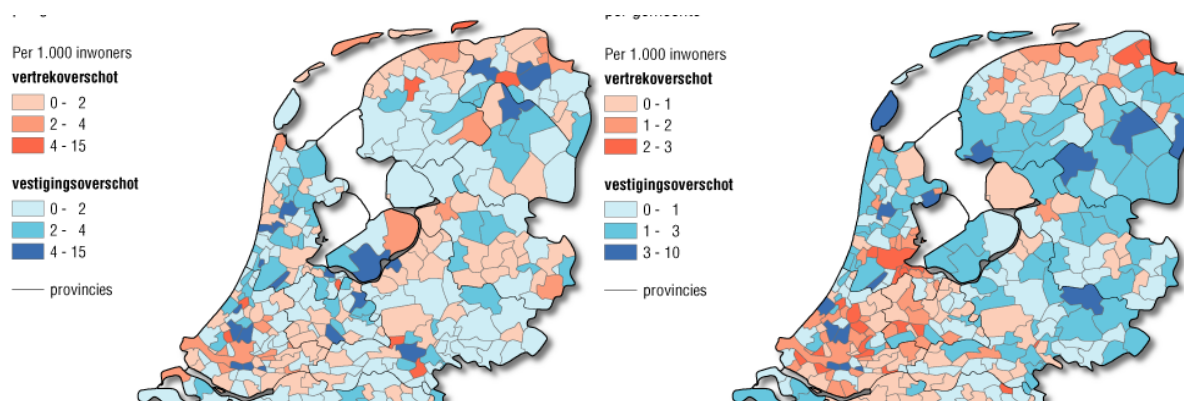

Bron: Zorgatlas, 2010, cijfers op basis van Statline, CBS 2010

Kinderen van jonge gezinnen verhuizen mee naar Drenthe wat zorgt voor een vestigingsoverschot van deze leeftijdsgroep. Jonge gezinnen lijken met name de Friese en Groningse krimpregio's te en de gemeente Groningen ontvluchten.

Jongeren verlaten de provincies voor werk en opleiding in de stad. Groningen is één van de steden met een vestigingsoverschot.

Figuur 6 Binnenlandse migratie 25-tot 40-jarigen '05-'09 & Binnenlandse migratie 40-tot 65-jarigen '05-'09

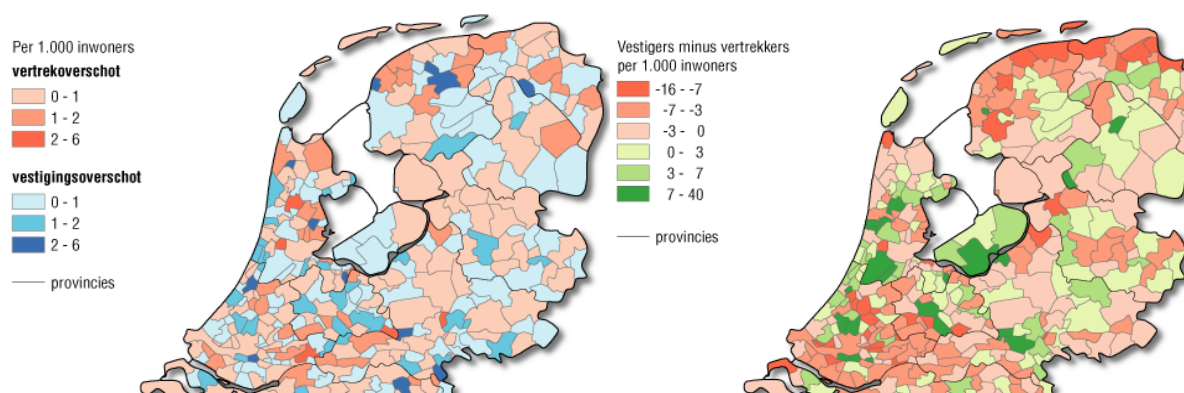

Bron: Zorgatlas, 2010, cijfers op basis van Statline, CBS, 2010

Jonge stellen en jonge gezinnen verhuizen naar meer landelijke gemeenten en hoofdzakelijk naar gemeenten rond de gemeente Groningen. De krimpregio's en de steden Leeuwarden en Groningen verliezen veel personen in deze leeftijdsgroep.

Oudere gezinnen en jonge senioren lijken met name gericht op de Provincie Drenthe. De Friese en Groningse krimpregio's verliezen deels deze groepen.

Figuur 7 Binnenlandse migratie 65-plussers '05-'09 & Migratiesaldo '05-'09

Bron: Zorgatlas, 2010, cijfers op basis van Statline, CBS, 2010

Senioren lijken bepaalde gemeenten in Noord-Nederland duidelijk meer te waarderen dan andere.

De gegevens van bovenstaand kaart laten duidelijk zien dat de Provincie Drenthe in de periode 2005-2009 het minst negatieve migratie saldo heeft van de drie noordelijke provincies. Slechts één gemeente (Noordenveld) heeft een negatief migratie saldo van -7 tot -3 inwoners per 1000 inwoners. De krimpregio's van Friesland en Groningen kleuren donker rood.

4.4 Conclusie

Zowel de migratiecijfers tussen de Randstad en Noord-Nederland als de landelijke migratiecijfers met betrekking tot Noord-Nederland lijken er op te wijzen dat de migratiestromen per provincie verschillend zijn. De migratiestromen veranderen met de jaren.

In de netto balansen van de noordelijke provincies met de Randstad valt op dat de negatieve balansen van de provincie Groningen en de provincie Friesland van 1999 tot 2009 zijn gehalveerd en dat de provincie Drenthe in 2009 zelfs een positief migratiesaldo heeft gecreëerd ten opzichte van de Randstad.

Over het algemeen lijkt de provincie Drenthe voornamelijk Randstedelingen en/of West-Nederlanders aan te trekken en zorgt de provincie Groningen en dan voornamelijk de gemeente Groningen voor het aantrekken van Friezen en Drenten. De provincie Groningen en dan weer voornamelijk de gemeente Groningen verliest tegelijkertijd veel inwoners aan de Randstad en/of West-Nederland. In de laatste twee gevallen gaat het eerst om een grote groep studenten die naar de gemeente Groningen verhuisd en vervolgens om afgestudeerden die op zoek gaan naar een baan in de Randstad. De provincie Friesland kent een aanhoudende krimp ten opzichte van Nederland en de Randstad.

Er kan worden geconcludeerd dat de provincie Drenthe vanuit heel Nederland het hoogste aantal jonge gezinnen en jonge senioren aantrekt en daarnaast over de periode 2005-2009 de minst ernstige bevolkingskrimp kent. Dit blijkt uit de vergelijkingen die zijn gedaan tussen 1999 en 2009 en daarnaast uit de binnenlandse migratiecijfers van Zorgatlas (2010) over de jaren 2005-2009.

5 Life events en migratie kwalitatief

Dit hoofdstuk zal ingaan op interviews die zijn afgenomen van twee huishoudensgroepen. De interviews gaan in op de motivaties om te verhuizen van de Randstad naar Noord-Nederland. Het betreft jonge gezinnen (met jonge kinderen(t/m 15 jaar) en/of kindervens) en jonge senioren (55 t/m 69 jaar). Tijdens de analyses van de gebruikte literatuur en de uitkomsten van het kwantitatieve onderzoek werd duidelijk dat de motivaties om te verhuizen van deze groepen anders zijn en daarom is dit onderdeel toegespitst op deze groepen. Dit zijn dan ook de huishoudensgroepen waar bijvoorbeeld het marketingbureau Marketing Drenthe zich in de campagnes voornamelijk op richt. Hierom zijn met deze huishoudensgroepen diepte interviews gehouden. De bevindingen, analyses en uitkomsten van deze interviews worden in dit hoofdstuk per paragraaf beschreven. Verder zal worden ingegaan op drie promotieteksten betreffende de motivaties en ervaringen van drie jonge gezinnen die 'de stap naar Drenthe gezet hebben' die te vinden zijn op de website van Marketing Drenthe.

5.1 Samenvatting interviews en promotieteksten

De bevindingen van de zeven interviews en de drie promotieteksten worden in deze paragraaf kort beschreven. De volledige interviewteksten en promotieteksten zijn toegevoegd als bijlage.

5.1.1 Samenvattingen Interviews

5.1.1.1 *Respondent Huishouden 1 - Interview*

Richard is een 30- jarige WO opgeleide man met een vaste relatie en daarnaast een goede spreker. Hij is sinds een jaar woonachtig in het centrum van de kleine dorpskern van het eiland Schiermonnikoog. Richard is opgegroeid in Leiden/Oegstgeest en heeft gestudeerd in Amsterdam, Leiden en Groningen. Groningen-stad ervaart hij eigenlijk net zoals de steden in de Randstad, alleen iets gemoedelijker. Tijdens zijn studententijd in Groningen riep hij altijd dat hij graag terug wilde keren naar de Randstad. Na het afstuderen is hij gaan werken bij het hoofdkantoor van Albert Heijn in Zaandam en gaan wonen in Amsterdam. Hij heeft altijd een band gehad met Schiermonnikoog aangezien hij en zijn familie daar altijd op vakantie gingen in een familiewoning. Toen Zaandam en Amsterdam gingen vervelen heeft hij ervoor gekozen een uitgaansgelegenheid over te nemen op Schiermonnikoog. Hij heeft het erg naar zijn zin op het eiland en geniet van zijn nieuwe baan en de natuur. De afwezigheid van vele voorzieningen is geen nadeel omdat hij daar toch nauwelijks gebruik van maakte toen hij er bij wijze van spreken naast woonde in de Randstad. Een gezin vormen op Schiermonnikoog wordt niet gezien als een beperking voor de opvoeding van de kinderen wanneer deze zich in de basisschool-periode bevinden, maar wel wanneer deze ouder zouden worden. Dan lijkt Schiermonnikoog echt te beperkt. Dat is vergelijkbaar met bepaalde kernen in ruraal gebied in Noord-Nederland. Kinderen uit kleine kernen krijgen gewoon niet alles mee. Wel socialiseren kinderen in kleine kernen op een breder vlak aangezien zij aangewezen zijn op een kleinere en dus qua leeftijd meer diverse groep mensen. Richard is een makkelijke reiziger. Hij pakt gemakkelijk de auto om grote afstanden te rijden. Hij ziet zichzelf nog wel 40 jaar op Schiermonnikoog wonen maar staat altijd nog ingeschreven bij een woningbouwvereniging in Amsterdam. De aanwezigheid van de stad Groningen wordt door hem gezien als een 'must' voor het wonen in Noord-Nederland. Internet ziet hij als een mooie bijkomstigheid voor de bedrijfsvoering. Het contact met Richard is tot stand gekomen via de persoonlijke kennissenkring.

5.1.1.2 *Respondent Huishouden 2 - Interview*

Arne en Mia zijn 60 en 58 jaar en beide WO opgeleid. Arne werkt fulltime op diverse locaties in het land, hoofdzakelijk Zwolle, en Mia werkt parttime in Assen. Ze hebben vier kinderen waarvan de oudste 30 en de jongste 21 jaar is. Arne is opgegroeid in een rurale omgeving, Mia heeft tot haar 30e in Amsterdam gewoond. Het gezin heeft jaren met plezier in Oegstgeest gewoond en heeft in 2006 besloten te verhuizen naar Drenthe. Eerst een jaar in Zuidwolde en nu in Veeningen. Op dat moment woonde er nog één kind thuis. Beide hebben hun draai gevonden in Drenthe en zijn veel om het huis te vinden. Het leven bevalt. In november 2011 zal één van de moeders van 82 jaar bij het gezin in komen wonen. De boerderij is immers groot genoeg, de binnenruimte is gelijk aan dat van 13 rijtjeswoningen. Daarbij komt dat de moeder minder valide en hulpbehoevend is en de monumentale boerderij is hoofdzakelijk gelijkvloers.

5.1.1.3 *Respondent Huishouden 3 - Interview*

Ralf en Janneke zijn beide 65 jaar en WO geschoold. Ze zijn beiden recent met pensioen gegaan. Het stel heeft altijd met plezier in Amsterdam gewoond met hun twee kinderen. Nadat ze gestopt zijn met werken bleek Amsterdam toch minder vrijheden te bieden dan het landelijke Drenthe. Aangezien de boerderij al familiebezit was besloten zij om in de boerderij te gaan wonen. Hobby's als beeldhouwen en tuinieren zijn in landelijk Drenthe gemakkelijker te realiseren dan in Amsterdam. Ook de kleinkinderen voelen zich helemaal thuis in de omgeving. Cultuur is te vinden in Zwolle maar zoals het in Amsterdam te vinden is, vind je het nergens, is de conclusie. Voor de kleinkinderen lijkt het een mindere omgeving om op te groeien. Vooral de beperkte mogelijkheden qua scholing geven de doorslag.

5.1.1.4 *Respondent Huishouden 4 - Interview*

Martin en Clara zijn beide 34 jaar en WO geschoold. Ze zijn beide fulltime werkzaam als planoloog. Na negen jaar in Den Haag te hebben gewoond hebben zij besloten om te verhuizen naar Noord-Nederland. De reden hiervoor was het krijgen van twee kinderen en het niet kunnen vinden van een passende gezinswoning in de Randstad. Daarnaast heeft de vrijheid van Noord-Nederland altijd al een rol gespeeld. Samen hebben zij besloten niet mee te doen aan de zogenoemde gekte op de Randstedelijke huizenmarkt maar te kiezen voor wat zij echt willen. Wonen in een bosrijk dorp op de Hondsrug nabij de stad Groningen met de dagelijkse voorzieningen op fietsafstand. Het leven met kinderen (nu 5 jaar) in Drenthe bevalt goed. Het is er rustiger en minder gehaast. Niet alle dorpen lijken geschikt om te leven als westerling. Mensen verschillen soms toch veel van elkaar.

5.1.1.5 *Respondent Huishouden 5 - Interview*

Cornelis is 60 jaar en is HBO geschoold en woont met zijn vriendin in Drenthe. Cornelis is opgegroeid in Amsterdam en heeft drie horeca-zaken gehad in Almere waar hij bij de eerste bewoners hoorde. Uiteindelijk begon Almere in zijn ogen te veel negatieve stadse eigenschappen te krijgen zoals aanhoudende criminaliteit. Uiteindelijk heeft hij gekozen voor Drenthe. Hij is geboren in Drenthe en verhuisd naar Amsterdam op zijn derde. In het dagelijks leven is na de verhuizing eigenlijk weinig veranderd. Cornelis werkt nog parttime in loondienst en rommelt daarnaast graag in de tuin en loopt veel met zijn hond. Het grootste gemist aan Drenthe vinden hij en zijn vrouw het gebrek aan diversiteit qua winkels. Hiervoor reizen zij regelmatig af naar de Randstad.

5.1.1.6 *Respondent Huishouden 6 - Interview*

Machteld is 50 jaar en woont al 19 jaar in Drenthe, ze woont nu aan de rand van Emmen. Machteld is opgegroeid in Suriname en op haar 20^e naar Vlaardingen verhuisd. Ze heeft van jongs af aan het

gevoel gehad om ooit te wonen in Drenthe wanneer zij naar Nederland zou verhuizen. De boekjes van Ot en Sien waarin Drenthe net als Suriname als groen en landelijk wordt gepresenteerd vormden hier de eerste motivatie voor. Na tien jaar Vlaardingen is Machteld als jong gezin met haar man en kinderen verhuisd naar Drenthe. Ze ervaart Drenthe als een mooie groene en open provincie. Ze mist nog steeds de Surinaamse winkels en kapsalons. Hiervoor gaat zij naar Groningen of Rotterdam. Het fijne aan leven in Drenthe is naast de ruimte en natuur het open laten van buitendeuren en het niet hoeven op te passen op je tas.

5.1.1.7 Respondent Huishouden 7 – Interview

Marijn en Quirine zijn een stel van 30 en 27 jaar met een kinderwens. Ze zijn beide HBO opgeleid en werkzaam als freelance vormgever. Nu wonen ze nog aan de Oude Gracht in Utrecht zonder buitenplaats maar ze zijn op zoek naar een woning in het westen van Friesland die dit in ieder geval wel heeft. Er zijn ondertussen woningen in Harlingen en het dorpje Pingjum kandidaat. De voor- en tegenargumenten voor Utrecht, Harlingen en Pingjum zijn al veelvuldig besproken. Het achterlaten van familie en vrienden weegt af tegen de droom die ze daar hopen te realiseren: een grote woning met voldoende buitenruimte voor hun hobbyauto en om te (moes)tuinieren. Afgesproken is wel dat Marijn zijn rijbewijs zo snel mogelijk gaat halen. Nu rijdt Quirine altijd en ze verwachten toch meer te moeten reizen voor het werk en de sociale contacten.

5.1.2 Samenvattingen Promotieteksten

5.1.2.1 Respondent Huishouden 8 – Promotietekst Marketing Drenthe

Henk en Jet vormen met hun twee kindjes een jong gezin. In de zomer van 2011 zijn zij verhuisd van Amersfoort naar een landhuis in Drenthe. Vele redenen hebben het gezin ertoe bewogen om te kiezen voor Drenthe. De rust en ruimte en de vriendelijke sociale contacten op straat. Ook de kindvriendelijkheid is terug te vinden in deze omgeving, ze slapen ook beter dankzij de rust. Het tuinieren en buitenleven is een echte pullfactor. Aangezien Henk veel werkt in Duitsland en Denemarken maakt de verhuizing deze afstand alleen maar kleiner. Ook Jet ziet volop kansen als freelance styliste. En een belangrijke reden voor deze verhuizing is dat ze weer nabij hun familie wonen. Jet komt oorspronkelijk uit Drenthe.

5.1.2.2 Respondent Huishouden 9 – Promotietekst Marketing Drenthe

Jaap Jan en Stefanie zijn zes jaar geleden met hun kinderen verhuisd van Hoofddorp naar Drenthe. Ze wonen nu in een mooi brinkdorp in een verbouwde boerderij met een paar hectaren grond. Voor het aankoopbedrag konden ze in de Randstad een twee onder één kap woning aanschaffen. Beide zijn fulltime werkzaam en runnen daarnaast hun eigen kleine rundveehouderij op eigen terrein. Het gezin heeft in Drenthe een bruisend leven gevonden.

5.1.2.3 Respondent Huishouden 10 – Promotietekst Marketing Drenthe

Marianne en Bertus zijn vier jaar geleden met hun kinderen als jong gezin verhuisd naar Erica in Drenthe. Daar zijn zij op 4 hectaren grond een fruitkwekerij gestart, dat was in Harmelen niet mogelijk. Ondertussen gaan de zaken prima. De rust, ruimte en vrijheid bevallen prima. Er zijn genoeg voorzieningen in de buurt. Het gezin bezit als hobby ondertussen 4 koeien, een paard en een pony. Drenthe geeft hen een vakantiegevoel.

5.2 Analyse

De uitkomsten van de interview- en tekstanalyses zullen per onderwerp worden beschreven. Ter ondersteuning worden quotes gebruikt. Push- en pullfactoren kunnen zowel betrekking hebben op bepaalde regio's binnen de Randstad als op Noord-Nederland in het algemeen of rurale gebieden binnen Noord-Nederland. Hierom worden deze factoren per onderwerp beschreven. Daarbij moet worden opgemerkt dat bijvoorbeeld een pushfactor als drukte in de Randstad sterk gerelateerd is aan de rust in Noord-Nederland deze gerelateerde factoren zullen dan ook onder 'rust' worden besproken. Natuurlijk zullen ook de negatieve kanten van Noord-Nederland worden beschreven. Elke beschreven onderwerp zal worden ondersteund met quotes uit de interviews en promotieteksten. Een andere veelvoorkomende aanleidingen om te verhuizen zijn de life events. De life events die de grootste invloed hebben op de beslissing om te verhuizen zullen worden besproken.

5.2.1 Life events

Life events geven jonge gezinnen en jonge senioren vaak een aanleiding om te gaan zoeken naar een andere woning en/of woonomgeving. Het krijgen van kinderen die vervolgens opgroeien resulteert voor jonge gezinnen bijvoorbeeld geregeld in een zoektocht naar een geschikte eengezinswoning.

Respondent 4: In 2005 hebben wij 2 zoontjes gekregen. En die waren op het moment dat wij gingen verhuizen 2,5 jaar.

Respondent 8: Al jaren kriebelde het om terug te keren naar Drenthe. We kregen kort op elkaar 2 kindjes Lotus 3 en Linden bijna 2, onze dochter van 3 is een eczeemkindje. Ze is gevoelig en komt echt tot rust als ze bij oma in Drenthe is. Ongelooflijk hoe goed ze daar beiden slapen.

Een life event dat invloed kan hebben op deze zoektocht is bijvoorbeeld het behalen van een diploma waardoor de kans op een goed betaalde baan toeneemt en als gevolg hiervan weer naar een grotere woning kan worden gezocht. Ook het regulier veranderen van baan of het werkloos raken zijn direct van invloed. Het halen van een rijbewijs is in rurale gebieden met een lage dekking van het openbaar vervoer bijvoorbeeld een vereiste.

Respondent 1: Stel dat ik op een andere afdeling zou werken dan had ik misschien nog in Amsterdam gewoond.

Respondent 4: En waarom zijn wij gaan verhuizen: Ten eerste omdat wij zeiden; We gaan een keer die Randstad uit maar we zien wel wanneer. En er deed zich een situatie voor waarbij Clara zonder werk zat, tussen twee banen in. Ik had een baan die ik in heel Nederland kon doen via een detacheerder. En toen hebben we elkaar aangekeken en gezegd; als we dat willen dan is dit een mooi moment. Clara kon in Den Haag gaan solliciteren of gewoon buiten de RS. Dat gezegd hebbende zijn we ons serieus gaan oriënteren.

Respondent 7: -Is het hebben van een rijbewijs een vereiste?- Dat is een vereiste vind ik, en ik heb nog steeds geen rijbewijs. En dat is dan ook wel een voorwaarde.

Jonge senioren hebben ook te maken met life events die van invloed zijn op de verhuisgeneigdheid. Deze hebben hoofdzakelijk betrekking op het stoppen met werken of minder/anders gaan werken en het uit huis gaan van de kinderen.

Respondent 2: Maar toen de jongste twee eindexamen deden zeiden we tegen elkaar, als we ooit nog naar Drenthe willen moet je het nu doen, anders moet je het nooit doen.

Respondent 3: Met name door de combinatie van niet meer werken.

Respondent 4: Na 20 jaar horeca was ik het zat. Toen ben ik in loondienst gegaan, ook horeca. -U bent verhuisd puur vanwege uw werk naar Drenthe?- Ja, aan de rand van het dorp De Wijk, heel relaxed. Eigenlijk 2 vliegen in 1 klap, ik wilde ook weg uit Almere waar ik nog woonde.

5.2.2 Pushfactoren Randstad – Pullfactoren Noord-Nederland

De zoektocht naar een woning en woonomgeving is afhankelijk van diverse push- en pullfactoren. Deze zullen in de volgende paragraaf worden besproken. De push- en pullfactoren zijn gebaseerd op zowel verwachtingen als ervaringen en zijn in belangrijke mate afhankelijk van een door de respondenten ervaren beleving of een bepaald gevoel/ verwachting bij een onderwerp. Factoren die hoofdzakelijk positief uitpakken voor Noord-Nederland en negatief voor de Randstad worden in de volgende paragraaf beschreven.

5.2.2.1 Woningaanbod en leefomgeving

De meest benoemde pullfactor van Noord-Nederland is het diverse woningaanbod en de daarbij behorende leefomgeving. Een pushfactor voor de Randstad is het eenzijdige aanbod van eengezinswoningen in nieuwbouwwijken rondom de kernen voor jonge (startende)gezinnen. Vinex (wat opmerkelijk genoeg wordt gebruikt voor alle nieuwbouwwijken) wordt als negatief en benauwend bestempeld. Denigrerende termen als ‘postzegeltuintje’ worden regelmatig gebruikt. Het algemene gevoel is dat men als modaal huishouden in de Randstad ‘weggestopt’ wordt in een vinex-wijk/nieuwbouwwijk. Deze wijken bieden volgens de respondenten te weinig ruimte in het algemeen en specifiek voor kinderen en buitenactiviteiten. Daarnaast worden eenvoudige redenen genoemd die te maken hebben met alledaagse zaken die in de Randstad als minder goed bereikbaar worden ervaren zoals; een iets grotere woning dan modaal, de auto(s) droog en naast de woning parkeren onder een carport of in een garage. Met name Noord-Nederlandse koopwoningen met veel binnen- en buitenruimte zijn zeer geliefd door de gunstige prijsverhoudingen met de Randstad. De gedachte is dat bijvoorbeeld boven modale huishoudens die in de Randstad een twee-onder-één kapwoning kunnen betalen hebben in Noord-Nederland over het algemeen de mogelijkheid een vrijstaande woning met meer grond te kopen. De omgeving van de woning speelt ook een belangrijke rol en wordt gezien als pullfactor voor Noord-Nederland. Een grote woning speelt een rol voor zowel de jonge gezinnen als de jonge senioren. Maar liefst acht van de tien respondenten benoemde het Noord-Nederlandse woningaanbod en leefomgeving als belangrijke pullfactor.

Respondent 4: En dat was wel van; jongens waar zijn we allemaal mee bezig. En we zijn ook niet eens direct gaan kijken buiten de RS, we zijn eerst in Den Haag gaan kijken, en toen rondom Den Haag, Groene Hart, toen Hilversum en Leusden en Amersfoort. Maar waar gewoon niet aan mee wilden doen was die enorme... dat gekkenhuis op de huizenmarkt dat je echt een relatief klein huis hebt op een kleine kavel, vinexkavels, en dan betaal je 250.000 a 300.000 en dan heb je eigenlijk, nou ja; dan zit je in een vinex wijk. Waar iedereen 's avonds met z'n auto in moet en ook iedereen en 's morgens weer uit. En dat benauwde ons een beetje. We zijn wel wezen kijken naar een aantal projecten, maar we kregen het een beetje benauwd op die plek al.

- Respondent 4: Dichtbij het groen, ik ben een wielrenner, ik fiets hier zo weg. En dichtbij de steden Groningen en Assen. En hardlopen als je dat leuk vind. Het is voor kinderen prachtig we wonen in een wijk met een 30 km zone. Het is een kinderrijke wijk, ik gooi de deur open en dan staan er alweer 4 jongentjes en dan hebben ze altijd wel iemand om mee te spelen, dat is gewoon, dat geeft een soort van vrijheid van; in Den Haag had dat niet gekund. Dan had je mee moeten naar een parkje. Of; jongens pas op met het oversteken, en hier is het gewoon rennen vliegen en doen echt hartstikke leuk.*
- Respondent 5: Mijn woning heeft 2 verdiepingen en ik heb 5 parkeerplaatsen voor de deur op eigen grond. Dat is echt waanzinnig. Dat zijn wij niet gewend.*
- Respondent 7: Het liefst tussen 1800 en 1900 gebouwd. Grote houten voeren. Ruimte voor de auto, knutselen en sleutelen. Onze hobby is onze klassieke Volvo uit 1969 en daar moet wel eens wat aan gebeuren.*
- Respondent 7: Dat is onze droom. Balkenplafond. En die auto, als die de hele dag buiten staat zoals hier in Utrecht is dat helemaal niet goed, het is onze dagelijkse auto. Dus het zou fijn zijn als die naast het huis droog kon staan.*
- Respondent 8: We hadden al veel rond gekeken in de buurt van Exloo en Borger en hebben uiteindelijk (voor de helft minder) een prachtig landhuis uit 1924 gekocht met 1700 m2 grond in Nieuw-Buinen, waar ik geboren en getogen ben.*
- Respondent 9: We hebben een verbouwde boerderij op 3,5 hectare grond. Je krijgt hier meer waar voor je geld, in het westen van ons land krijg je voor dezelfde prijs een twee onder een kap woning waar je met een beetje geluk net de tweede auto op je eigen terrein kan frummelen. “Wat ga je met 35.000 vierkante meter grond doen?” zeiden weer andere vrienden. “wij kopen hiermee ruimte en rust “antwoordde ik hen. Bovendien is er hier geen hoogbouw en heeft iedereen een eigen tuin, vaak duizend vierkante meter of meer! Maar waar is waar, met zo’n stuk land moet je wel iets meer gaan doen dan tuinieren. Ik ben altijd al geïnteresseerd geweest in landbouw en zodoende ben ik een cursus rundveehouderij gaan volgen. Ik zal een lang verhaal kort maken, op dit moment grazen er acht koeien en heb ik de apparatuur om te kunnen hooien. Niets is mooier dan een drukke baan te combineren met het buitenleven. Het plukken van fruit uit de boomgaard, het begeleiden van de geboorte van een kalf, het opsnuiven van de geur van vers hooi, allemaal voorbeelden van het ultieme genieten met het hele gezin.*
- Respondent 10: Het vrijheidsgevoel zit in meerdere zaken. Behalve de vrijheid dat ik zelfstandig ondernemer ben, zit het voor ons ook in de ruimte om ons heen. We hebben vier hectare grond, Bertus heeft, puur als hobby, een paar koeien. Ik heb een paard en sinds kort heeft Jack een pony. Het ultieme vrijheidsgevoel zit dan ook in, aan het einde van de werkdag mijn paard zadelen en heerlijk wegrijden zo de natuur in. Alles glijdt van mij af, het is of ik met vakantie ben.*

5.2.2.2 *Ruimte en rust*

Veel benoemde pushfactoren met betrekking op de Randstad zijn de continue drukte en hectiek in het algemene dagelijks leven en het verkeer. Men ervaart een 'algemene spanning' die in de Randstad duidelijk hoger is dan in Noord-Nederland. Ook ergert men zich zeer aan de geluidsoverlast en lucht- en horizonvervuiling.

Respondent 2: Voor mij speelt enorm de ruimte en de vrijheid! Het enige wat mij in het westen niet beviel, ik vond het echt leuk om te fietsen bijvoorbeeld, en na 5 minuten rijd je of tegen een snelweg aan of tegen een flat.

Respondent 3: Nou, de hectiek is hier minder. Wij moesten in het begin even afkicken van het feit dat je bij de kassa niet direct geholpen wordt omdat het gesprek met de klant belangrijker is dan de volgende klant. Maar goed daar zijn we inmiddels ook wel weer aan gewend. Het heeft ook z'n charme.

Respondent 4: Hele belangrijke redenen vonden wij de drukte in de RS, overal stonden rijen. Wij hebben familie buiten de RS wonen dus dan ben je veel aangewezen op reizen, in het weekend waren wij veel onderweg naar Overijssel of Groningen. En dan, ja, in die 9 jaar dat we er gewoond hebben zagen we gewoon, als we op zondagavond die RS weer in gingen dan was er gewoon filevorming om die RS weer in te komen, dat werd gewoon steeds erger. Daar stoorden wij ons nogal aan. En dat was wel van; jongens waar zijn we allemaal mee bezig.

Respondent 4: Toen wij net in Annen woonden merkten we wel dat er heel veel prikkels zijn in de RS. Dat klinkt een beetje zweverig, maar ik merkte gewoon dat... Er zijn in Den Haag 200 festiviteiten in een jaar. Dus meer dan de helft van het jaar is er wel iets van muziek bijvoorbeeld, en dat hoor je ook, de tram reed voor ons huis langs, ziekenwagens want het ziekenhuis zat om de hoek. Dus continu. Op een gegeven moment hoor je dat niet meer bewust. Maar toen we eenmaal in Annen woonden toen merkte in wel van hee, wat is het hier stil. Dat je er op zondagmiddag zat en.. zo stil. Dat merkte ik dan wel heel erg ja. En in een grote stad heb je op elke straathoek een vorm van verleiding. Al is het maar een poster in een bushokje. En dat geeft allemaal impulsen, dat neem je toch allemaal waar. En ik merk gewoon dat hier een stuk minder is. Dus in die zin is het wel wat rustiger.

Respondent 6: En dan de rust, de gehaastheid is weg. Ik heb het gevoel dat het hier ook wat gezonder is. Ik woonde in Vlaardingen in het Botlek gebied, en ik vond dat ik daar erg vaak last had van hoofdpijn. En dat is weg.

Respondent 7: Tja. De lucht is daar schoner, je kunt de horizon zien, ik vind dat heel fijn, niet altijd gerealiseerd, ik begin er steeds meer naar te verlangen.

5.2.3 **Pushfactoren Noord-Nederland – Pullfactoren Randstad**

Noord-Nederland heeft op bepaalde vlakken minder te bieden dan de Randstad. Vooral een minder divers aanbod van cultuur en voorzieningen en een beperkt openbaar vervoernetwerk worden gezien als pushfactoren voor Noord-Nederland. Daarnaast blijken niet alle regio's geschikt om zich als huishouden uit de Randstad te vestigen omdat de gemeenschappen te gesloten zijn. Het opgroeien van kinderen in bepaalde regio's wordt als mooi beschouwd in de jonge jaren. Wanneer de kinderen

ouder worden bieden bepaalde rurale gebieden toch te weinig veelzijdigheid. Het gemis van de sociale contacten uit de Randstad wordt gezien als een probleem. Factoren die hoofdzakelijk negatief uitpakken voor Noord-Nederland en positief voor de Randstad worden in de volgende paragraaf beschreven.

5.2.3.1 *Cultuur en voorzieningen*

Het gebrek aan cultuur en bepaalde voorzieningen in Noord-Nederland wordt veelvuldig benoemd. Hoewel de meeste voorstellingen ook gewoon Noord-Nederland aan doen blijft er een algemeen gemis in een bepaalde sfeer rondom het culturele. Het complete plaatje van een dagje of avondje cultuur in voornamelijk Amsterdam, Den Haag of Utrecht blijkt moeilijk te evenaren in het noorden. Hoewel Groningen kan worden gezien als een redelijk alternatief en een stad als Zwolle ook wel haar charmes schijnt te hebben verkiezen de 'echte' cultuurliefhebbers toch nog steeds de steden in de Randstad wat betreft een culturele beleving. Toch ervaren sommigen het uiteindelijk niet als een gemis, er werd in die gevallen sowieso al weinig gebruik van gemaakt. De stad Groningen lijkt onmisbaar voor Noord-Nederland. Het wordt gezien als dé grote stad met alle voorzieningen en veelvuldig genoemd.

Respondent 1: ...ik bedoel; toen ik in Groningen woonde, woonde ik op 50 meter van een van de mooiste schouwburgen van NL en op 50 meter van Pathe. Maar ik ging nooit naar de bioscoop en misschien 2x per jaar naar de schouwburg. Maar het idee dat je erheen kan, en dat het om de hoek is, dat is hetgeen dat je mist... - Dus wel een stad als Groningen in de buurt, geen Winterswijk bijvoorbeeld? - Nee totaal niet, ook geen Hoogeveen bijvoorbeeld. Het is geen welkome aanvulling op de rust die je hebt in het rurale, Groningen is dat zeker wel.

Respondent 2: ...maar je hebt ook mensen, die, terwijl je hier alles hebt in de natuur, nog twee a drie keer per week naar Den Haag of Amsterdam gaan, naar een voorstelling die hier ook draait. Ik heb het idee dat die mensen 'mee willen doen'. Dat anderen anders denken dat ze hier verstopt zitten, wat absoluut niet waar is. Dat denk ik, dat ze dat zo ervaren, maar dat zie ik wel slijten. -Ik maak hier uit op dat u hier niets mist qua cultuur ed? Terwijl u in Amsterdam heeft gewoond, ik neem aan wat u eventueel zou kunnen missen?- Nee inderdaad. Niets, misschien eigenlijk alleen de hele grote concertgebouw orkesten, maar dat heb je alleen in Amsterdam, dus dat zou voor heel Nederland gelden. Daar moet ik dan helemaal heen, kost me 1,5 a 2 uur.

Respondent 3: Nou wat wij hier natuurlijk missen, want we hebben steeds in het westen gewoond, is natuurlijk een aantal culturele dingen en dat is met name op het gebied van musea en klassieke muziek. Daar proberen we dan toch een invulling aan te geven. Zwolle is niet zover weg hier vandaan. Soms Amsterdam, opera of concertgebouw. Onze kinderen wonen allemaal in het westen dus dat maakt ook dat wij redelijk vaak in het westen zijn. Onze dynamiek om naar Amsterdam te gaan wordt wel minder, dat merk je gewoon. Je gaat niet steeds voor een voorstelling 2 uur heen en terug in de auto zitten. - Hoe denkt u over het aanbod hier? - Dat is gering. We vinden dat er in Zwolle leuke initiatieven zijn, maar geen overschot zoals in Amsterdam of Utrecht. Nou ja met de buurvrouw naar Groningen is leuk, maar je moet wel 3 kwartier rijden. In Meppel gaan we ook wel eens naar het toneel. En nog wel eens naar Zwolle. We zijn

lid van een filmclub hoor, als we willen kunne we heel veel doen hoor, en dat doen we dan ook wel.

Respondent 4: ...en wij hadden het idee dat als we dicht bij een stad wonen, we pakken op zaterdag ochtend vaak de auto naar Groningen en dan met de P&R bus sta je midden in Groningen, dan zitten we ook gewoon lekker een kopje koffie te drinken zoals we dat in Den Haag in de binnenstad deden.

Respondent 4: Nou we hebben bijvoorbeeld het aanbod van cultuur meegewogen, maar toen keken we elkaar aan en toen dachten we, hoe vaak maken we daar nu gebruik van? 3 keer per jaar? Ja, precies dus dat kan ook ergens anders, dan stappen we gewoon even in de auto en dan ben je er ook. Toen ik studeerde en net klaar was merkte ik dat ik daar heel veel gebruik van maakte. Op het moment dat ik full time ging werken en dat er kinderen zijn dan ben je zo druk bezig met andere dingen, dan wordt dat gewoon, dan neemt dat af. Wel heerlijk om nog om de hoek te hebben. En dan denk je, we gaan verhuizen naar een dorp, daar is helemaal niks. Als je dan realistisch kijkt dan konden wij de conclusie trekken; we gebruiken het helemaal niet, of veel minder. En die keren dat we het nu gebruiken gaan we gewoon met de auto.

Respondent 5: We hebben hier in Hoogeveen een keurig theater wat aan al onze wensen voldoet, en dat vinden wij heel leuk. Leuke opera's af en toe, niet te veel helaas. Als we dat niet zouden hebben dan zou het wel iets moeilijker worden hier.

Respondent 6: Het is niet zo dat ik elke dag Surinaams eet, maar als ik wel iets lust dan ga in naar Groningen toe of als ik bij familie in Rotterdam kom dan koop ik het daar.

5.2.3.2 Besloten gemeenschap

Noord-Nederland heeft waarschijnlijk net als andere landsdelen een pushfactor op het gebied van te kleine en daardoor waarschijnlijk te gesloten gemeenschappen in bepaalde kernen en/of regio's. Nieuwe bewoners kunnen maar moeilijk aarden in deze gebieden, zo is de ervaring. In Drenthe geldt dit voor diverse kernen die in het veen liggen. Kernen op de Hondsrug(het zand) worden gezien als meer ontwikkeld en meer open gemeenschappen. Het lijkt bijvoorbeeld voor Drenthe dus een vereiste om met een jong gezin naar een locatie op of nabij de Hondsrug te verhuizen. Rurale gebieden kennen dorpen met veel 'import' uit de Randstad. Deze dorpen worden gezien als favoriete bestemming voor Randstedelingen omdat men er minder snel zal worden buitengesloten.

Respondent 3: We hebben het ook over een andere achtergrond en belangstellingssfeer. Wij hebben allebei ons doctoraal en ik heb bij de bank gewerkt en mijn vrouw in het onderwijs. Dat maakt dat je hier in de omgeving niet zo snel aansluiting vind, gelukkig in dit buurtje wel. Maar ik weet van veel mensen in dat ze dat in Drenthe niet hebben en dan is het wel moeilijker want dan kun je niet zo gauw je eigen sfeer of zo vinden bij een ander.

Respondent 3: Er zijn dorpen, Waarne, waar de lokale dynamiek nog veel meer zoals die vroeger was en als je daar dus komt moet je jezelf daar aan aanpassen of je wordt eenzaam. Dan heb je gauwer een stigma.

Respondent 4: Ik heb de Drenten nooit gehoord van; waar kom jij vandaan, of wat doe je hier. Ze accepteren je wel. We wonen op de Hondsrug, daar is het meer open, de veenkoloniën zijn anders. Je ziet het verschil tussen zand en veen. Dat zag je ook in Den Haag; Hagenaars op het zand en de Hagenezen op t veen. Hier zie je dat het veen een gebied is waar turf is gewonnen, en waar keihard is gewerkt, je merkt dat daar de mentaliteit wat anders is, wat ruwer. Ingericht op het harde werken. Op t zand is het wat Bourgondischer. Dat sprak ons ook wel aan... We wonen nu in een bosrijke omgeving op de Hondsrug, dat is een heel groot verschil, dat merk je nu qua cultuur en mentaliteit.

5.2.4 Push- en pullfactoren algemeen

Factoren die zowel een positieve als een negatieve invloed kunnen hebben op de Randstad en Noord-Nederland worden in de volgende paragraaf beschreven.

5.2.4.1 Reizen en mobiliteit

Het openbaar vervoernetwerk is in het bijzonder in landelijke regio's te beperkt. Als gevolg hiervan stijgt het autogebruik. De fiets wordt zonder duidelijke opgaaf van reden, maar waarschijnlijk heeft dit te maken met de afstanden, minder vaak gebruikt. Noorderlingen gebruiken over het algemeen gemakkelijker de auto dan Randstedelingen, zo is de ervaring. Het autoverkeer is ten opzichte van de Randstad een verademing voornamelijk door een gebrek aan files.

Respondent 3: We hadden hier in Drenthe wel een auto staan, maar niet in Amsterdam. Nu hebben wij twee auto's. Een kleine VW Golf en een Kampeerauto en die gebruiken we als tweede auto omdat we inderdaad merken dat wanneer je allebei nog actief bent je je activiteiten moet afstemmen op het gebruik van de auto want zonder auto hier zitten is toch wel erg moeilijk hoor, daarvoor zitten wij toch wel te ver afgelegen. Het is 10 minuten rijden naar De Wijk of Zuidwolde, dat is beide 4,5 kilometer. We zitten precies in het midden. Maar wat wel is, nog even over het autogebruik, daar moest ik wel even aan wennen; dat je veel meer in de auto ging zitten. In Amsterdam had ik geen auto, daar zat ik altijd op de fiets. Ik moet mezelf nu dwingen om dingen met de fiets te doen en omdat je het dan toch even snel wilt doen doe je het met de auto, terwijl ik toch liever op de fiets zit. Dat vind ik wel een nadeel, en je moet zelf overal naar toe, want dat is wel een verschil, het komt niet naar jou toe.

Respondent 7: In Pingjum is bijvoorbeeld alleen een belbus in de winter, dus geen regulier openbaar vervoer. In de zomer geloof ik wel. Het dorp wordt dus niet bestormd door treinen en bussen. Dus het is wel fijn als je altijd een rijdende auto hebt.

5.2.4.2 Sociale contacten

Het achterlaten van sociale contacten in de Randstad wordt gezien als een nadeel wanneer men migreert. De telefoon en sociale media blijken geen uitkomst te bieden. Ook blijken de achtergebleven Randstedelingen meer tegen een reis naar het noorden op te zien dan de noorderlingen zelf. Wel worden vrij eenvoudig nieuwe contacten opgebouwd.

Respondent 4: - Hoe ervaart u het wisselen van de sociale contacten? - In het begin lastig, mijn vriendengroep zit in Den Haag en omstreken en die mis je in het begin, als ze even iets afspreken bijvoorbeeld naar het strand. Dat soort dingen zie je voorbij komen. Dat

verandert nu zij ook bezig zijn met gezinnetjes, dan komen ze naar ons toe en blijven ze logeren bij ons of ze huren wat. Dat werkt goed. Al wil ik ook wel een kritisch geluid laten horen; ik had verwacht dat de afstand naar de RS in mijn beleving korter zou zijn. Het is meer een opgave om dat eind te rijden dan dat ik verwacht had dat het zou zijn. We wonen in de kop van Drenthe en relatief gezien, want NL is nu eenmaal niet groot, is dat best een afstand.

Respondent 6: Met vrienden is het grotendeels verwatert. In het begin bel je... Maar mijn familie zie ik nog vaak.

Respondent 7: Maar wat mijn bezwaar nog steeds wel een beetje is, is dat ik de familie hier achterlaat in Breukelen en Utrecht. Marijns ouders wonen in Leiden. Maar nu moeten we ook in de auto stappen om ze te bezoeken. Natuurlijk is de reistijd nu korter maar de stap moet toch al genomen worden of worden gepland. Dus zoveel scheelt dat eigenlijk niet. Ik vind het ook leuk om auto te rijden. Maar hoe dat echt zal gaan vind ik moeilijk te voorspellen. We hebben gehoord van; de mensen met wie je geen hele diepe vriendschappen hebt die ga je toch uit het oog verliezen. Dat vind ik eigenlijk niet zo heel erg want zulke mensen vind je daar ook wel weer. - Sociale media kan hier een uitkomst bieden? - Ik vind het een toevoeging, maar geen vervanging. Ik vind het belangrijkste nog steeds dat je elkaar spreekt op een feestje. Gewoon lekker een biertje drinken. Dat is wat bij mij diep van binnen steeds het grootste twijfel punt is. Gewoon echt je sociale kring en je familie die je wat verder weg achter laat. Dat is eigenlijk de enige factor waar ik het moeilijk mee zou hebben.

5.2.4.3 **Kinderen in ruraal gebied**

Bepaalde regio's in Noord-Nederland worden gezien als te beperkte gemeenschappen om kinderen volwassen te laten worden. Men doelt dan met name op buurtschappen en vormen van geïsoleerd landelijk wonen. De volgende quotes gaan over het opgroeien van jonge kinderen in ruraal gebied wat gezien wordt als positief en het opgroeien van pubers wat gezien wordt als negatief. Bepaalde regio's in ruraal gebied worden dan ook, net als bepaalde wijken in een gemiddelde stad, als te beperkt gezien, bijvoorbeeld in het onderwijs. Wonen op 'het Veen of de veenkoloniën' in Drenthe wordt duidelijk als minder gezien dan als wonen op het zand of de hondsrug.

Respondent 1: Nou, stel dat ik op Schier blijf wonen. Schier is volgens mij een van de mooiste plaatsen ter wereld om op te groeien. Het is rustig en je hebt de ruimte maar toch contacten met toeristen ed. Verder leef je met iedereen samen, er wonen 1000 mensen, dus alle leeftijden gaan samen in de klas en op de verenigingen. Vroeger kon ik mij niet voorstellen met jongere jaar om te gaan, terwijl dat hier gemeengoed is vanaf de basisschool. Daar staat tegenover, dat ze op hun 16e nog geen roltrap hebben gezien of het knopje in de bus niet weten te vinden. Dat is een enorme beperking. Stel dat ik op Schier aan kinderen begin dan is het fantastisch om in de jonge jaren de kinderen op te voeden, maar ik ben superblij dat ik in de RS ben opgegroeid omdat je vanaf dag 1 alles meekrijgt, je zit er midden in. Hoe je het went of keert, het echte zwaartepunt van NL ligt natuurlijk wel in de RS en daar gebeurt het, je word er heel veelzijdig van. - - Als ik het goed begrijp zie je jonge gezinnen eerder buiten wonen dan wanneer de kinderen iets ouder zijn?- Ja, absoluut. Als je

puur kijkt naar de ontwikkeling van het kind. Zolang alles nog beschermd in het gezinsleven is en het blijft bij lekker buitenspelen, dan zijn buitenplekken ideaal. Je hebt er alles, je rust, je hoeft je nergens zorgen over te maken. De kinderen hebben een toptijd. Alleen daarna heeft het gewoon zijn beperkingen, je krijgt gewoon niet alles mee. Dan heb je het dus wel over die schouwburg, bioscoop, sport etc. Vanaf mijn 12e ging ik de stad in en dan alleen al met fietsen. Ik had een ex vriendinnetje, die ging met haar 15e op kamers in Groningen en die heeft serieus bij een groot kruispunt staan kijken van; hoe zullen we dit eens aanpakken? Daar nul in ervaren zijn. En dat is bijvoorbeeld vanuit Schier extreem, maar dat geldt voor sommige dorpjes natuurlijk ook. Zelfstandig met de trein etc., je krijgt dat sneller mee in de RS. Geldt ook voor onderwijs. Op Schier alleen de MAVO en voorbereiden vakken voor HAVO/VWO. Daarna dus uit je vertrouwde omgeving om aan de wal de opleiding af te maken. Dan kom je er moeilijk tussen. De klassen zijn kleiner, sommige vinden dat prettig. Misschien voor onderwijs wel, maar voor de sfeer? Het lijkt me dat ik dat zou gaan missen aan de RS voor mijn kids.

Respondent 3: - Ziet u uw kleinkinderen hier naar de basisschool gaan?- Nee. Ze zijn wel met een schooltje bezig bij een nieuwbouw locatie in Veeningen. Onze kleinkinderen gaan naar de vrije school, daar hebben onze kinderen trouwens zelf ook op gezeten. Dus we maken sowieso al een andere keuze.

Respondent 4: Onze kinderen zitten op een grote school met 400 leerlingen, kinderen van 't veen en 't zand, dat gaat prima. Voortgezet onderwijs is ook te fietsen, prima te doen. Dat hebben we ook meegewogen. Er is in Annen 1 basisschool, dus stel dat iets iet goed gaat dan moet je logistiek wel iets gaan regelen.

Respondent 7: De basisschool in Drenthe was even druk maar iets onder het niveau van de RS. Een hele gezellige school. De middelbare school was gelijk qua niveau denk ik.

5.2.4.4 **Internet**

Internet en telewerken wordt afwisselend gebruikt door de respondenten. Internet is als 'free node' opgenomen omdat het geen push- of pull-factor is maar een bijkomstigheid die in bepaalde gevallen invloed kan hebben op overwegingen betreffende migraties. Internet speelt geen grote rol in de overwegingen.

Respondent 1: - Maak je veel gebruik van internet? - Nee, alleen bestellingen voor de Sligro voor de zaak. Of bijvoorbeeld kleine dingen als raamstickers ed. Zeker geen kleding etc. daar houd ik niet van. In de omgeving wordt er heel veel gebruik van gemaakt. Ook Wehkamp ed. Als je kinderen hebt kost een reis naar de wal veel tijd.

Respondent 3: Internet is hier zeer belangrijk. We maken de laatste jaren vaker gebruik van bijvoorbeeld Bol.com etc. We gaan iets minder vaak naar de boekhandel maar laten de spullen hier komen. Dat scheelt wel. Andere grote bestellingen hebben we ook wel via internet gedaan. Ook cd's. Maar ik weet niet of dat veel verschilt met als je in de stad woont.

Respondent 4: Totaal niet. Ik ben meer van het menselijk contact. We werken sowieso met flexplekken en een netwerksleutel, dus ik kan overal mijn bureaublad openen. Ook thuis. Maar internet heeft geen doorslaggevende rol gespeeld. Bovendien staat NN niet bekend om het fantastische internet. We staan landelijk te boek als minst goede netwerk. Ik kan me wel voorstellen dat mensen bijvoorbeeld een grote boerderij op een flinke kavel ombouwen tot woning en kantoor en dan met een goede verbinding iets starten.

Respondent 5: - Hoe doet u speciale boodschappen? - Veel in Emmen en veel in Almere, niet via internet. Ik kom zeker 1 keer in de maand nog in Almere.

5.3 Conclusie

Uit de interviews en promotieteksten is door de analyse een algemeen beeld ontstaan wat betreft migraties van de Randstad naar Noord-Nederland.

Of het nu migratie naar het platteland of pseudo-platteland aan de rand van een kern betreft, vaak zijn het woningaanbod en de lagere woningprijs dan in de Randstad de aanleiding om te verhuizen naar Noord-Nederland. De respondenten huishoudens hebben vaak een bepaald budget waarmee zij in Noord-Nederland in veel gevallen een bredere keus hebben uit grotere woningen. De verschillen in woningprijzen worden door veel huishoudens groot genoeg bevonden om de stap naar Noord-Nederland te zetten. Voornamelijk in de koopsector is een meer divers aanbod in Noord-Nederland voor mensen die op zoek zijn naar meer ruimte. Noord-Nederland wordt qua woningaanbod gezien als meer divers en de Randstad meer als eentonig. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de hoofdzakelijk projectmatige bouw in de Randstad.

Noord-Nederland wordt ervaren als een rustig en groen landsdeel dat verschilt van de andere landsdelen. De natuur is direct voor handen of dichtbij. Er is minder begrenzing door snelwegen, kanalen enzovoorts wat resulteert in een meer natuurlijk landschap. Deze zaken hebben uitwerking op de manier van leven; een rustiger leven wat een bepaald gevoel van vrijheid geeft. Meer buiten leven dankzij een overvloed aan ruimte en mogelijkheden, zowel rond het huis als in de omgeving. Niet werken in deze omgeving geeft een aantal respondenten zelfs direct een vakantiegevoel.

De landelijke gebieden trekken voornamelijk huishoudens aan die groen willen ondernemen of die naast een baan willen hobbyboeren met vee, huisdieren, tuinieren en om het huis rommelen en daar vervolgens hun rust in vinden. Dit zijn bijvoorbeeld de jonge senioren die als 'Drentheneur' naar ruraal Drenthe vertrekken maar ook jonge gezinnen die op zoek zijn naar ruimte voor een paard of pony. Hobbyboeren gebeurt zowel professioneel als hobbymatig en fulltime als parttime. De aanwezigheid van voorzieningen op fiets-afstand wordt in het landelijk gebied wel op prijs gesteld.

Kernen trekken voornamelijk mensen aan die op loop of fiets afstand van de voorzieningen willen wonen. De kernen worden als aantrekkelijker bevonden om in te leven dan de kernen in de Randstad. Vooral voor de kinderen is dit een grote overweging. Het zand (Hondsrug) wordt in Drenthe gezien als een meer ontwikkelde regio dan het veen. Hier is een vergelijking gemaakt met Hagenezen op het veen/klei en de Hagenaars op het zand. Niet alle dorpen worden dus geschikt genoeg bevonden om in de wonen. Een gehoorde eis voor de jonge gezinnen is bijvoorbeeld de aanwezigheid van een basisschool. De voorkeur gaat over het algemeen uit naar een basisschool die

voldoet aan bepaalde eisen. Voor Drenthe betekent dit; geen 'boeren'-basisschool op het veen maar liever een school op het zand (Hondsrug).

De diversiteit aan cultuur blijft een discussiepunt. Hoewel de meeste voorstellingen ook gewoon Noord-Nederland aandoen, blijft er een gemis naar een bepaalde sfeer rondom het culturele. Het complete plaatje van een dagje of avondje cultuur in voornamelijk Amsterdam, Den Haag of Utrecht blijkt moeilijk te evenaren in Noord-Nederland. Hoewel Groningen kan worden gezien als een goed alternatief en een stad als Zwolle ook haar charmes schijnt te hebben, verkiezen de echte cultuurliefhebbers toch nog steeds de steden in de Randstad wat betreft een culturele beleving.

Het openbaar vervoer netwerk is vooral in landelijke regio's te beperkt. Als gevolg hiervan stijgt het autogebruik. Hierdoor is het dan ook noodzakelijk om (allebei) een rijbewijs te hebben.

De respondentenhuishoudens die zijn onderzocht in dit onderzoek hebben een bepaalde indruk achter-gelaten. De huishoudens zijn te typeren als ondernemend, onafhankelijk en hebben een mentaliteit van aanpakken en een open karakter. Een deel van de huishoudens had vooraf aan de verhuizing al een bepaalde binding met de omgeving waarheen ze zijn verhuisd. De stap naar Noord-Nederland en de effecten van deze stap op het leven worden door de migranten waarschijnlijk als minder heftig gezien dan zoals een Randstedeling ze zou zien, zo denken zij zelf.

Conclusies

In de aanleiding in het eerste hoofdstuk wordt aangegeven dat er trends zijn gesignaleerd betreffende woningaanbod en woningvoorkeuren. Het betreft belangstelling voor landelijk wonen vanwege kwaliteiten zoals rust en ruimte. Deze belangstelling heeft geresulteerd in verhuisbewegingen, onder andere tussen de Randstad en Noord-Nederland. Een groot deel van dit rurale woningaanbod is namelijk te vinden in het rurale Noord-Nederland. Lagere overheden in Noord-Nederland moedigen migratie van in het bijzonder huishoudens uit de Randstad naar de noordelijke provincies aan. Om deze migraties te onderzoeken is in de laatste paragraaf van het eerste hoofdstuk een onderzoeksvraag gesteld waarna deze onderzoeksvraag vervolgens is uitgewerkt in een aantal deelvragen die in onderstaande paragrafen worden beantwoord;

Hoe en in welke mate verhuizen huishoudens van de Randstad naar Noord-Nederland?

- Welke typen huishoudensgroepen betreft het?
- Wat zijn de motivaties van deze huishoudens om te migreren?
- Wat zijn de behoeften en verwachtingen van deze huishoudens?
- Wat ondervinden deze huishoudens voor belemmeringen om te migreren?
- Hoe zijn de verhoudingen wat betreft het aantal migranten per leeftijdscategorie?
- Wat zijn de ervaringen van de huishoudens wat betreft de nieuw woonsituatie?

De huishoudens die verhuizen van de Randstad naar Noord-Nederland bestaan hoofdzakelijk uit jonge gezinnen en jonge senioren. De personen aan het hoofd van de huishoudens kunnen worden getypeerd als ondernemend en onafhankelijk. Ze hebben een mentaliteit van aanpakken. Een deel van de huishoudens had voorafgaand aan de verhuizing al een bepaalde sociale binding met de omgeving waarheen ze zijn verhuisd. De stap naar Noord-Nederland en de effecten van deze stap op het leven worden door de migranten als minder heftig gezien dan zoals een doorsnee Randstedeling deze zou zien, zo denken zij zelf. De migranten zijn vaak hoog opgeleid en hebben hierdoor over het algemeen betere kansen op de arbeidsmarkt en hierdoor ook op de woningmarkt.

De motivaties om te verhuizen of het nu migratie naar het platteland of het pseudo-platteland aan de rand van een kern betreft zijn voornamelijk het hoge en betaalbare aanbod van grote eengezinswoningen in Noord-Nederland in vergelijking met de Randstad. De landelijk gelegen woningen in Noord-Nederland behoren in verhouding tot de goedkoopste in hun klasse van heel Nederland. De verhuisbewegingen van verschillende huishoudensgroepen zijn gebaseerd op verschillende verhuisredenen. Het zoeken naar een andere woning begint bijvoorbeeld met veranderingen in de samenstelling van het gezin of het krijgen van een baan, de buurt waarin mensen wonen of bijvoorbeeld het door ouderdom niet meer in staat zijn in een bepaalde woning of op een bepaalde locatie te wonen. Deze factoren worden de 'life cycle' genoemd. Veranderingen in de samenstelling van het gezin of het krijgen van een baan zijn voorbeelden van veel voorkomende 'life events'. Life events maken deel uit van de life cycle.

Jonge huishoudens verhuizen over het algemeen naar de stad en zodra ze carrière hebben gemaakt en een gezin starten verhuizen ze weer terug naar het landelijk gebied. Ze verhuizen dus eerst vanwege een baan of studie naar de stad en vervolgens vanwege de gezinssamenstelling weer naar het landelijk gebied. De huishoudens zijn vaak op zoek naar een rustige en veilige woonomgeving. De jonge gezinnen en jonge senioren hebben daar elk hun eigen redenen voor. De jonge gezinnen zijn

over het algemeen op zoek naar ruime woningen met een tuin in het groen voornamelijk voor meer bewegingsruimte voor hun opgroeiende kinderen. De jonge senioren zijn op zoek naar rust en ruimte voor een onbezorgde oude dag zowel qua woning als woonomgeving. Extra ruimte in en om het huis voor hobby's als beeldhouwen, tuinieren en om het huis rommelen wordt erg gewaardeerd. In Drenthe is sprake van een trend en wordt dit 'Drenthenieren' genoemd.

Natuurlijk ondervinden de huishoudens ook belemmeringen tijdens hun migratieplanning. De afstand kan zorgen voor een herziening van de plannen. Het zuidoosten van Drenthe en het zuiden van Friesland liggen in verhouding dicht bij de Randstad waardoor de reistijd voor bijvoorbeeld werk of familiebezoek meevalt. Het noorden van Groningen is een heel andere categorie qua afstand tot de Randstad. Daarnaast wordt het hebben van een rijbewijs als een vereiste gezien vanwege het beperkte openbaar vervoersnetwerk en de grotere afstanden in vergelijking met de Randstad. Internet en telewerken worden over het algemeen niet gezien als oplossing voor de grote afstanden. Het meer onder de aandacht brengen van de mogelijkheden van internet en telewerken zou mogelijk kunnen resulteren in een toename van de interesse voor landelijk wonen in Noord-Nederland, onder meer onder Randstedelingen.

De omvang van de migratiestromen verschilt per provincie. Over het algemeen lijkt de provincie Drenthe voornamelijk Randstedelingen en/of West-Nederlanders aan te trekken en zorgt de provincie Groningen en dan voornamelijk de gemeente Groningen voor het aantrekken van Friezen en Drenten. De provincie Groningen en dan weer voornamelijk de gemeente Groningen verliest tegelijkertijd veel inwoners aan de Randstad en/of West-Nederland. In de laatste twee gevallen gaat het in de eerste plaats om een grote groep studenten die naar de gemeente Groningen verhuisd en vervolgens om afgestudeerden die op zoek gaan naar een baan in de Randstad. De provincie Friesland kent een aanhoudende krimp ten opzichte van Nederland en de Randstad. Er kan worden geconcludeerd dat de provincie Drenthe vanuit heel Nederland het hoogste aantal jonge gezinnen en jonge senioren aantrekt en daarnaast over de periode 2005-2009 de minst ernstige bevolkingskrimp kent.

Het zand (Hondsrug) wordt in Drenthe gezien als een meer ontwikkelde regio dan het veen. Niet alle dorpen worden geschikt genoeg bevonden om in te wonen. Een gehoorde eis voor de jonge gezinnen is bijvoorbeeld de aanwezigheid van een basisschool. De voorkeur gaat over het algemeen uit naar een basisschool die voldoet aan bepaalde eisen. Met betrekking tot Drenthe betekent dit voor de meeste Randstedelingen: geen 'boeren' basisschool op het veen maar liever een meer ontwikkelde school op het zand (Hondsrug).

Uit het kwalitatieve onderzoeksdeel blijkt dat het in Noord-Nederland volgens de respondenten niet heel royaal gesteld is met het voorzieningen niveau. Vooral het gebrek aan culturele voorzieningen blijft een hekelpunt. Het Noord-Nederlandse cultuuraanbod wordt door sommige huishoudens inferieur bevonden aan dat van de Randstad. Andere huishoudens zien in Groningen-stad het perfecte alternatief voor een avond cultuur. De afwezigheid van een diversiteit aan basisscholen wordt door sommige huishoudens gezien als reden om niet te landelijk te gaan wonen met het oog op de kinderen. Of het aantal huishoudens dat dezelfde mening deelt groot genoeg is om een verandering in het aanbod van onderwijs en cultuur te bewerkstelligen is niet onderzocht. Dit is misschien een mooi onderwerp voor verder onderzoek. Het blijft natuurlijk de vraag met welke mate

de oorspronkelijke Drentse bevolking gebruik zal gaan maken van meer divers onderwijs en een breder aanbod van cultuur.

Noord-Nederland wordt ervaren als een rustig en groen landsdeel dat verschilt van de andere landsdelen. De natuur is direct voor handen of dichtbij. Er is minder begrenzing door bebouwing en infrastructuur wat resulteert in een natuurlijk ogend landschap. Deze zaken hebben uitwerking op de manier van leven: een rustiger leven wat een bepaald gevoel van vrijheid geeft. Een nadere kijk op de mogelijkheden en kansen voor landelijk wonen in Noord-Nederland zou bijvoorbeeld kunnen resulteren in meer begrip voor deze ontwikkeling onder beleidsmakers.

Literatuur

Alders, M. & H. Nicolaas (2005), Huishoudensprognose 2004-2050: belangrijkste uitkomsten, *Bevolkingstrends* 53, 2, pp. 14-18.

Blijie, B., R. van Hulle en C. Poulus (2009), *Het inkleuren van woonvoorkeuren, de woonconsument bekend. Woonmodule consumentengedrag*. Den Haag: Ministerie van Vrom.

Bryman, A. (2008), *Social research methods*. Third edition. Oxford University Press Inc., New York.

Buckers, D. (1999), *De economische betekenis van landelijk wonen. Effecten van de ontwikkeling van de woonfunctie in het landelijk gebied*. Den Haag: Landbouw-Economisch Instituut (LEI)

Dam, F. van, M. Jókövi, A. van Hoorn & S. Heins (2003), *Landelijk wonen*. NAI Uitgevers: Rotterdam. Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.

Dam, F. van, C. de Groot, and F. Verwest (2006), *Krimp en ruimte. Bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid*. NAI Uitgevers, Rotterdam. Ruimtelijk Planbureau: Den Haag.

Dammers E., H.L. Pálsdóttir, L. van den Broek, W. Klemm, A. Tisma, L. Bijlsma (2007), *Particulier opdrachtgeverschap in de woningbouw*. NAI Uitgevers, Rotterdam. Ruimtelijk Planbureau, Den Haag.

De staat van de ruimte: Nederland zien veranderen (2007), Den Haag : Ruimtelijk planbureau

Ettema, D. (2010), *The impact of telecommuting on residential relocation and residential preferences. A latent class modeling approach*. *Journal of transport and land use* 3.

Feijten, P., C.H. Mulder, and P. Baizan (2003), *Age differentiation in the effect of household situation on first-time homeownership*. *Journal of Housing and the Built Environment* 18, pp. 233–255.

Feijten, P & Visser, P. (2005), *Binnenlandse migratie: verhuismotieven en verhuisafstand*. In: *Bevolkingstrends*, 2e kwartaal 2005. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Floor, H., and R. van Kempen (1994), *Wonen op maat; een onderzoek naar de voorkeuren en motieven van woonconsumenten en te verwachten ontwikkelingen daarin. Deel 1: theoretische uitgangspunten en probleemstelling*, Utrecht: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Floor, H., R. van Kempen, and A. de Vocht (1996), *De Randstad uit? Deel 2: analyse van woonwensen en woongedrag*, Utrecht: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Gastel, L.E.M. van (2011), *Succesvolle verhuisketens. Onderzoek naar verhuispatronen in verschillende landsdelen*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Ham, M. Van (2005), *Job-related migration in the Netherlands. The role of geographical acces to employment in a polynucleated urban region*. *Journal of Housing and the Built Environment* 20, pp. 107-127.

Heins, S. (2002), *Rurale woonmilieus in stad en land: Plattelandsbeelden, vraag naar en aanbod van rurale woonmilieus*. Delft: Eburon.

Het platteland van alle Nederlanders. Hoe Nederlanders het platteland zien en gebruiken (2008), Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Hooimeijer, P. and R. Nijstad (1996), "De Randstad als 'roltrap-regio', *Geografie* (5), pp. 5-8.

Karsten, L. and A. Reijndorp, J. van der Zwaard (2006), *Smaak voor de stad. De stedelijke woonvoorkeur van gezinnen*. Den Haag: Ministerie van VROM.

Kempen, R., van, R. Goetgeluk, and H. Floor (1995), *De Randstad uit? Achtergronden bij het verhuizen en willen verhuizen van Randstedelingen*, Utrecht: Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteit Utrecht.

Klundert, A.F. en F.R. Veeneklaas, (1995), *Scenario's voor plattelandsvernieuwing*. *Landinrichting* 35, pp. 24-27.

Koolen, L. (2007), *Verhuisketenonderzoek*. Dordrecht: De Volgerlanden.

Litwak, E. & C.F. Longino Jr (1987), *Migration patterns among the elderly: A developmental perspective*. *The Gerontologist*, 27, 3, pp. 266-272.

Marketing Drenthe (2010), juni 2011. <<http://proef.drenthe.nl/nl/site/stichting-marketing-drenthe>>

Mulder, C.H., and P. Hooijmeijer (2002), *Leaving home in the Netherlands: Timing and First housing*. *Journal of Housing and the Built Environment* 17, pp. 237–268.

NRLO (1993), *Toekomstverkenning ruraal grondgebruik*. Den Haag: Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek.

Rossi, P.H., 1955, *Why families move; a study in the social psychology of urban residential mobility*, Glencoe (Free Press).

Rijksoverheid (2011) *Ruimte en mobiliteit*, juni 2011 <www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimte-en-mobiliteit>

SCP (2006), *Thuis op het platteland. De leefsituatie van platteland en stad vergeleken*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Schutjens, V.A.J.M., R. van Kempen en B. Wiendels (1998), *Werk-geïnduceerde migratie over lange afstand: een vooronderzoek*. Utrecht: Urban Research Centre Utrecht.

Stipo Consult (2004), *Lekker thuis in Parkstad Limburg. Regionale visie op het wonen en de woonmilieus in Parkstad Limburg*. Amsterdam: Stipo Consult.

Structuurvisie Borger-Odoorn (2010), Grontmij.

Verwest, F., N. Sorel en E. Buitelaar (2008), *Regionale krimp en woningbouw. Omgaan met een transformatieopgave*, Rotterdam/Den Haag: NAI uitgevers/ Planbureau voor de Leefomgeving.

Verwest, F., N. Sorel en E. Buitelaar (2009), *Demos*, Jaargang 25, nummer 1.

provincie Drenthe (2007), *Visie op de stedelijke ontwikkeling in Drenthe*.

VROM (2006), Nota Ruimte. Den Haag: Den Haag: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2011), Samenvatting Ontwerp Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte NL. Den Haag.

Bijlagen

Respondent 1- Interview

Duur:53 minuten

Man, 30 jaar, scholing; WO bedrijfskunde, werk; eigenaar van een bar/restaurant/disco op Schiermonnikoog, woonachtig; boven de zaak op Schiermonnikoog.

Amsterdam naar Schiermonnikoog.

I Ik ben benieuwd naar de Push & Pull factoren? Voldoet de nieuwe omgeving aan de eerder voorgestelde verwachtingen? Waar woonde je in de Randstad?

R Jeugd in Oegstgeest, dat was fantastisch moet ik er eerlijk bij zeggen.

I Waar heb je gestudeerd?

R Gestudeerd in Leiden, Amsterdam en Groningen. Altijd geroepen dat ik na het studeren in Groningen terug zou keren naar de Randstad. Tijdelijk gedaan, niet slecht bevallen, maar het blijkt dat NN dan ook heel goed bevalt. Je moet in NN de plekken kennen, jezelf te vermaken, dat je het druk hebt. Maar dan heeft NN veel meer dan je eigenlijk zou denken. Als je in de RS zit en daar vandaan komt denk je; dit is de enige plek in NL waar het gebeurt. En als ik dan hoor over provincies als LB en NB dan denk ik; is dat nog steeds? Haha! Het is eigenlijk zo, de sfeer en mentaliteit in een stad als Groningen is eigenlijk gelijk aan die van de Randstad. En het is er wel druk en constant feest, en bedrijvigheid etc, maar toch op een gemoedelijker manier dan in de RS. Elke keer als ik terugkom in de RS vind ik het fantastisch, ik vind Amsterdam geweldige stad, Leiden ook, Utrecht ook. Maar ik beleef het op een hele andere manier, die RS. Ik heb 20 jaar in Leiden gewoond en als ik er kom zie ik plekken en sfeer die ik nooit gezien heb. En dat is buitengewoon grappig.

I Je woont nu op Schiermonnikoog, dat lijkt mij een eindje reizen, ook ivm de boot. Maar je hebt je eigen bedrijf, hoe pak je dat aan?

R Dat is het mooie, en waarom ik buiten de RS normaal kan functioneren, als je het maar druk hebt. Ik heb de zaak en 80-90 % van de tijd ben ik daar mee bezig en als je dan de overige tijd op Schiermonnikoog mag besteden is dat fantastisch. In de voorbereiding op mijn zaak was ik misschien 20 a 30 uur aan t werk en dan heb je zoveel vrije tijd dat je met mijn leeftijd misschien beter in de RS kan zitten want daar vermaak je jezelf wat sneller. Maar, zodra je vrij bent, ben je op vakantie! Op zulke plekken. Wat het grote bezwaar is van het leven op Schiermonnikoog is dat je dingen mist, en niet omdat je...ik bedoel; toen ik in Groningen woonde, woonde ik op 50 meter van een van de mooiste schouwburgen van NL en op 50 meter van Pathe. Maar ik ging nooit naar de bioscoop en misschien 2x per jaar naar de schouwburg. Maar het idee dat je erheen kan, en dat het om de hoek is, dat is hetgeen dat je mist, en dat is hetzelfde als vlees uitzoeken in de supermarkt en dat ik keus heb uit 6 dingen en dat ik af en toe denk; van jeetje was ik maar in de Albert Heijn, maar ik heb niet het idee dat ik 's avonds smerig te eten heb. Het is meer wat je gewend bent. Dat maakt het anders. Het gemak.

I Duidelijk. Dat zijn een aantal kenmerken van wat je gewend bent, is er meer anders?

R Wij zijn op Schier voornamelijk afhankelijk van klandizie die afkomt op de weerberichten aangezien met de boot moet pakken om bij ons te komen. Soms met druilerig weer maar goede berichten zit het terras dus stampvol en andersom. Vanuit Oegstgeest rijd je zo naar Scheveningen of Noordwijk wanneer het lekker weer is. Je bent niet afhankelijk van de weersvoorspellingen. Zelfs de Hoge Veluwe of varen op de Kaag; het is relatief ver weg, maar je pakt de auto en je bent er zo vanuit de RS. Vanaf Schier is dat nooit. Vanuit Groningen hetzelfde. Het is ook een kwestie van perspectief, als mensen vanuit Amsterdam of Leiden naar Groningen moeten reizen hebben ze het idee dat ze een wereldreis moeten maken. Terwijl als je even stevig de snelheidslimiet overtreedt dan ben je van Groningen in Amsterdam in 5 kwartier. En dat stelt helemaal niets voor. Dat is ook duidelijk te merken; zodra je in NN zit maken afstanden niets meer uit, je bent overal zomaar.

I Interessant. Bedoel je dat mensen die vanuit RS naar jou toe komen of die er een paar maal zijn geweest dat die er minder moeite mee hebben om de reis te maken voor een weekendje? Had je er zelf al contacten?

R Schier is wel echt een buitencategorie zeker als je met t OV bent vanuit de RS ben je dan sneller in Parijs dan op Schier. Maar voor Groningen geldt dat wel, zeker met de auto heb je snel het gevoel van; het valt allemaal wel mee.

I Heeft u een auto aangeschaft?

R Pas vanaf het moment dat ik ze zaak had.

I Dat was echt nodig? Mag het eiland op?

R Ja, elk huishouden mag 1 auto hebben, op de zaak mag je er meer.

I Wanneer je in de RS woonde had je dan geen auto?

R Wel, ik ben geen fan van het OV. Behalve de boot naar schier, dat is een noodzakelijk kwaad wat wel weer wat charme met zich mee brengt.

I Wat is er veranderd aan uw manier van leven?

R Behalve van RS naar NN ook van loondienst naar ondernemerschap. Vorige kantoorbaan in Zaandam bij Albert Heijn hectisch, naar mijn idee door die hectiek geen resultaten. Ondernemen is voor mij veel ontspannender en relaxer, terwijl ik meer uren werk en harder werk. Horeca is vrij simpel qua bedrijfsvoering. Meer gemoedelijk, dat miste ik op kantoor.

I Mist u specifieke zaken aan de RS? Doelend op gezin.

R Nou, stel dat ik op Schier blijf wonen. Schier is volgens mij een vd mooiste plaatsen ter wereld om op te groeien. Het is rustig en je hebt de ruimte maar toch contacten met toeristen ed. Verder leef je met iedereen samen, er wonen 1000 mensen, dus alle leeftijden gaan samen in de klas en op de verenigingen. Vroeger kon ik mij niet voorstellen met jongere jaar om te gaan, terwijl dat hier gemeengoed is vanaf de basisschool. Daar staat tegenover, dat ze op hun 16e nog geen roltrap hebben gezien of het knopje in de bus niet weten te vinden. Dat is een enorme beperking.

Stel dat ik op Schier aan kinderen begin dan is het fantastisch om in de jonge jaren de kinderen op te voeden, maar ik ben superblij dat ik in de RS ben opgegroeid omdat je vanaf dag 1 alles meekrijgt, je

zit er midden in. Hoe je het went of keert, het echte zwaartepunt van NL ligt natuurlijk wel in de RS en daar gebeurt het, je word er heel veelzijdig van.

I Als ik het goed begrijp zie je jonge gezinnen eerder buiten wonen dan wanneer de kinderen iets ouder zijn?

R Ja, absoluut. Als je puur kijkt naar de ontwikkeling van het kind. Zolang alles nog beschermd in het gezinsleven is en het blijft bij lekker buitenspelen, dan zijn buitenplekken ideaal. Je hebt er alles, je rust, je hoeft je nergens zorgen over te maken. De kinderen hebben een top-tijd. Alleen daarna heeft het gewoon zijn beperkingen, je krijgt gewoon niet alles mee. Dan heb je het dus wel over die schouwburg, bioscoop, sport etc. Vanaf mijn 12e ging ik de stad in en dan alleen al met fietsen. Ik had een ex vriendinnetje, die ging met haar 15e op kamers in Groningen en die heeft serieus bij een groot kruispunt staan kijken van; hoe zullen we dit eens aanpakken? Daar nul in ervaren zijn. En dat is bijvoorbeeld vanuit Schier extreem, maar dat geldt voor sommige dorpjes natuurlijk ook. Zelfstandig met de trein etc., je krijgt dat sneller mee in de RS. Geldt ook voor onderwijs. Op Schier alleen de MAVO en voorbereiden vakken voor HAVO/VWO. Daarna dus uit je vertrouwde omgeving om aan de wal de opleiding af te maken. Dan kom je er moeilijk tussen. De klassen zijn kleiner, sommige vinden dat prettig. Misschien voor onderwijs wel, maar voor de sfeer? Het lijkt me dat ik dat zou gaan missen aan de RS voor mijn kids. Ik mis in deze fase trouwens niks. Ik heb een druk leven.

I Zijn er nog verschillen tussen de RS en Schier in bepaalde kosten? Hebben die meegewogen?

R Ja. Het leven op schier is duurder in alles. Alleen de boot kost me al 35 euro. Geen aanbiedingen in de ene supermarkt. Erg duur. Geen markt. Horeca redelijk gelijk met de rest van NL. Wonen is een aparte kwestie, ik woon boven de zaak. Huren op schier is goedkoop, kopen duur ivm toeristisch gebied. Iedereen wil er een huisje. ...verhaal over recreatief wonen in combinatie met de crisis...

I Waarom Schier?

R Wij hebben als familie een huis op schier. Ik kom er mijn hele leven al. Het is een gevoel. Ik ken de andere eilanden ook hoor, maar op schier kun je je kostelijk vermaken al is er niets te doen. Juiste plekken en mensen doen t m. Sommige mensen hebben net zo'n gevoel met de andere eilanden. Maar bij mij en mijn familie schier. Hierdoor durf e ik die stap te zetten. Op Ameland of Vlieland op aan de wal zou me minder goed lukken. Ligt ook aan stapcultuur. Wij hebben op schier de enige disco. ...verhaal over disco's... Wij doen het goed op het eiland. Wij vermaken iedereen tussen 16 en 86 jaar, we zijn een begrip. Oude rockers en kinderen naast elkaar.

I Net zoals in een ruraal Frans dorp moet ik me voorstellen?

R Ja. En dat heb je niet in bijvoorbeeld Leiden. Veel te specifiek qua stijlen en leeftijden. Hier op schier komt alles samen. En dat geldt dus voor de hele gemeenschap. Het aanbod is zo beperkt dus je moet het met z'n allen leuk maken.

I Hebben bepaalde life events bijgedragen aan je keuze? Vrienden achtergelaten?

R Ik had het gewoon een beetje gehad met alles in de RS, voornamelijk mijn baan. Ik genoot wel van Amsterdam, ik liep in plaats van het openbaar vervoer om de stad te beleven. Schier voelde als thuiskomen. Andere vrienden waar ik mij ook prettig bij voel. Stel dat ik op een andere afdeling zou werken dan had ik misschien nog in Amsterdam gewoond.

I Combinatie van factoren? Je gaf net aan nu lekkerder in je vel te zitten?

R Ja precies. Ik ben relaxer door harder te werken. Klinkt raar maar nu ben ik effectief bezig.

I In hoeverre is de omgeving van invloed?

R Op mij niet zo heel erg, maar zeker wel op veel andere mensen. In mijn geval, als ik het nu druk heb en dan een uurtje vrij, dan heb ik in deze omgeving genoeg aan een uurtje wadden natuur. Dan heb ik aan 4 uur slaap genoeg. Ik kan me voorstellen dat als je in een vinex wijk zit ergens net buiten Amsterdam, dat de omgeving die ontspanning niet geeft. Ik zit er nu heel dicht bij. Ik woonde in Amsterdam-Zuid, daar zou ik door het vondelpark lopen. Nu fiets ik door de natuur. In Amsterdam zag ik veel mensen hardlopen, en dan vooral mensen die dat eigenlijk niet zouden moeten doen, dan dacht ik dat ik dat in zo'n geval niet zou doen. Je loopt dan in een wereldstad voor lul. Bij ons niet. Bij ons gaan mensen veel sneller eventjes naar buiten maar niet per se voor de natuur, sommige collega's zitten in hun vrije tijd bij ons op t terras.

I Hoe recreëren bewoners op Schier? Anders?

R Ja absoluut, vroeger bij ons op school was er weinig diepgang in de natuuronderwerpen. Zodra je op schier zo'n onderwerp aansnijdt, je hebt het op de hoek. Wij hebben ooit een kinderkamp opgezet op schier, dan kregen wij RS kinderen. Voor ons is het bijv. makkelijker om even te gaan kitesurfen. Het idee dat alles zo dichtbij is, daar word ik goed relaxed van.

I Zijn de mensen in de omgeving dan relaxer?

R Over het algemeen wel, als verschilt het per persoon. Met name de eiland gezinnen kiezen op zondag standaard of ze gaan zeilen, naar t strand gaan, fietsen etc.

I Ik begreep dat je familie nu ook i de buurt woont in Drenthe en Groningen, heeft dat meegespeeld in de keuze voor schier?

R Ja, al merk ik wel dat we allemaal nog wel RS kindjes zijn. Ik zie mij ouders minder, heb die leeftijd ook niet meer zo.

I Als we eens kijken naar de reistijd, hoe sta je daar tegenover.

R Ik plan zorgvuldig, en vind autorijden heerlijk. Je stelt je erop in. Nu ga ik voor leuke dingen naar de wal. Niet voor boodschappen.

I Misschien ooit terug naar RS, ivm kinderen, vertelde je net?

R Ik woonde in Oegstgeest wat een redelijk kakdorp was. Allen school, verenigingen, toen vwo, toen studeren, altijd hetzelfde wereldje van hoger opgeleiden. Op schier zitten we met directeurs en bouwvakkers aan 1 tafel. Hier heb ik op sociaal vlak veel van geleerd, misschien nog wel meer dan

op school en de universiteit. Sociaal is het een mooie smeltpot en eilanderkinderen zijn misschien wel onwetender maar wel volwassener wanneer ze naar de wal gaan.

I Hoe bedoel je dat?

R Doordat ze alles al meemaken in die verschillende categorieën in die eiland gemeenschap. Dat is namelijk heel leerzaam. Ik was bijvoorbeeld vrij eenzijdig omdat die mix er niet was. Ik zat op een school met 1500 leerlingen maar sprak alleen de 60 personen van het gymnasium. Een pot nat.

Ik sta nog altijd ingeschreven bij een woningbouw vereniging in Amsterdam, dat zeg ik ook niet op. Want dan heb ik een escape om daar naar toe te gaan. Anderzijds zie ik mezelf nog wel 40 jaar op schier zitten. Ik heb het mooie van twee werelden meegekregen, het lijkt me makkelijker om te beginnen in de RS en door te schuiven naar schier dan andersom.

I Vanwege een bepaalde basis?

R Ja inderdaad, die kun je dan ook meewegen. Ik zou moeilijk in een dorpje kunnen wonen maar wel in stad Groningen, je hebt daar bedrijvigheid maar ook rust en ruimte dichtbij. Wel bijvoorbeeld als uiterste in Haren. Dat ligt bij Groningen.

I Dus wel een stad als Groningen in de buurt, geen Winterswijk of iets dergelijk?

R Nee totaal niet, ook geen Hogeveen oid. Het is geen welkome aanvulling op de rust die je hebt in het rurale, Groningen is dat zeker wel.

I Maak je veel gebruik van internet?

R Nee, allen bestellingen voor de Sligro voor de zaak. Of bijvoorbeeld kleine dingen als raamstickers ed. Zeker geen kleding etc daar houd ik niet van. In de omgeving wordt er heel veel gebruik van gemaakt. Ook Wehkamp ed. Als je kinderen hebt kost een reis naar de wal veel tijd.

Vroeger ging alles met een karretje achter de auto, zelf halen aan de wal.

Respondent 2.1- Interview

Duur: 62 minuten

Man, 60 jaar, scholing; WO, werk;full time; Monumentale grote boerderij in Veeningen.

Oegstgeest naar Drenthe.

I Waar en hoe woonde u in de Randstad?

M Ik ben opgegroeid in een plaatsje bij Barneveld. Toen in 1973 naar Amsterdam. Met het derde kind verhuisd naar Oegstgeest, daar hebben wij 20 jaar gewoond. Daarna verhuisd naar Zuidwolde, 5 jaar geleden. En nu naar deze Boerderij. De aanleiding dat wij hier wonen is dat mijn ouders in het verleden naar Hogeveen zijn verhuisd. Wij kwamen hier altijd met kerst, en daarna een vakantiehuisje gekocht in Ruinen. Dat vond iedereen leuk behalve 1 dochter, die vond dat saai. De rest is het zeer goed bevallen. Ik was destijds directeur van een instituut dat ging fuseren met een vestiging Groningen. We kozen voor het midden als bestuur, en dat werd Zwolle. Toen hebben wij als familie het vakantiehuisje verkocht en het huis in Veeningen gekocht. Met de reden; ik moet altijd

iets doen, of bouwen, ik mag graag prutsen. Destijds een kinderboerderij gebouwd. Ik heb veel ervaring met het opknappen van monumentale panden zoals deze boerderij. Na de fusie heb ik een functie als projectleider aangenomen ipv in de directie. Dus vandaar dit Rijksmonument omdat je dan voor 1% kunt lenen. Wel raar want we zijn nu op oudere leeftijd juist groter gaan worden. Deze woning is namelijk 13 maal groter qua kubieke meters. Ik houdt gewoon van opknappen. De simpele reden dat wij hier wonen is de geschiedenis dat wij hier graag heen gingen op vakantie, door mijn werk is het tijdstip bepaald. De stichting waar ik nu werk werkt voornamelijk in het buitenland. Ik werk hier, ik reis niet veel en graag. Zoals wij hier zeggen; een echte Drenth komt niet buiten zijn draad (erf). Ik geef niks om reizen. Dat deden we vroeger ook niet met de kinderen, altijd in eigen land.

Qua studeren, ik heb zelf in Amsterdam gestudeerd, maar heb mijn kinderen Groningen aangeraden; overzichtelijker, het zit tussen een stad en een dorp in. Vroeger kende je alle leerlingen van een school; iets gemoedelijks. Mijn kinderen zijn nu gelukkig in Groningen en Schiermonnikoog.

Ik houd ook van beesten, en dat hebben we hier dan ook. In Oegstgeest hadden we alleen maar kippen.

Vroeger werkte ik in Utrecht en toen ging ik naar Voorburg, maar in het westen konden wij gewoon geen huis krijgen. We woonden boven mijn schoonouders in Amsterdam. En toen 26 jaar geleden naar Oegstgeest, met zo'n postzegeltuintje. Wel een huurhuis, dus lekker makkelijk qua onderhoud. In de zomer dan rommelen aan t huisje van mijn ouders op Schiermonnikoog. Ik reed tussen de 40.000 en 90.000 km per jaar. Wij hebben altijd beide een rijbewijs gehad. Toen we naar Drenthe kwamen hebben we een tweede auto gekocht. Wij legden geen grote afstanden af op vakantie. Maar wel veel per jaar. ...verhaal over vakanties en vervoer...

Dit is ons eerste koophuis. We wilden het vanaf dag 1 in vieren delen met het idee; we moeten er ook weer van af. Ik zeg altijd je rijdt ook twee auto's en ook kinderen, dus veel geld hebben we niet, ik moest veel lenen, vandaar dit rijksmonument, dat is goedkoop lenen en vandaar in vieren delen.

Dat ging moeizaam ...verhaal over opknappen boerderij... we hebben de boel opgeknapt en de belangrijkste muren staan weer voor 100 jaar. We zijn daar nu 4 jaar mee bezig. ...verhaal over opknappen boerderij... De vorige eigenaar wilde hier drugsverslaafden op gaan vangen, maar dat is er nooit van gekomen. ...verhaal over opknappen boerderij... Nu hebben we drie woningen en een groepsfunctie in de boerderij. Het is nu vooral genieten. Mijn vrouw; een geboren Amsterdamse, is nu een echte plattelandsse geworden, ze is bezig met de moestuin!

I De provincie zou dit Drenthenieren noemen?

M Ja, duidelijk, daar zijn er echt heel veel van hier.

I U bent hier een voorbeeld van?

M Bij mij zit het er tussen in. Ik was al bekend met de omgeving. Gedeeltelijk een vrije keus en gedeeltelijk de loop van de rivier, de geschiedenis kent zijn weg, als wij niet waren gefuseerd dan had ik hier niet gezeten maar misschien ergens anders.

M Maar voor mijn jongere broer die hier vlakbij woont geldt dat hij in de RS heeft gewoond, het werken beviel wel maar het wonen niet. Hij heeft zijn werk opgezegd en is hier komen wonen. Dat is al 30 jaar geleden. Voor veel mensen is buiten het gezin het werk minstens zo belangrijk. Maar bij hem niet, het ging hem meer om de omgeving. Voor hem ging het om de ruimte en de sfeer hier, hij geeft bijv. niets om beesten zoals ik.

I Zijn er zaken die u hier mist?

M Nee, eigenlijk niet. Ik rijd sinds mijn 17e auto dus het kan 1,5 uur duren maar dan ben je ook weer overal. Voor familiebezoek maar niet voor een concert. Ajax was leuk maar mijn zoon leerde in een half uur meer scheldwoorden dan een normaal mens in een heel jaar. Dus daar ben ik mee op gehouden. De westerlingen zeggen altijd; wat een eind! Dat zeggen noordelingen nooit, terwijl de afstand hetzelfde is! Raar. NL is klein. Het is een kwestie van mentaliteit. De burens hier vinden Amsterdam verschrikkelijk omdat er absoluut gezien meer geweld enzovoort is, maar relatief gezien is dat natuurlijk niet zo. Mensen hebben ook vaak het idee dat er in de RS meer mogelijkheden zijn, als je bijvoorbeeld op cultureel vlak kijkt; is hier in DR gewoon alles, zeker als je Zwolle erbij neemt, alles uit het westen komt hier ook voorbij. Ik heb dat dan ook nooit begrepen, dat mensen dat anders zien.

Voor mij speelt enorm de ruimte en de vrijheid! Het enige wat mij in het westen niet beviel, ik vond het echt leuk om te fietsen bijvoorbeeld, en na 5 minuten rijd je of tegen een snelweg aan of tegen een flat. Maar voor de rest zijn we in Oegstgeest even gelukkig geweest als hier op het platteland. Wat wel apart is, is dat de buurtschooltjes sociaal te beperkt zijn door het lage aantal leerlingen. Het platteland blijft bijna altijd achter aan het westen, teveel rust op t verkeerde moment. Ik ben ik een heel klein dorpje groot geworden. Heel geïsoleerd, we hadden alles voor onszelf, ik vond t prachtig maar leeftijdsgenoten vonden het verschrikkelijk. Ik had een enorme vrijheid. Maar later moest ik eens het woord patat schrijven en dat kende ik niet, ook mocht ik in de stad niet tegen een boom aan piesen en dat wist ik niet.

Tja, ik zou eigenlijk zo kunnen emigreren. En hier, je hebt hier wel snelwegen maar die kun je zo ontvluchten, als ik naar Dwingelo fiets dan kun je zo lang fietsen dan kom je niets tegen.

I De stap stad platteland is voor u niet een grote stap geweest?

M Juist, ik was meer nieuwsgierig of mijn vrouw het zou trekken. Zij is opgegroeid in de RS. In 1 buurtje in Amsterdam aan de gracht. Daar zal je gescheiden van je burens met een dun gehorig muurtje, maar je wist niet wie die mensen waren. Mensen die buiten lopen ken je niet.

Ik trok er wel op uit om daar mensen te leren kennen. Ik leerde daar 1 van de eerste AIDS patiënten kennen, die lag daar dood te gaan maar dat wisten de mensen niet!

I Heeft u een open karakter dan stadse mensen door uw achtergrond?

M Ik heb het idee dat je op het platteland iemand eerder groet al gaat het echte contact misschien minder diep. Dat zeggen meer mensen in de stad heb je meer vrijheden, je bent anoniemer er wordt minder op je gelet. Bijv. ik groette iedereen die mij aankeek. In Amsterdam keken ze je dan raar aan. Hier niet.

Ik geloof erg in die gewoonte vorming. Mijn dochter die altijd negatief was over het Noorden krijgt nu een kind en gaat in Zuidhoorn wonen, terwijl dat de enige echte stadse was. Die zei ik ga nooit buiten wonen.

Wij hebben weleens pleegkinderen opgevangen, dan zie je dat die niets kunnen met die ruimte hier. Die verzinnen geen spelletjes gerelateerd aan deze ruimte. Gewoontevorming.

Ik zou niet opnieuw voor Amsterdam kiezen.

I U heeft hier uw rust gevonden begrijp ik?

M Ja je kunt je hier echt afzonderen. Ik vond het echt ideaal om in een nieuwbouwwijk te wonen toen onze kinderen klein waren. Mijn vrouw had migraine en de kinderen konden altijd bij de burens terecht. Hier komen de kinderen echt voor een hele middag of avond spelen.

Alle contacten hangen af van het ene kleine schooltje, ze zijn hier al bedroefd wanneer er een kind niet van korfbal houdt omdat dat de enige sport is die je gemengd kunt spelen. Voetbal is geen optie.

Er is hier een strijd om het dorp levendig te houden, maar niet alleen mijn types, want dan krijg je een groot bejaardenhuis.

I Het beleid van provincie Drenthe richt zich op het vasthouden en aantrekken van nieuwe bewoners. Onder andere jonge gezinnen en jonge senioren. Jongeren blijven wegtrekken, zogezegd. Wat ziet u gebeuren?

M Wij hebben burens die gescheiden zijn en beide hun kinderen mee hebben genomen, een dubbel gezin eigenlijk, samen iets nieuws beginnen. Fantastisch. Er staat hier ook veel te koop, toch zijn er in korte tijd 3 woningen verkocht, en dat in een dorp met 300 zielen. Wat wij ook zien is dat jongeren terugkomen wanneer zij 30 zijn. Met partner of gezin, het geren is over, ik denk zelf altijd, die eerste jaren, zeker het onbewuste deel, moeilijk te definiëren, wat je een prettig gevoel geeft, komt dan weer terug. Mijn eigen dochter heeft ook echt bepaalde gevoelens voor het buitengebied. Ze past er helemaal, een opgewekte keuze voor haar als ex stadskind.

I Zijn voorzieningen voldoende?

M Nou ja, mijn vader woonde altijd buiten maar moest op hogere leeftijd toch verhuizen naar Hogeveen. Mijn moeder is 82 en komt in november bij ons in wonen. Ruimte genoeg. Nederlanders zijn enorm gesteld op hun vrijheid en autonomie, dus je moet er tegen kunnen dat iedereen een beetje zijn eigen gang gaat. Mijn schoonmoeder kan hier makkelijk wonen, maar zij speelt bridge en dat doen de Drenten weer niet. Zij is daar drie dagen mee bezig, dus die blijft in Amsterdam. Die komt dan 1 week in de maand hier, dat vind ze heerlijk. Die heeft altijd in Utrecht en Amsterdam gewoond. Ze vind het hier heerlijk maar zal nooit zoals mijn moeder in de tuin gaan rommelen of borduren. Een heel ander leven. Ik zeg altijd ik kan overal wonen, ook in een caravan. Maar toch die vrijheid...ik ben een nachtmens en ga pas laat naar bed, en ik kan hier bij wijze van spreken 's nachts nog gaan zagen zonder dat iemand daar last van heeft. Ik hoef me hier nooit te vervelen, er is altijd een klusje.

I U bedoelt de werkplaats aan het achterstuk?

M Ja dat is ouderwets gereformeerd, ik gooi nooit iets weg!

I En dat gaan niet in een schuurtje in een nieuwbouwwijk?

M Nou die verhuizers kwamen er bijna niet bij wat ik destijds in Oegstgeest in mijn schuurtje had!

I Toen u de stap moest zetten naar Drenthe, heeft iets u nog tegengehouden?

M Nee, ik had destijds het liefst het huisje verbouwd, maar dat was echt tussen de eekhoorns op het Ruinerveld. In verband met mijn jonge puber dochter geen juiste keuze. Dus toen naar Zuidwolde. Vanaf dag 1 werd ze daar opgenomen in de gemeenschap. Terwijl ik toch jaren door de week in dat huisje in ruinen heb gezeten, ik ging niet elke dag 2 uur heen en terug rijden naar de RS. Nu zit ik in Soesterberg, daarvoor in Utrecht.

I U rijdt een behoorlijke auto?

M Nou ja een Toyota, een diesel. Ik heb een stoel een dak en een radio, en als ik moe ben zet ik m even langs de weg.

I Geen stress dus?

M Inderdaad.

I Oké, mag ik zo nog een paar foto's maken van uw boerderij, een typisch voorbeeld van Drenthenieren lijkt mij.

M Nou je hebt hier heel veel mensen die hun droom proberen waar te maken, voor de een is dat een enorme tuin die ze vervolgens weer open stellen en dergelijke, veel kunstenaars, schilderen, zingen. Meer in balans. Maar je hebt ook mensen, die, terwijl je hier alles hebt in de natuur, nog twee a drie keer per week naar Den Haag of Amsterdam gaan, naar een voorstelling die hier ook draait. Ik heb het idee dat die mensen 'mee willen doen'. Dat anderen anders denken dat ze hier verstopt zitten, wat absoluut niet waar is. Dat denk ik, dat ze dat zo ervaren, maar dat zie ik wel slijten.

I Ik maak hier uit op dat u hier niets mist qua cultuur en dergelijke? Terwijl u in Amsterdam heeft gewoond, ik neem aan wat u eventueel zou kunnen missen?

M Nee inderdaad. Niets, misschien eigenlijk alleen de hele grote concertgebouw orkesten, maar dat heb je alleen in Amsterdam, dus dat zou voor heel Nederland gelden. Daar moet ik dan helemaal heen, kost me 1,5 a 2 uur. Ik heb in heel mijn leven misschien 5 keer in een trein gezeten denk ik, ik rijd er zo heen.

I U houd niet van het OV?

M Nee, ik kan er niet aan wennen. Laatst even naar Groningen, dus dat viel mee.

Respondent 2.2 - Interview

Duur: 11 minuten

Vrouw, 60 jaar, scholing WO, werk; part-time; Monumentale grote boerderij in Veeningen.

Oegstgeest naar Drenthe

I Push & Pull factoren? Life events?

R Ik heb het idee dat ik overal zou kunnen wonen. In Amsterdam heb ik tot mijn 30e gewoond, maar nooit ruimte gemist. Op zondag ging ik wel altijd met mijn vader naar het Vondelpark of Beatrixpark, dus wel altijd naar het park. Niet de stad in. Ik ben dus duidelijk niet een stadsmens. Ik vond het in de jeugd al fijn om een plakboek te maken met boomblaadjes. Maar toen ik naar Oegstgeest ging in een nieuwbouwwijk verhuisde dacht ik, dit gaat vast nooit goed met mij! Het viel mee. Het was ideaal met kleine kinderen! De burens dichtbij, als ik migraine had gingen ze even naar de burens, ik kreeg ze dan weer gewassen en gestreken terug! En ook als ik van mijn dochter hoorde; ik ben echt een stadse! Ze is helemaal niet zo'n stadse want ze kiest ervoor om met haar jonge gezin te gaan wonen in een dorp in Groningen.

Toen ik mijn man leerde kennen verhuisden zijn ouders net naar Drenthe, en daar gingen wij dan langs, ik ben bijvoorbeeld nooit in de buurt van Amersfoort geweest (waar ze eerst woonden) we gingen altijd naar Drenthe. En toen dacht ik; dat zou toch wel heerlijk zijn als je hier zou wonen. We gingen natuurlijk vaak langs, met kerst etc, en dat vonden we heerlijk, die sfeer. Maar niet met het gezin. We zijn hier uiteindelijk heengegaan met alleen de jongste die ging een MBO opleiding doen.

Ik vond het in Oegstgeest destijds prima, best een dorps sfeer. Strand, Leiden en de Kaag in de buurt, prima. Maar toen de jongste twee eindexamen deden zeiden we tegen elkaar, als we ooit nog naar Drenthe willen moet je het nu doen, anders moet je het nooit doen.

Mijn man werkte toen al in Zwolle en had hier in Drenthe een vakantie huisje waar hij kon slapen. Al met al is vanaf dag 1 dat we hier wonen zijn werklocatie verplaatst naar Amsterdam, Utrecht en Soesterberg! Ik heb altijd wel gezegd; ik wil werkend over gaan want ik zie mijzelf niet thuis en wat moet je daar een beetje om huis te rommelen. Ik heb nooit een vaste baan maar wel invalwerk, dus ik heb altijd werk gehad. Maar dat bleek in Assen bij de rechtbank, en daarmee maak je geen vrienden in deze omgeving, daar heb ik dus niks aan, Assen is weer te ver weg. Maar we zijn wel min of meer bewust in Zuidwolde terecht gekomen, wat veel import kent, en dat heeft wel erg meegeholpen in onze integratie hier. In Zuidwolde gingen we tijdelijk wonen en wilden we eigenlijk geen sociale contacten opbouwen, maar toe zei ik; zo kan ik niet wonen en heb ik met toch bij het eea aangesloten, toen leerde ik mensen kennen en toen voelden we ons op onze plek.

Mijn man heeft nu veel met beesten en klussen, en ik met tuinen; je vind iets op de plek waar je bent. Anders had ik dat misschien niet gehad. Maar ik vind tuinieren nu erg leuk, ik heb altijd iets met bloemen etc gehad.

Respondent 3 - Interview

Duur: 24 minuten

Stel, 65 jaar, scholing beide WO, pensioen; Monumentale boerderij in Veeningen.

Amsterdam naar Drenthe.

I Was het een bewuste keuze om naar deze woonboerderij te verhuizen?

MAN: Het was een heel bewuste keuze omdat dit huisje al in ons bezit was, als sinds 1965 komen wij hier.

V Dit was vroeger het tweede huis van mijn ouders. Wij kwamen hier altijd in de zomer maar ook tussendoor, veel in de weekenden. Toen wij niet meer werkten merkten dat het in Amsterdam erg leuk is maar dat je dan het ook wel heerlijk vind om weer hier te zijn en eigenlijk wilde we na een periode hier niet meer terug. Toen hebben we tegen elkaar gezegd laten we eens proberen of we het hier uithouden zo ver weg.

MAN: Toen ik ophield met werken ja. Met name de winter was de vraag. Kijk met dit weer (stralend weer, 24 graden, zacht briesje) wil iedereen hier zijn, maar in de winter is het hier natuurlijk anders. Dus dan moet je kijken of je dat volhoud, en dat is ons zeer goed bevallen.

V We vinden het nog steeds leuk!

I Wat ziet u als belangrijkste push factor om uit Amsterdam weg te gaan?

MAN: Met name door de combinatie van niet meer werken, we hebben hier meer ruimte om ons heen, we hebben meer dingen te doen, je voelt je een stuk vrijer. In Amsterdam woonden we in een appartement waar je op het moment dat je geen werk meer hebt ook niet meer aan gebonden bent en daar is geen grote tuin of iets wat je buiten kunt doen. Je kunt buiten op een stoel gaan zitten of naar het café gaan maar veel alternatieven zijn er niet. Tenzij je activiteiten hebt.

V En een reden was dat ik beeldhouw, dat ik beelden maak uit steen, en dat ik heel graag een atelier wilde. En in Amsterdam was dat voor ons niet haalbaar. En hier heb ik een atelier achter in de tuin en hier kan ik zoveel stof en lawaai maken als ik wil. Dus er was wel een reden.

I U heeft hier een groot perceel, een halve hectare ongeveer?

V Ja ongeveer, het fijne is dat we heel vrij zitten. Met uitzicht over de velden van onze burens erbij.

M En als enige de toegang tot het bos van het Drents landschap.

V Daar zit ook een dassenburcht. De pushfactor was zowel dat beeldhouwen als in de stad toch het gevoel hebben dat je teveel op elkaars lip zit. Ja he?

M Ja, en onvoldoende activiteit buitenshuis. Je hebt hier gewoon wat zich aanbied.

I Gewoon om de deur bedoelt u?

M Ja inderdaad. En de pullfactor is dat we dit huis hadden.

V Dat maakte het wel makkelijk.

I Is uw auto gebruik veranderd?

V Wij hadden geen auto in Amsterdam.

M We hadden hier in Drenthe wel een auto staan, maar niet in Amsterdam.

V Nu hebben wij twee auto's. Een kleine VW Golf en een Kampeerauto en die gebruiken we als tweede auto omdat we inderdaad merken dat wanneer je allebei nog actief bent je je activiteiten moet afstemmen op het gebruik van de auto want zonder auto hier zitten is toch wel erg moeilijk

hoor, daarvoor zitten wij toch wel te ver afgelegen. Het is 10 minuten rijden naar De Wijk of Zuidwolde, dat is beide 4,5 kilometer. We zitten precies in het midden.

I Zijn er zaken die u mist aan de RS of die u hier in Drenthe niet bevallen?

M Nou wat wij hier natuurlijk missen, want we hebbe steeds in het westen gewoond, is natuurlijk een aantal culturele dingen en dat is met name op het gebied van musea en klassieke muziek. Daar proberen we dan toch een invulling aan te geven. Zwolle is niet zover weg hier vandaan.

V Soms Amsterdam, opera of concertgebouw. Onze kinderen wonen allemaal in het westen dus dat maakt ook dat wij redelijk vaak in het westen zijn.

I Uw kleinkinderen lopen hier ook vrolijk rond?

V Ja, wij kwamen dus gisteren terug van vakantie en vanochtend stonden ze al op de stoep dat ze hier graag willen logeren enz., ze voelen zich hier helemaal thuis ze vinden het hier heerlijk. Toen onze kinderen klein waren zaten wij hier ook heel veel.

I Hoe ervaart u de manier van leven hier?

M Nou, de hectiek is hier minder. Wij moesten in het begin even afkicken van het feit dat je bij de kassa niet direct geholpen wordt omdat het gesprek met de klant belangrijker is dan de volgende klant. Maar goed daar zijn we inmiddels ook wel weer aan gewend. Het heeft ook z'n charme.

I Hoe ervaart u uw gebruik van Internet hier?

M Niet dagelijks, maar zeker wekelijks.

V Internet is hier zeer belangrijk. We maken de laatste jaren vaker gebruik van bijvoorbeeld Bol.com etc. We gaan iets minder vaak naar de boekhandel maar laten de spullen hier komen. Dat scheelt wel. Andere grote bestellingen hebben we ook wel via internet gedaan. Ook cd's. Maar ik weet niet of dat veel verschilt met als je in de stad woont.

Maar wat wel is, nog even over het autogebruik, daar moest ik wel even aan wennen; dat je veel meer in de auto ging zitten. In Amsterdam had ik geen auto, daar zat ik altijd op de fiets. Ik moet mezelf nu dwingen om dingen met de fiets te doen en omdat je het dan toch even snel wilt doen doe je het met de auto, terwijl ik toch liever op de fiets zit. Dat vind ik wel een nadeel, en je moet zelf overal naar toe, want dat is wel een verschil, het komt niet naar jou toe. Het is ook zo dat Amsterdam – De Wijk is langer dan De Wijk – Amsterdam. Wij gaan eerder naar mensen toe dan dat ze hier naar toe komen. Dat gevoel vanuit het westen hebben ze wel, van; nou daar helemaal in Drenthe... dat merk je wel. Je gebruikt gewoon meer de auto.

Je moet het hier ook echt zelf maken, zelf initiatief nemen. Doe je dat niet dan is het hier eenzaam. Wij zijn ook heel erg betrokken bij de buurt. We hebben een buurtkrantje en we hebben een buurtvereniging. Daar zitten we alle twee in. Het verenigingsleven is hier nog veel meer. Daar moet je je echt voor inzetten anders lig je er buiten. Actief.

M Ja, actief en enige vorm van bescheidenheid afleggen in de zin dat je de gewoontes respecteert. Wij hebben ook verhalen gehoord van mensen die dan uit het westen komen en dan in

de eerste plaats met meer geld komen dan de mensen hier hebben en vooral ook met meer poeha. En dat brand dan op een gegeven moment af. Die redden het niet, want ze zijn hier niet gek.

V Nee, dat wordt niet gepikt.

M Je moet respect hebben voor de dynamiek van de milieus, en je kunt er iets aan toevoegen of er iets aan meehelpen veranderen maar je moet niet het idee hebben dat je het echt kunt veranderen. Want dan lig je er echt buiten. En als je er eenmaal buiten ligt hier, dat is anders dan in de RS, dan lig je er ook heel lang buiten. De dingen die hier gebeuren waarvan je kan zeggen asociaal gedrag, die worden je erg lang nagedragen. Dat komt ook omdat het zo'n open gemeenschap is. Je bent afhankelijk van een paar burens, dus als entje zich echt asociaal gaat gedragen dan vergeet niemand dat. Terwijl je je in de stad gewoon op andere burens kunt richten. Dat is hier anders. Het sociale geheugen is hier sterker.

V Je krijgt sneller een stigma op. Je blijft natuurlijk altijd import, je wordt natuurlijk nooit Drent. Maar dat zijn we ook niet van plan. Ze kunnen mij om mijn half Drentse afkomst plaatsen, van dat is er eentje van die en die, maar toch blijf je er eentje uit de stad die het niet allemaal goed begrijpt. Want wij zijn natuurlijk wat betreft het boeren leven een beetje dom volgens hem.

M We hebben het ook over een andere achtergrond en belangstellings sfeer. Wij hebben allebei ons doctoraal en ik heb bij de bank gewerkt en mijn vrouw in het onderwijs. Dat maakt dat je hier in de omgeving niet zo snel aansluiting vind, gelukkig in dit buurtje wel. Maar ik weet van veel mensen in dat ze dat in Drenthe niet hebben en dan is het wel moeilijker want dan kun je niet zo gauw je eigen sfeer of zo vinden bij een ander.

V Nou hier op het veld is het bijna allemaal import. Het is maar klein een aantal huizen. Maar allemaal gepensioneerd of aparte/vrije beroepen als arts, dj, kunsthistorici. En daar heb je gewoon makkelijker contact mee dan met de boeren, hoewel die hier allemaal heel vriendelijk zijn hoor. Er moet respect zijn.

M Als groepje buitenstaanders maakt het 't leven toch allemaal wat makkelijker. Dit buurtje heeft dat sterk. Er zijn dorpen, Waarne, waar de lokale dynamiek nog veel meer zoals die vroeger was en als je daar dus komt moet je je daar aan aanpassen of je wordt eenzaam. Dan heb je gauwer een stigma.

I Provincie Drenthe lobbyt voor mee import in de provincie. Onder andere voor jonge gezinnen, u heeft klein kinderen. Hoe denkt u daarover? Ziet u uw kleinkinderen hier naar de basisschool gaan?

V Nee. Ze zijn wel met een schooltje bezig bij een nieuwbouw locatie in Veeningen. Maar dan nog onze zoons zijn planoloog en jurist, die hebben echt het westen nodig. Onze ene zoon woont in Amsterdam en de andere in Den Haag. Onze kleinkinderen gaan naar de vrije school, daar hebben onze kinderen trouwens zelf ook op gezeten. Dus we maken sowieso al een andere keuze.

Mijn zoons zijn ook geen mensen die zeggen we kunnen in het westen geen huis krijgen dus we gaan hier wonen want het is zo vrij voor de kinderen. Dat is iets wat wij ook hebben gedaan, we hebben altijd in de stad gewoond.

M Er is een enorme neiging naar HBO of meer, maar daarvoor is hier eigenlijk heel weinig werk. Het meeste is MBO niveau. Men probeert veel te doen met toerisme, maar dan vooral gericht op ouderen.

I Heeft u nog veel contact met mensen in Amsterdam?

M Ja, iets verwaterd door de afstand.

V We proberen dat bij te houden. We nodigen ook altijd uit, dan is het vaak logeren.

M Onze dynamiek om naar Amsterdam te gaan wordt wel minder, dat merk je gewoon. Je gaat niet steeds voor een voorstelling 2 uur heen en terug in de auto zitten.

I Hoe denkt u over het aanbod hier?

M Dat is gering. We vinden dat er in Zwolle leuke initiatieven zijn, maar geen overschot zoals in Amsterdam of Utrecht.

V Nou ja met de buurvrouw naar Groningen is leuk, maar je moet wel 3 kwartier rijden. In Meppel gaan we ook wel eens naar het toneel. En nog wel eens naar Zwolle. We zijn lid van een filmclub hoor, als we willen kunne we heel veel doen hoor, en dat doen we dan ook wel.

I Ik begrijp dat niet alleen in de tuin bezig bent?

M Nee naast de uitstapjes lezen wij veel, en we hebben natuurlijk de hond.

V En als het kan zit ik in het atelier.

M Maar er gebeurt ook veel. Als je hier woont dan ben je in de vakanties een aantrekkelijk doel om naar toe te gaan.

Respondent 4 - Interview

Duur: 44 minuten

Stel, 32 jaar, scholing beide WO, werk; full time; Annen, Aa en Hunze

Den Haag naar Drenthe, Martin en Clara

I Push & Pull factoren?

R Ik woonde in het centrum van Den Haag tot eind 2008. Daar heb ik in totaal 9 jaar gewoond. Ik ben geboren en getogen aan de rand van de RS, eigenlijk het Gooi. Ik heb in mijn jeugd wel 5 jaar in de buurt van Ommen gewoond en in Almelo op school gezeten. En toen gaan studeren in Deventer en vanuit Deventer naar Den Haag verhuisd, en daar weer 9 jaar gewoond. Toen ik in Den Haag woonde aan de UU gestudeerd, net als jij, en ik werkte ook rondom Den Haag. 9 jaar gewoond met heel veel plezier, met mijn vriendin. Die komt overigens niet uit de RS. Maar toen wij in Den Haag gingen wonen na onze studie hebben wij tegen elkaar gezegd; we gaan ooit de RS uit, maar wanneer dat zien we wel. We hebben in de RS werk gevonden, zijn gaan studeren, leuke dingen gedaan.

I Waarom wilden jullie precies de RS uit?

R In 2005 hebben wij 2 zoontjes gekregen. En die waren op het moment dat wij gingen verhuizen 2,5 jaar. En waarom zijn wij gaan verhuizen: Ten eerste omdat wij zeiden; We gaan een keer die Randstad uit maar we zien wel wanneer. En er deed zich een situatie voor waarbij Clara zonder werk zat, tussen twee banen in. Ik had een baan die ik in heel Nederland kon doen via een detacheerder. En toen hebben we elkaar aangekeken en gezegd; als we dat willen dan is dit een mooi moment. Clara kon in Den Haag gaan solliciteren of gewoon buiten de RS. Dat gezegd hebbende zijn we ons serieus gaan oriënteren. En dat hebben we gedaan door gewoon op vakantie te gaan in Drenthe, maar ook in Groningen en Friesland. En overal waar we waren gewoon op het terras te gaan zitten met koffie en gebak, zo van 'nou hoe voelt het hier'; een beetje de sfeer opsnuiven.

I Klinkt leuk.

R Ja, hartstikke leuk, want dan zie je heel veel en dan krijg je ook echt wel een gevoel bij een gebied. Dat hebben we dus veel gedaan. En op een gegeven moment kwamen wij op een punt van, oke we gaan het nu dan ook gewoon echt doen. En toen hebben wij een bevriende makelaar uit de stad Groningen benaderd en die is gewoon met ons drie dagen door gebieden met ons die wij wel aantrekkelijk vonden gaan rijden. Weer koffie en gebak en ook huizen bezocht. Zo van; dit spreekt ons wel aan. We zochten naar een plek wel dichtbij stedelijkheid. Nou Annen ligt op 20 km van Groningen en van Assen. En we wilden alle dagelijkse voorzieningen in het dorp hebben. En mij zoontjes die waren 2,5 dus die moesten met 4 jaar bijna naar school. We wilden dus ook een school op fietsafstand zodat we dus niet heel erg afhankelijk zouden worden van die auto. We hebben 1 auto en we wilden ook niet meer auto's. Toen kwamen we uit op Annen omdat daar gewoon 2 supermarkten zitten en t is een dorp van 3900 inwoners. En je staat met 20 minuten in het centrum van de stad Groningen en met 20 minuten in Assen. Dus die stedelijkheid kun je zo opzoeken, dus je woont eigenlijk.... in vergelijking met Den Haag, dat is wel erg grappig, als je in leidscheveen of iepenburg zou gaan wonen en je pakt de tram dan doe je er net zolang over om in het centrum van Den Haag te komen als wij nu vanuit Annen in Groningen en Assen.

I Is dat een reden? Woon je nu landelijk?

R Nou ja, wij wonen aan de rand van Annen en we fietsen zo met drie minuten de Drentse Aa in. Hele belangrijke redenen vonden wij de drukte in de RS, overal stonden rijen. Wij hebben familie buiten de RS wonen dus dan ben je veel aangewezen op reizen, in het weekend waren wij veel onderweg naar Overijssel of Groningen. En dan, ja, in die 9 jaar dat we er gewoond hebben zagen we gewoon, als we op zondagavond die RS weer in gingen dan was er gewoon filevorming om die RS weer in te komen, dat werd gewoon steeds erger. Daar stoorden wij ons nogal aan. En dat was wel van; jongens waar zijn we allemaal mee bezig. En we zijn ook niet eens direct gaan kijken buiten de RS, we zijn eerst in Den Haag gaan kijken, en toen rondom Den Haag, Groene Hart, toen Hilversum en Leusden en Amersfoort. Maar waar gewoon niet aan mee wilden doen was die enorme... dat gekkenhuis op de huizenmarkt dat je echt een relatief klein huis hebt op een kleine kavel, vinexkavels, en dan betaal je 250.000 a 300.000 en dan heb je eigenlijk, nou ja; dan zit je in een vinex wijk. Waar iedereen 's avonds met z'n auto in moet en ook iedereen en 's morgens weer uit. En dat benauwde ons een beetje. We zijn wel wezen kijken naar een aantal projecten, maar we kregen het een beetje benauwd op die plek al. Ja, en toen zijn we eigenlijk begonnen met we gaan gewoon kijken of dat lukt. Via mijn werk kon dat, ik hield dus gewoon een baan. Dus we hebben een huis

kunnen kopen omdat ik een vast inkomen had. Clara is gaan solliciteren en die kon uiteindelijk...de beeldvorming is altijd dat er geen werk is in het noorden...maar zij kon kiezen uit 2 banen. Zij is net als ik planologe. Dat ging eigenlijk heel goed, als je besluit dat je het doet, en je gaat kijken en zoeken dan lukt het ook gewoon.

I Waarom juist Annen?

R Dichtbij het groen, ik ben een wielrenner, ik fiets hier zo weg. En dichtbij de steden Groningen en Assen. En hardlopen als je dat leuk vind. Het is voor kinderen prachtig we wonen in een wijk met een 30 km zone. Het is een kinderrijke wijk, ik gooi de deur open en dan staan er alweer 4 jongentjes en dan hebben ze altijd wel iemand om mee te spelen, dat is gewoon, dat geeft een soort van vrijheid van; in Den Haag had dat niet gekund. Dan had je mee moeten naar een parkje. Of; jongens pas op met het oversteken, en hier is het gewoon rennen vliegen en doen echt hartstikke leuk.

I Mag ik hier uit opmaken dat je rustiger leeft in Annen?

R Nou. Ja, achteraf kan ik dat wel zeggen. Toen wij net in Annen woonden merkten we wel dat er heel veel prikkels zijn in de RS. Dat klinkt een beetje zweverig, maar ik merkte gewoon dat... Er zijn in Den Haag 200 festiviteiten in een jaar. Dus meer dan de helft van het jaar is er wel iets van muziek oid, en dat hoor je ook, de tram reed voor ons huis langs, ziekenwagens want het ziekenhuis zat om de hoek. Dus continu. Op een gegeven moment hoor je dat niet meer bewust. Maar toen we eenmaal in Annen woonden toen merkte in wel van; wat is het hier stil. Dat je er op zondagmiddag zat en.. zo stil. Dat merkte ik dan wel heel erg ja. En in een grote stad heb je op elke straathoek een vorm van verleiding. Al is het maar een poster in een bushokje. En dat geeft allemaal impulsen, dat neem je toch allemaal waar. En ik merk gewoon dat hier een stuk minder is. Dus in die zin is het wel wat rustiger. Klinkt een beetje bejaard.

I Iets minder schreeuwerig?

R Ja. Klopt.

I Wat waren de belangrijkste redenen om niet voor bijvoorbeeld Amersfoort nieuwbouw te kiezen?

R We waren op vakantie, en toen heb ik de vraag gesteld; Wat willen we nu eigenlijk echt? Als je nu even de prijzen en grootte van woningen loslaat. Wat willen we nu echt? Dan kwamen we uit op; groen om ons heen, een veilige plek voor kinderen om te spelen. Wat minder prikkels. Dan kom je toch al gauw buiten de RS. En dan moet je ook gewoon buiten die schil van de RS gaan kijken. Toen kwam Deventer ook wel voorbij, daar hebben we ook gewoond en gestudeerd. Een prachtige omgeving. Maar Deventer kende we al, we hebben er al een beeld bij dus dat zou een desillusie kunnen worden. We hebben ook nog wel in Zwolle en Meppel gekeken. Maar ook daar zitten al veel westerlingen dus de prijzen zijn hoog. Al was de prijs niet de primaire reden. Maar vooral groen en minder gehaastheid. Mensen zijn in de RS wat geprikkelder, dat komt misschien ook wel door al die impulsen die je steeds krijgt. Dat merk je toch ook wel. En wij hadden het idee dat als we dicht bij een stad wonen, we pakken op zaterdag ochtend vaak de auto naar Groningen en dan met de P&R bus sta je midden in Groningen, dan zitten we ook gewoon lekker een kopje koffie te drinken zoals we dat in Den Haag in de binnenstad deden.

I De aanwezigheid van een stad weegt in hoeverre mee?

R Ja weegt zeker mee, voor mij wel, ik kom dan uit het Gooi, dus ik ben er helemaal aan gewend. Ik woon dan nu in Annen, werk in Emmen, Emmen is niet hoogstedelijk. Ik moet gewoon af en toe naar Groningen om ook weer die sfeer te proeven, die jonge mensen, een studentenstad; het leeft en het bruist en dat heb ik wel echt nodig af en toe. Dus dat zoeken we dan ook wel op.

I Hoe ervaart u uw autogebruik?

R We zijn de auto anders gaan gebruiken. Ik vind zelf dat mensen in Drenthe heel makkelijk de auto pakken, echt voor alles. Ik had gedacht dat het anders zou zijn. Een beetje naïef misschien. Wij proberen wel heel bewust voor bijvoorbeeld boodschappen niet de auto te gebruiken. Want daarvoor hebben we Annen gekozen want daar zitten alle voorzieningen. Maar ik merk dat autorijden hier minder een opgave is, het is leuker. Omdat als ik van Annen naar Emmen dat is 40 km rijd ik er 35 minuten over doe. Ik bedoel ga in de RS 's morgens 40 km overbruggen, dan ben je wel even bezig. Dat is grappig want als ik in de RS vertel tegen vrienden dat ik 40 km rijd dan reageren ze van; daar ben je wel 2,5 uur mee bezig. Ja, in de RS wel, maar hier niet. Dus de auto zijn we anders gaan gebruiken. Het is nu makkelijker om in de auto te stappen.

I Jullie zijn beide planoloog, is de overweging voor het verhuizen daarom anders?

R Dat vraag, ik me af, het gaat toch om een gevoel voor een woning of een wijk. Oké we pakken misschien eerder een kaart erbij, maargoed. Het is meer wat je om je heen zit. Zoals bij waar we nu wonen, het dorp en de openbare ruimte was verzorgd en dat doet dan ook wel wat. En dan vervolgens ga je wel kijken naar afstanden en reistijden naar de stad en de RS. Wij wonen nu aan de rand van Annen waar veel import woont.

I U was destijds gedetacheerd en kon overal werken, in hoeverre was het internet/telewerken van belang voor de beslissing?

R Totaal niet. Ik ben meer van het menselijk contact. We erken sowieso met flexplekken en een netwerksleutel, dus ik kan overal mijn bureaublad openen. Ook thuis. Maar internet heeft geen doorslaggevende rol gespeeld. Bovendien staat NN niet bekend om het fantastische internet. Daar staan we landelijk te boek als minst goede netwerk. Ik kan me wel voorstellen dat mensen bijvoorbeeld een grote boerderij op een flinke kavel ombouwen tot woning en kantoor en dan met een goede verbinding iets starten.

I Gaat u nog vaak naar de RS? Bent u ooit van plan om terug te verhuizen, en wat zijn hiervan de redenen?

R Terugverhuizen laten we open, we hebben met elkaar afgesproken, we zien wel hoe dit gaat en heeft 1 van ons het idee dat ie weg wil dan zullen we elkaar wel de ruimte geven.

We gaan minder vaak terug naar de RS dan verwacht. We willen onze kinderen van 5 niet elk weekend in een auto stoppen. En mezelf ook niet. We proberen hier ook gewoon weer een leven op te bouwen via de burens en via de sport. Je krijgt gewoon meer dingen, je leven verplaatst zich gewoon hier naartoe.

I Hoe ervaart u het wisselen van de sociale contacten?

R In het begin lastig, mijn vriendengroep zit in Den Haag en omstreken en die mis je in het begin, als ze even iets afspreken bijvoorbeeld naar het strand. Dat soort dingen zie je voorbij komen. Dat veranderd nu zij ook bezig zijn met gezinnetjes, dan komen ze naar ons toe en blijven ze logeren bij ons of ze huren wat. Dat werkt goed.

Al wil ik ook wel een kritisch geluid laten horen; ik had verwacht dat de afstand naar de RS in mijn beleving korter zou zijn. Het is meer een opgave om dat eind te rijden dan dat ik verwacht had dat het zou zijn. We wonen in de kop van Drenthe en relatief gezien, want NL is nu eenmaal niet groot, is dat best een afstand.

I Vind u dat het belangrijkste minpunt?

R Hm. Ik heb de Drenten nooit gehoord van; waar kom jij vandaan, of wat doe je hier. Ze accepteren je wel. We wonen op de Hondsrug, daar is het meer open, de veenkoloniën zijn anders. Je ziet het verschil tussen zand en veen. Dat zag je ook in Den Haag; Hagenaars op het zand en de Hagenezen op t veen. Hier zie je dat het veen een gebied is waar turf is gewonnen, en waar keihard is gewerkt, je merkt dat daar de mentaliteit wat anders is, wat ruwer. Ingericht op het harde werken. Op t zand is het wat Bourgondischer. Dat sprak ons ook wel aan want we hebben ook boven de stad Groningen gekeken op het hoge land van Groningen. Dat vonden we niks. We wonen nu in een bosrijke omgeving op de Hondsrug, dat is een heel groot verschil, dat merk je nu qua cultuur en mentaliteit.

I U woont nu groen, maakt u daar op een andere manier gebruik van dan in de RS?

R Hm. Nooit over nagedacht. Het gaat namelijk wel erg makkelijk nu ja. Gewoon van kom op jongens we gaan eventjes en dan loop je erheen terwijl je in Den Haag wel even de auto in moest. Maar t strand was met de bakfiets wel makkelijk te doen. Het is niet veel anders. Al denk ik dat het hier wel iets vanzelfsprekender is, dat je dan gewoon even het bos inloopt, dat gaat wel wat makkelijker.

I Hoe denk u over de diversiteit van de scholen?

R Onze kinderen zitten op een grote school met 400 leerlingen, kinderen van t veen en t zand, dat gaat prima. Voortgezet onderwijs is ook te fietsen, prima te doen. Dat hebben we ook meegewogen. Er is in Annen 1 basisschool, dus stel dat iets iet goed gaat dan moet je logistiek wel iets gaan regelen.

I Wat had jullie tegen kunnen houden om deze stap te zetten?

R Nou we hebben bijvoorbeeld het aanbod van cultuur meegewogen, maar toen keken we elkaar aan en toen dachten we, hoe vaak maken we daar nu gebruik van? 3 keer per jaar? Ja, precies dus dat kan ook ergens anders, dan stappen we gewoon even in de auto en dan ben je er ook. Toen ik studeerde en net klaar was merkte ik dat ik daar heel veel gebruik van maakte. Op het moment dat ik full time ging werken en dat er kinderen zijn dan ben je zo druk bezig met andere dingen, dan wordt dat gewoon, dan neemt dat af. Wel heerlijk om nog om de hoek te hebben. En dan denk je, we gaan verhuizen naar een dorp, daar is helemaal niks. Als je dan realistisch kijkt dan konden wij de conclusie trekken; we gebruiken het helemaal niet, of veel minder. En die keren dat we het nu gebruiken gaan we gewoon met de auto.

I Life events van toepassing op de beslissing?

R Het kinderen krijgen en het huisje in Den Haag dat te klein was voor vier personen. Dan ga je kijken. Door de kinderen werd het tijdstip bepaald. Ik zou het heel mooi als mijn zoontjes laten kunnen zeggen; dit is mijn ouderlijk huis, daar ben ik opgegroeid. Dat vind ik mooi. En dat ze opgroeien in...ze zijn alleen maar buiten aan het spelen, straks als ze iets ouder zijn het bos in hutten bouwen. Te gek! Ha ha.

I En later dicht bij de stad Groningen? Specifiek voor Groningen gekozen?

R Ze kunnen zo met de bus de stad in, ja. Maar in plaatsen als Stadskanaal draaien dezelfde producties als in de RS. Daar komt ook Jochem Meyer zijn verhaal vertellen. Wat dat aangaat wordt alles wat je in de RS word aangeboden je hier ook aangeboden.

I Hoe waren de reacties op jullie verhuisplannen?

R Verschillend, de een zegt het niet te begrijpen de ander zou het zelf ook wel willen. Of letterlijk; hebben ze daar wel supermarkten? Nee, we moeten met een huifkar... Er is een heleboel onbekendheid. Mensen die hier op vakantie zijn stellen vaak dat ze hier mooi zouden kunnen wonen, maar werk? En dat is nu juist niet waar, er is voldoende werk voor hoog opgeleiden. De beeldvorming is wat dat betref wat ouderwets.

I Maar waarom nu nabij bruisend Groningen en niet nabij bruisend Maastricht?

R Ik persoonlijk heb niks met het gebied onder de grote rivieren. Als ik door Brabant rijd denk ik; wat een saai gebied zeg, hoelang duurt deze snelweg nog? En dan mag je er ook nog maar 100. Dus ik heb niks met het gebied. Dat is een gevoel. Misschien als ik er meer zou komen dat ik er wel een gevoel voor zou hebben, niet met Brabant, maar Limburg is natuurlijk hartstikke mooi.

I Nog opmerkingen?

R Ja, als vrienden van mij uit Amersfoort naar Den Haag reden, misschien 5 kwartier, dan was er niets aan de hand, als ze nu naar Drenthe komen, misschien 6 kwartier, dan vinden ze het ver. Het lijkt misschien verder weg omdat het onbekend is. Ook denken ze snel dat het hier 'minder' is. Wat goedkoper, goedkopere auto's enzovoort. Terwijl hier ook overal leaseauto's in inritten staan net als in de RS. Zo hardnekkig is de beeldvorming, mensen zien wat ze willen zien. Terwijl als je objectief kijkt, het is ruimer en groener, maar de reistijd is praktisch hetzelfde. De huizen zien er goed uit.

Respondent 5 - Interview

Duur: 26 minuten

Man, 60 jaar, scholing HBO, werk; full time; De Wijk, Drenthe

Almere naar Drenthe, Cornelis

I Hoe woonde u in Almere?

R Aan de rand van Almere, in een vrijstaande woning.

I Wat waren de belangrijkste push & pull factoren?

R Ik vond Almere te kleurrijk worden, en te gevaarlijk. Het werd echt een stad met al z'n gevaren. Er is gigantisch veel gespuis naar binnen geslopen. Toen ik vertrok uit Almere waren er 148 nationaliteiten. Nederlands spreken op straat was amper te doen want niemand verstond je. Het werd steeds minder want het uitgangsklimaat werd ook steeds gevaarlijker.

I U werkte in de horeca?

R Ja, en het werd er niet gezelliger op. Het werd minder, je moet je personeel gaan ontslaan want je hebt geen werk meer voor ze, dat werd vervelend. Zeker waar ik in zat; een bruine kroeg, een hardrock café en een discotheek. Die discotheek werd gewoon geterroriseerd. En daar kun je een heleboel beveiliging op zetten, maar uiteindelijk... De politie gaat je ook tegenwerken want je mag zelf niet voor eigen rechter spelen. Dat had geen zin. Na 20 jaar horeca was ik het zat.

Toen ben ik in loondienst gegaan, ook horeca. Eerst Bussum, toen Amsterdam en nu alweer 4 jaar in Emmen. Daarnaast had ik ook een catering bedrijf.

I U bent verhuisd puur vanwege uw werk naar Drenthe?

Ja, aan de rand van het dorp De Wijk, heel relaxed. Eigenlijk 2 vliegen in 1 klap, ik wilde ook weg uit Almere waar ik nog woonde.

I Is uw autogebruik veranderd.

R Nee, eigenlijk maak ik nu net zoveel kilometers, aan van alles eigenlijk. In het dorp hebben wij genoeg voorzieningen, vaak op weg van werk naar huis even langs de winkels. Probleem opgelost.

I Is er iets veranderd in je manier van leven?

R Ik ben wel veel meer in de tuin gaan werken. Ik heb een groot stuk grond en dat vergt onderhoud en dat vind ik hartstikke leuk. Ik heb nu 800m². Ik ben ooit begonnen als hovenier/boomchirurg, toen heb ik een ongeluk gehad, lang verhaal. Ik heb een hond. Verder kijken we veel films en ben ik gek op muziek. Maar niet echt buitenshuis nee. Vroeger heb ik wel veel gesport, bodybuilden, boksen en handballen.

I Mist u zaken aan de RS?

R Het gemak van even naar de winkels lopen, of op zondag, vooral de zondag dat is wel jammer. Niet alleen stil, maar de winkels zijn gewoon niet open. Even gauw naar de media markt... Albert Heijn.

I Hoe doet u speciale boodschappen?

R Veel in Emmen en veel in Almere, niet via internet oid. Ik kom zeker 1 keer in de maand nog in Almere. Daar heb ik nog vrienden. Die komen ook regelmatig bij ons.

I Hoe denken u en uw vrienden over de afstand?

R Geen probleem.

I Hoe denkt u nu over Drenthe nu u er woont? Plus en minpunten?

R De vrijheid en de ruimte hier, dat is geweldig. De historie, je vind hier veel historie. Ook in ons dorp, dat vind ik erg leuk. Wat ook wel prettig is, omdat wij nagal theater mensen zijn. We hebben hier in Hoogeveen een keurig theater wat aan al onze wensen voldoet, en dat vinden wij heel leuk. Leuke opera's af en toe, niet te veel helaas. Als we dat niet zouden hebben dan zou het wel iets moeilijker worden hier.

I U vertelde me net voor het interview over een buurman die een stapel openhaard hout in uw opslag legde. Gewoon uit vriendelijkheid. Typisch?

R Ja. Dat is een soort van vriendelijkheid die je hier nog hebt ja. Dat is best wel prettig ja. Voor de rest vind ik de Drenten wel achterbaks hoor?

I Hoe bedoelt u?

R Nou, het zijn gluiperds, niet open. Ik ben een 'flapuit'. Niet altijd verstandig maar alles wat ik denk, dat zeg ik ook. Ik ben heel direct. Maar dat krijg je niet terug. Ik heb natuurlijk stadse fratsen.

I Hoe zijn de verdere sociale contacten verlopen?

R Ik kan het goed vinden met mijn burens en met mijn collega's in Emmen.

I Hoe voelt u zich in deze nieuwe omgeving? Waarom Drenthe?

R Een gevoel. Ik ben hier geboren, Musselkanaal in Groningen. Op de grens met Drenthe. Mijn vrouw vond het ook erg leuk, die is in Australië geboren.

Mijn woning heeft 2 verdiepingen en ik heb 5 parkeerplaatsen voor de deur op eigen grond. Dat is echt waanzinnig. Dat zijn wij niet gewend.

I Hoe ervaart u de Drenten?

R De mensen zijn veel meer ontspannen, veel meer relaxed. Het jachtige van de stad hebben ze hier niet.

I Ooit nog van plan om terug te gaan?

R Niet naar de RS. Misschien naar het buitenland na mijn pensionering. Daar houden wij heel erg rekening mee. Waar je in je korte broek kunt blijven lopen. Dat is heel belangrijk.

I Kunt u uw gevoel van veiligheid/vertrouwen beschrijven in Drenthe.

R Veiligheid, zeker. Ik werk hier niet minder alert, maar niet angstig. Je hebt hier niet het gevoel dat iedereen je probeert te rollen of te beroven zoals in Almere. ...verhaal over zware criminaliteit in Almere...

Respondent 6 - Interview

Duur: 33 minuten

Vrouw, 50 jaar, werk; full time; Emmen, Drenthe (tijdens verhuizing 31 jaar en jong gezin)

Almere naar Drenthe, Machteld

I Push & Pull factoren? Waarom Drenthe?

R Ik woonde destijds al ruim 10 jaar in Vlaardingen, daar woonde veel van mij familie ook al. Ik kom oorspronkelijk uit Suriname. Maar waarom Drenthe? Dat is een apart verhaal. Als kind las ik veel Ot en Sien boekjes. Die gingen over Drenthe. Ik dacht altijd; als ik naar Nederland toe kom, dan wil ik in Drenthe wonen. Ik had al een bepaald beeld over Drenthe, natuur, boerderijen enz. ...verhaal over migratiekeuze naar NL of Amerika... Toen ik eenmaal in Vlaardingen woonde dacht ik; hoe ver is dit van Drenthe? Want ik wil eigenlijk naar Drenthe toe. In de tussentijd leerde ik mijn ex-partner kennen en ik kreeg kinderen. Het bleef wel in mijn hoofd spoken dat ik in Drenthe wilde wonen. Hij werkte vaak in het buitenland en ook wel in Drenthe. Op een gegeven moment hebben we gekeken waar we wilden gaan wonen, hij had meer met Limburg en ik met Drenthe. Zijn zus woonde al in Drenthe. Ik heb hem kunnen overhalen. Hij wilde wel maar hij wilde dan wel naar omgeving Emmen want daar had hij al eens gewerkt.

I Een verandering van de soort woning? Of iets anders als reden?

R Ja, maar dat maakte in eerste instantie niet zoveel uit. Ik had zoiets van als we maar hier zijn dan kunnen we altijd verder gaan kijken. We zijn toen van een flat in Vlaardingen naar een eengezinswoning aan de rand van Emmen verhuisd. De woninginhoud was ongeveer hetzelfde, alleen had ik toen een tuin. En de natuur in de nabijheid. Na drie jaar zijn we weer verhuisd naar een nog ruimere woning bij de plassen en sportvelden. Mijn jongste dochter van 23 woont samen met haar vriend en kindje bij mij in voor circa een jaartje. Ik wil daarna weer wat kleiner gaan wonen.

I Zijn er destijds life events van toepassing geweest op de keuze voor Drenthe?

R Nee niet echt, meer een wens sinds mijn komst in NL. Mijn man had werk in Emmen en ik ben pas na een paar jaar gaan werken. Hij was pijpfitter en kon overal terecht, het maakte hem niet zoveel uit waar we zaten.

I Wat had u eventueel tegen kunnen houden?

R Misschien de kinderen... maar dat is goed gegaan.

I Hoe verlopen de contacten met de RS?

R Met vrienden is het grotendeels verwaterd. In het begin bel je... Maar mijn familie zie ik nog vaak.

I Wat waren de verwachtingen aan Drenthe, en zijn die uitgekomen?

R Ja de verwachtingen zijn uitgekomen al woon ik niet echt op het platteland maar aan de rand van Emmen. Maar je kunt wel zo naar het platteland toe. En dan de rust, de gehaastheid is weg. Ik heb het gevoel dat het hier ook wat gezonder is. Ik woonde in Vlaardingen in het Botlek gebied, en ik vond dat ik daar erg vaak last had van hoofdpijn. En dat is weg.

I Stress?

R Stress wil ik het niet noemen maar de mensen in de RS zijn toch vaak wel wat drukker, dat zie je ook in het verkeer. Daar moest ik in Drenthe wel aan wennen; dat mensen je voorrang geven in het verkeer.

I Mist u zaken in Drenthe t.o.v. de RS?

R Ik mis het strand en de Surinaamse winkels en Surinaamse kapster.

I Hoe doe je dat dan?

R Het is niet zo dat ik elke dag Surinaams eet, maar als ik wel iets lust dan ga in naar Groningen toe of als ik bij familie in Rotterdam kom dan koop ik het daar. Wat ik verder mis is, we hebben hier 1 theater. Dus de theaters dat is wel een beetje weinig hier, aan de andere kant is het wel weer een uitje om naar Utrecht te gaan of naar Rotterdam.

I Hoe ervaar je het reizen naar de RS?

R Ik zie er niet tegenop. Ik vind het gezellig. Met de auto, muziekje aan, verstand op nul.

I En het reizen binnen Drenthe/Emmen.

R De mensen hier zijn het reizen en de afstanden erg gewend, zowel fietsende schoolkinderen als de autorijders. Ik ook want ik pak altijd de auto. Maar mijn kinderen zien of zagen er vaak tegenop dus die breng of bracht ik dan even met de auto.

I Wil u ooit nog terug naar de RS?

R Nee, ik denk het niet, ik heb hier kinderen en kleinkinderen. Maar zeg nooit; nooit. Als ik weg ga dan lijkt Nijmegen me wel leuk. Ik heb geen plannen. Ik ben ook niet weggegaan uit Vlaardingen omdat het mij niet beviel. Vlaardingen is op zich een leuk stadje. Het is meer omdat ik heel graag hier woon. Qua winkels is het hier ook goed voorzien hoor. Er komt steeds meer bij. Alleen geen Surinaamse winkels.

I Om terug te komen op een eerdere vraag, u bent Surinaams. Er wonen hier weinig Surinamers. Maar waarom eigenlijk Drenthe?

R Nou zo heel gek is het niet, de meeste Nederlandse Surinamers komen oorspronkelijk uit Drenthe. Dat waren echte Drentse boeren.

Misschien is het wel omdat we in Suriname heel veel groen hebben, en dat is hier ook zo. Je hebt geen flats in Suriname, dus alles is iets weidser. Misschien daarom. Weinig hoogbouw hier. Het doet me aan Suriname denken. En het openlaten van deuren en gewoon bij elkaar naar binnen lopen. Er wordt weinig ingebroken. Je hoeft hier ook niet zo op je tas te passen, alleen op de markt is het anders maar je voelt je toch wel iets veiliger. Misschien is het een idee hoor. Maar je ziet hier mensen die gewoon hun tas even in de boodschappenwagen laten liggen. Als je dan in Amsterdam doet is dat misschien heel naïef, maar dat weet ik niet.

I Zijn in de loop der jaren bekenden u achterna gekomen naar Drenthe?

R Nee. Ze vinden het allemaal te ver. Mijn broer begon voor de grap Duits te praten door de telefoon en mijn kinderen kregen klompen mee van hun oude schooljuf.

I Bent u qua reizen misschien meer gewend aangezien u uit Suriname komt?

R Nee. Surinamers reizen niet zoveel. Het is wel een groot land. Het openbaar vervoer is ook anders, meer in de eigen omgeving. Maar mijn ouders reisden wel veel, misschien zijn wij iets ondernemender.

I Hoe staan u en uw omgeving tegenover het aantrekken van nieuwe bewoners in Drenthe?

R Niet altijd positief. Het ligt eraan wat hun reden is. Als ze echt zoiets hebben van; dit lijkt mij een leuk plekje maar niet om van; we wonen wat goedkoper; een beetje misbruik maken van. Dat vind ik niet een goede reden om naar Drenthe te verhuizen. Mensen in mijn omgeving zeggen ook weleens; ze willen alleen maar genieten van onze goedkope woningen. Ze willen zich ook niet aanpassen, en dat is natuurlijk belangrijk. Soms wordt er ook afgegeven op de Drenten van; stomme boeren. Dat gebeurt wel. Zo blijf je altijd die strijd houden. Je moet toch samen werken en leven.

Helaas pakt het soms verkeerd uit. Je zult nooit een noorderling worden, maar gezellig meedoen en begrijpen is gewoon een ding. Noorderlingen zijn zoals ze zijn. Soms denk ik wel eens; ze mogen hier wel iets mondiger zijn, het zijn een beetje binnenvetters. Maar je moet ze gewoon respecteren zoals ze zijn.

Maar dat is misschien het mooie, dat iedereen toch anders is.

Mijn kinderen zijn deels in het westen opgegroeid maar ik merk bij hun toch wel de mondigheid.

I Hoe denkt u over, en hoe wordt er gedacht over de activiteiten van bijvoorbeeld Marketing Drenthe, het promoten van de provincie voor wonen ed.

R Tja, de zakenmensen zullen er erg blij mee zijn maar de bewoners kijken denk ik eerder de kat uit de boom.

I Hoe ervaart u de scholen in Drenthe in vergelijking met de RS?

R De basisschool in Drenthe was even druk maar iets onder het niveau van de RS. Een hele gezellige school. De middelbare school was gelijk qua niveau denk ik.

I Mist u nog zaken in Drenthe? Al eerder gevraagd.

R Nou ja ook wel musea en het lekker uitwaaien op het strand.

Respondent 7 - Interview

Duur: 33 minuten

Stel, 30 & 27 jaar, HBO, freelancers in vormgeving, Utrecht naar het westen van Friesland

Marijn en Quirine

I Push en Pull factoren? Waarom het westen van Friesland?

M Nou de grootste reden (push) is denk ik wel het gebrek aan ruimte en vrijheid om ons heen. We wonen nu in het centrum van Utrecht aan de oude gracht.

V 65m² voor 250.000

M Appartementje op 2 hoog. Wel een fijn uitzicht.

V Maar geen buiten en we werken ook nog thuis. Dat maakt het in verhouding nog kleiner.

M Lastig parkeren. Dure vergunning.

V Duurt 3 kwartier om de stad uit te komen met de auto. Dat zijn de push factoren.

M De pullfactoren; het gaat daar toch allemaal iets rustiger (Noordwest-Friesland). Het fijne daar is gewoon dat iedereen leeft op een meer relaxer niveau. Er zijn geen files. Harlingen heeft geloof ik 1 verkeerslicht. Alles is er gewoon nog iets relaxer.

V Wat minder regels, de mensen zijn minder betuttelend. Dat vind ik ook wel trekken. Wat zeker trekt is de hoeveelheid huis die je kunt kopen voor een bedrag waarvoor je hier een stacaravan hebt bij wijze van spreken. En toch die buitenruimte, dat je dan toch vaak wat meer buiten hebt, dat je de auto gewoon bij je huis kunt parkeren, of gewoon een garage. Dat trekt. Dat is echt een pull factor.

M De stad hier is leuk als je hier studeert heb ik ondervonden. Alles om de hoek, veel uitgaan. Maar als je op een gegeven moment iets meer aan je werk moet werken en wat meer thuis blijft en vrienden om je heen steeds meer buiten Utrecht verhuizen. Die sociale connecties worden dan iets minder.

V Nou minder. Je komt er wel achter dat je hier niet moet blijven wonen voor je vrienden want die verhuizen zelf namelijk ook. Daarnaast is wat ons trekt aan het westen van Friesland is dat de afsluitdijk daar ligt, dus zo is de afstand nou ook weer niet. Dus dat scheelt wel. Qua life events. We werken allebei thuis, dus dat vormt ook geen belemmering. We hoeven niet eerst een baan te zoeken om daar heen te gaan dus dit is eigenlijk het moment om het te proberen.

I Jullie werken met behulp van Internet? In hoeverre?

V Ja, en als we een keer een meeting hebben, dan kunnen we dat zelf plannen. En als we een keer een meeting moeten doen dan kunnen we dat zelf plannen. Als we buiten de spits gaan is Amsterdam maar een uur rijden bijvoorbeeld. Dus dat is goed te doen. Daarom ook het westen van Friesland, goed te bereizen. Ook hebben mijn ouders een huisje in Pingjum, een dorpje in Friesland dicht bij de afsluitdijk. Sinds we daar komen is het enthousiasme voor die regio begonnen.

De twijfels die je in het begin hebt zijn alle vrienden en dingen die je hier in Utrecht al hebt natuurlijk. Ook wel iets vanwege ons klantenbestand, we zullen zeker wat klanten verliezen maar we zie daar ook heel veel mogelijkheden. Er zitten in de RS al heel veel vormgevingsbureaus, en dat is wat wij eigenlijk ook doen. Maar daar kunnen ze er nog wel een paar gebruiken. Ook gaat de mond op mond reclame daar wat makkelijker. Dat zijn voor ons leuke klanten; beginnende bedrijven, het mkb.

I Hoe denken jullie over het aanbod van werk in Friesland?

M Er is wel minder werk, maar de concurrentie is ook veel minder. Het is een risico om maar aan te nemen dat je daar wel werk kunt krijgen maar we hebben wel connecties daar want de vader van Quirine zit heel erg in de zeilcharter, in de bruine vloot, de oude zeilschepen. Die vertrekt ook vanuit Harlingen. De toeristen sector is wel heel groot. Vanuit Harlingen heb je de veerboten naar Vlieland en Terschelling.

V En op Vlieland hebben we ook een plaatsje en veel connecties, vandaar dat ik al veel in Harlingen kwam. Daar kunnen we ook nog wel wat werk ritselen.

I Ik begrijp dat jullie woningen in Harlingen en Pingjum op het oog hebben, wat zijn de verschillen en afwegingen?

M Het zijn eigenlijk twee hele verschillende woningen. De ene is juist in het oude centrum van Harlingen. Het idee was; als je in Friesland wilt wonen en toch nog een beetje de sociale buzz om je heen wilt hebben dan is in de stad wonen wel prettig; je hebt gewoon je bakkertje om de hoek.

V In Harlingen heb je bijvoorbeeld gewoon de HEMA enz. Misschien een rare maatstaf, maar gewoon, het is wel een stadje met restaurantjes, een automaterialenzaak, een Gamma, een Albert Heijn.

I Wat moet ik mij eigenlijk voorstellen bij Harlingen? Hoeveel inwoners etc.?

M Volgens mij iets van 90.000 a 100.000, misschien ietsje minder.

V Hm, even opzoeken... 15.000! Ha ha. En Pingjum 602.

I Dat is weinig...

V Ja maar, het is meer... qua voorzieningen, in Pingjum is alleen een kroeg, een pizzeria en een paar aan huis bedrijfjes zoals een pedicure. Maar goed, als we even iets moeten laten drukken of je wilt iets verbouwen dan moet je toch steeds wel een eindje rijden. Bijvoorbeeld naar Leeuwarden. Dat ziet er op de kaart best wel ver uit. Maar op die snelwegen, daar rijdt gewoon niemand. Dus je bent er dan met een half uur. Daar kun je dan ook weer makkelijk parkeren. Ik ben niet speciaal fan van Leeuwarden, maar als je iets nodig hebt kun je er wel vanuit gaan dat het in Leeuwarden aanwezig is. Mocht Harlingen of Sneek niet aan de vraag kunnen voldoen.

M Kijk als er een opdracht via de drukker gaat, dan gaat dat toch allemaal via het internet. Je bent dus niet zoals vroeger afhankelijk van de post. Internet is echt wel een factor waardoor het werk op afstand nu wel erg makkelijk wordt.

I Wat gaan jullie missen aan de RS?

V We wonen nu hartje Utrecht. We gaan alle voorzieningen hier wel missen. Maar het is het wel waard. Ik denk er wel vaak over na dat als wij kinderen willen, dat die daar dan niet mee opgroeien. Dat wij dat nu doen, wij hebben alles al ervaren. Marijn is opgegroeid in Leiden en ik in Utrecht. Trouwens, als we het niet leuk vinden, dan verhuizen we weer terug. Ik zou ze anders wel vaak meenemen naar tripjes als musea en festivalletjes in de RS. Anders voed ik ze bij wijze van spreken alleen op met fierljeppen. Dat is met wonen in Nederland; zover is het nu ook weer niet.

M Nu gaan we nog weekendjes naar Friesland toe. Dan ga je weekendjes naar de RS toe. Dat is eigenlijk wel het verschil tussen landelijk wonen in Pingjum of het wonen in een stad als Harlingen waar je gewoon meer keuze hebt en verenigingen. Ik denk dat in Harlingen het sociale meer een rol zal spelen, maar in een dorpje als Pingjum is het contact veel intenser. Pingjum is ook echt een dorpje met heel veel import, heel veel Amsterdammers. Er zijn ook dorpjes die heel erg Fries zijn en

waar je niet zo snel door de deur komt. We spraken iemand die woonde al 3 jaar in een huurwoning en toen kreeg hij pas contact met zijn buurvrouw.

V Ik heb het gevoel dat het ook een beetje aan jezelf kan liggen. Het ligt eraan hoe je er zelf in staat. In Pingjum zal het voor ons juist wennen zijn, want de sociale controle is erg groot. En in Utrecht is dat gewoon niet. Aan de ene kant lijkt het me erg leuk, om met z'n allen de brug te gaan schilderen. Of bijvoorbeeld de kaatswedstrijden die worden gehouden, daar gaat het hele dorp naar toe, dus daar moet je gewoon heen om in contact te komen. Dat lijkt me niet allemaal heel leuk, dus daarom neig ik toch meer naar Harlingen nu. Dat is toch een iets minder grote stap. En ook qua woningen, Harlingen is meer onze moderne smaak, die herenhuizen etc. Maar toch allemaal oud. Een oud stadje, en daar houden wij wel van.

M Het liefst tussen 1800 en 1900 gebouwd. Grote houten voeren. Ruimte voor de auto, knutselen en sleutelen. Onze hobby is onze klassieke Volvo uit 1969 en daar moet wel eens wat aan gebeuren.

V Dat is onze droom. Balkenplafond. En die auto, als die de hele dag buiten staat zoals hier in Utrecht is dat helemaal niet goed, het is onze dagelijkse auto. Dus het zou fijn zijn als die naast het huis droog kon staan. En op zich willen we nog wel een auto, het is wel handig als we dan allebei wat mobieler zijn omdat sommige dingen wat verder weg zijn. Je bent er van afhankelijk. In Pingjum is bijvoorbeeld alleen een belbus in de winter, dus geen regulier openbaar vervoer. In de zomer geloof ik wel. Het dorp wordt dus niet bestormd door treinen en bussen. Dus het is wel fijn als je altijd een rijdende auto hebt.

M Dat is een vereiste vind ik, en ik heb nog steeds geen rijbewijs. En dat is dan ook wel een voorwaarde. Ik wil dan ook wel een flinke auto of busje die een aanhanger mag trekken. Want er zal nog wel zo nu en dan geklust moeten worden.

I Wat kan jullie tegenhouden? Wat trekt jullie specifiek aan?

V Tja. De lucht is daar schoner, je kunt de horizon zien, ik vind dat heel fijn, niet altijd gerealiseerd, ik begin er steeds meer naar te verlangen. We hebben hier een moestuin in Breukelen, daar ben ik vaak, ik merk dat het mij erg veel rust geeft.

Maar wat mijn bezwaar nog steeds wel een beetje is, is dat ik de familie hier achterlaat in Breukelen en Utrecht. Marijns ouders wonen in Leiden. Maar nu moeten we ook in de auto stappen om ze te bezoeken. Natuurlijk is de reistijd nu korter maar de stap moet toch al genomen worden of worden gepland. Dus zoveel scheelt dat eigenlijk niet. Ik vind het ook leuk om auto te rijden. Maar hoe dat echt zal gaan vind ik moeilijk te voorspellen. We hebben gehoord van; de mensen met wie je geen hele diepe vriendschappen hebt die ga je toch uit het oog verliezen. Dat vind ik eigenlijk niet zo heel erg want zulke mensen vind je daar ook wel weer.

M Dat zul je in Utrecht ook hebben, je leven veranderd de hele tijd. Dingen worden minder.

V Ik denk dat ik met de meeste mensen wel contact houd, mijn beste vriendin is naar Eindhoven verhuisd. Dat vind ik jammer, ik zie haar weinig, maar we bellen veel en dat vangt veel op.

I Sociale media kan hier een uitkomst bieden?

M Ik vind het een toevoeging, maar geen vervanging. Ik vind het belangrijkste nog steeds dat je elkaar spreekt op een feestje. Gewoon lekker een biertje drinken. Dat is wat bij mij diep van binnen steeds het grootste twijfel punt is. Gewoon echt je sociale kring en je familie die je wat verder weg achter laat. Dat is eigenlijk de enige factor waar ik het moeilijk mee zou hebben.

Als ik het op papier bekijk dan denk ik; waarom ben ik nog niet vertrokken. Het is daar goedkoper. Je bent iets meer kwijt aan je reistijden en reiskosten. Je gebruikt eerder de auto dan de fiets of te voet. Je hebt meer m², frisse lucht, geen files, minder stress, en je bouwt daar natuurlijk ook gewoon een kring op.

V Het is wel lastig inschatten, in Harlingen zal het makkelijker zijn. Ik had bij het winkelen in Harlingen in een authentiek winkeltje direct gezellig contact met een meisje dat daar werkte. Ze had net de winkel en een kindje, dat ze ook direct ging halen om even te laten zien. Erg gezellig. Allemaal iets persoonlijker.

M Ik weet niet hoe het komt maar je raakt ook sneller aan de babbel met mensen. Bijvoorbeeld na het huizen kijken in Harlingen in een auto-onderdelenwinkeltje, lekker rommelig, geen keten. Die vertelde heel enthousiast dat ze een jaar geleden uit Amstelveen waren verhuisd en nog geen moment spijt hebben gehad.

V Dat zijn ook van die dingen die ik hier steeds meer begin te missen. Er zijn daar nog veel meer kruidenierswinkeltjes enz. echte bakkers en slaggers en kaaswinkels. Minder ketens. Misschien zal ik dat ook missen, maar dan heb je altijd Leeuwarden voor de grote winkels. ...verhaal over persoonlijke interesse in winkels en winkelen... Ik zou ook bijvoorbeeld graag kippen hebben en dat hoort misschien meer bij zo'n provincie. Daar zijn veel meer mensen met dieren. Vooral in dorpen. Ook veel eensgezindheid, dingen samen doen, dat is dan weer de reden dat een dorp meer lonkt. Maar die stap van utrecht naar een klein dorpje is misschien wel heel groot, waardoor Harlingen denk ik misschien wel de beste optie is. Plus dat het voor ons werk misschien ook wel iets makkelijker is. Nu hebben wij Oude Gracht, Utrecht op onze visitekaartjes staan. Dat klinkt goed. Daar ben ik trots op. Dat is bij de Kamp in Pingjum wel iets minder. Ik kan me voorstellen dat dan Voorstraat in Harlingen iets beter klinkt.

I Nog verschillen in gemoedstoestanden per locatie?

M Ik heb er niet echt last van, maar ik ben in Pingjum wel iets te relaxed. Ook als we de computers mee hebben en moeten werken. Ik wordt hier gestrest als het niet goed gaat met de zaak en dat zal ik daar ook hebben.

V Ja, dat is misschien een verschil tussen ons. Hij haalt bijna al zijn emoties uit het werk en ik heb dat helemaal niet. ...verhaal over werk... Ik vind het buiten heerlijk, rustgevend, minder impulsen. Voor mij werkt dat wel echt.

Respondent 8 - Motivatie verhaal Marketing Drenthe

Henk en Jet, Jong gezin. Nieuw Buinen.

Van Amersfoort naar Drenthe

Als geboren en getogen Noordeling verhuisde ik op mijn 20e vanuit Nieuw-Buinen naar het Westen, naar Amersfoort. Mede omdat er veel werkgelegenheid was en ik vrijwel meteen na mijn studie hier een goede baan kreeg in de Makelaardij bleef ik “hangen”.

Al jaren kriebelde het om terug te keren naar Drenthe. We kregen kort op elkaar 2 kindjes Lotus 3 en Linden bijna 2, onze dochter van 3 is een eczeemkindje. Ze is gevoelig en komt echt tot rust als ze bij oma in Drenthe is. Ongelooflijk hoe goed ze daar beiden slapen.

Na een fijn ontspannen weekend in Drenthe vorig jaar september hebben we de knoop doorgehakt en gezegd: we gaan ervoor. Bord in de tuin en binnen 15 weken was ons huis verkocht. We hadden al veel rond gekeken in de buurt van Exloo en Borger en hebben uiteindelijk (voor de helft minder) een prachtig landhuis uit 1924 gekocht met 1700 m2 grond in Nieuw-Buinen, waar ik geboren en getogen ben. Per juli deze zomer betrekken we de woning.

Er zijn vele redenen voor ons die de doorslag gaven; de altijd vriendelijke mensen die groeten op straat of in de winkel, de rust en de ruimte, kindvriendelijke fietspaden en straat, er is direct plek op de basisschool en de kinderen komen hier volledig tot hun recht, want er zitten gemiddeld 20 kindjes in 2 groepen in tegenstelling tot het westen 33 in 1 groep. Ook heeft de homeopaat van de oudste vaak gezegd: uw dochter moet uit de stad terug naar de natuur, dan gaat haar eczeem vanzelf weg. En.... het gevoel van volledige vrijheid.

In januari heb ik de stap genomen na jaren makelaardij om voor mezelf te beginnen als verkoopstyliste/ interieurstyliste. Ik knap woningen op om de verkoop te bevorderen. Ik heb echt het gevoel dat dit helemaal gaat lukken in het noorden. Het is nog in opkomst en de verkoop van woningen gaan relatief langzamer dan in het westen. Ik zie heel veel kansen. Mijn man werkt veelal in Denemarken en Duitsland en is eigenlijk nog een stukje dichterbij. En uit de drukte gaat zijn wens in vervulling: rust.... fluitende vogels en lekker wandelen in de bossen in het weekend.

We gaan samen met de kinderen genieten van rust, ruimte, natuur en de vriendelijkheid van de Drenten. Samen de tuin in, wroeten in de aarde, een eigen moestuin en kas, zaadjes de grond in en het proces meemaken van hoe daar iets eetbaars uitbloeit, scharrelende kippen in de tuin, genieten van de rust en de prachtige avondzonnen en genieten van elkaar, want Drenthe is een eeuwig vakantiegevoel voor ons.

En... we zijn weer terug bij de familie, het voelt als thuiskomen, echt thuiskomen.

Promotietekst Marketing Drenthe (2011) <<http://proef.drenthe.nl/nl/site/henk-en-jet>>

Respondent 9 - Motivatie verhaal Marketing Drenthe

Jaap Jan en Stefanie, Jong gezin.

Van Hoofddorp naar Drenthe

Na een lange periode in de Randstad te hebben gewoond hebben we zes jaar geleden de knoop doorgehakt; we verhuizen naar Drenthe. "Emigreren bedoel je" zeiden vrienden, "ja maar wel een hele geslaagde emigratie" antwoordden wij dan. Natuurlijk was het in het begin wel eens moeilijk, want na een overlijden en een echtscheiding is verhuizen de grootste emotionele gebeurtenis in een mensenleven ongeacht de afstand over welke men verhuist.

We (Jaap Jan, piloot en Stefanie, stewardess) wonen bij een mooi brinkdorp met veel voorzieningen waaronder een hele fijne school voor onze kinderen. Toen we voor het eerst onze auto in het dorp parkeerden voelden we ons wat ongemakkelijk omdat we geen parkeerautomaat konden vinden. Nee ook geen blauwe stoepranden die duiden op het verplichte gebruik van de parkeerschijf. Verkeerslichten zijn er niet en het euromuntje dat in het winkelwagentje moet is hier ook niet aan de orde, iedereen zet hier gewoon het wagentje terug waar het hoort. Fietsen staan niet op slot, schuren zijn open! Het zegt iets over de samenleving waarin wij terecht kwamen en die wij voor geen goud meer willen missen.

De stad missen? Ja heel soms, dan zijn Zwolle, Meppel, Assen en Groningen op korte afstand zonder file te bereiken. Verder zijn er goede treinverbindingen met Utrecht, Amsterdam etc. Ideaal om daar met vrienden wat te winkelen en te eten. Wij hebben gekozen voor leven in de vrijheid en de goedertierenheid en de stad op te zoeken als daar de behoefte toe is.

We hebben een verbouwde boerderij op 3,5 hectare grond. Je krijgt hier meer waar voor je geld, in het westen van ons land krijg je voor dezelfde prijs een twee onder een kap woning waar je met een beetje geluk net de tweede auto op je eigen terrein kan frummelen. "Wat ga je met 35.000 vierkante meter grond doen?" zeiden weer andere vrienden. "wij kopen hiermee ruimte en rust" antwoordde ik hen. Bovendien is er hier geen hoogbouw en heeft iedereen een eigen tuin, vaak duizend vierkante meter of meer!

Maar waar is waar, met zo'n stuk land moet je wel iets meer gaan doen dan tuinieren. Ik ben altijd al geïnteresseerd geweest in landbouw en zodoende ben ik een cursus rundveehouderij gaan volgen. Ik zal een lang verhaal kort maken, op dit moment grazen er acht koeien en heb ik de apparatuur om te kunnen hooien. Niets is mooier dan een drukke baan te combineren met het buitenleven. Het plukken van fruit uit de boomgaard, het begeleiden van de geboorte van een kalf, het opsnuiven van de geur van vers hooi, allemaal voorbeelden van het ultieme genieten met het hele gezin.

Als we na een weekend Randstadbezoek "ons" dorp binnenrijden weten we dat we de goede beslissing hebben genomen door hiernaartoe te verhuizen. Drenthe is zeker geen achtergebleven gebied zoals wel eens gedacht wordt. Wij hebben ervaren dat Drenthe een hoog niveau van voorzieningen heeft. Dit samengevoegd met een bruisend dorpsleven vol (kinder) activiteiten maakt het wonen in Drenthe tot meer dan plezierig. Afsluitend rest mij te zeggen: "We hadden het tien jaar eerder moeten doen".

Promotietekst Marketing Drenthe (2011) < <http://proef.drenthe.nl/nl/site/jaap-jan-en-stefanie>>

Respondent 10 - Motivatie verhaal Marketing Drenthe

Marianne en Bertus, Jong gezin.

Van Harmelen naar Drenthe

Vier jaar geleden hebben we de stap gemaakt. Op zoek naar rust, ruimte en vrijheid zijn we na lang zoeken in Erica terecht gekomen. Mijn grote droom was een fruitkwekerij beginnen en inmiddels verbouwen we frambozen, aardbeien, allerlei soorten bessen en bramen. In het najaar planten we kersenbomen. Zo wordt onze fruitkwekerij steeds completer.

De wens om een fruitkwekerij te beginnen bestond al lang. Maar in Harmelen was het niet mogelijk. Hier wel. We hebben lang gezocht naar de juiste plek. Ruimte rondom, helemaal vrij, maar wel met voorzieningen in de buurt. Ik wilde de kwekerij opbouwen volgens mijn eigen filosofie en dat betekent werken met natuurlijk bestrijdingsmiddelen. Dat betekent dat je keuzes maakt. Niet meer leveren aan de veiling bijvoorbeeld. Maar in de regio en via de winkel. Ik wil graag de pure fruitsmaak laten proeven. Fruit rijpt aan de plant en door de zon heeft zo'n veel vollere smaak. In juli zijn we genomineerd voor de Held van de Smaak van Drenthe; sindsdien weten nog veel mensen, restaurants en hotels ons fruit te vinden.

Ons nieuwe leven opbouwen gaat goed. Mensen zijn hier gemoedelijker, accepteren je gemakkelijk. En je moet natuurlijk zelf ook energie steken in het opbouwen van een nieuwe vriendenkring. Onze kinderen, Kim en Jack, hebben even moeten wennen, dat kwam ook omdat we hebben gekozen voor echt buiten wonen. Dan wonen er geen vriendjes naast de deur. Maar inmiddels zijn zij ook helemaal gewend.

Het vrijheidsgevoel zit in meerdere zaken. Behalve de vrijheid dat ik zelfstandig ondernemer ben, zit het voor ons ook in de ruimte om ons heen. We hebben vier hectare grond, Bertus heeft, puur als hobby, een paar koeien. Ik heb een paard en sinds kort heeft Jack een pony. Het ultieme vrijheidsgevoel zit dan ook in, aan het einde van de werkdag mijn paard zadelen en heerlijk wegrijden zo de natuur in. Alles glijdt van mij af, het is of ik met vakantie ben.

We wonen en werken zo fijn in Zuidoost Drenthe; hier blijven we. We hebben wel gemerkt dat Erica-Harmelen korter is dan andersom, maar het is niet anders. We willen voor geen goud meer weg!

Promotietekst Marketing Drenthe (2011) < <http://proef.drenthe.nl/nl/site/marianne-en-bertus>>